

Р. ВОЛОДИМИР

Лалкі серця

Р. ВОЛОДИМИР
ПАЛКІ СЕРЦЯ
ВИБРАНІ ТВОРИ

Листопада 1945
Львів
Слово,
Р. Володимир
Микола

R. VOLODYMYR

THE HEARTS AFLAME

— SELECTED WORKS —

GROUPINGS:

- I. TO THE COUNTRY OF SPRING
- II. THE HEARTS AFLAME
- III. THE PATRIOTIC POEMS
- IV. CONTEMPORARY

A U T H O R ' S   P U B L I C A T I O N

NEW YORK — LONDON

1 9 6 4

Р. ВОЛОДИМИР

ПАЛКІ СЕРЦЯ

— ВИБРАНІ ТВОРИ —

ЗБІРКИ:

- I. ДО КРАЇНИ ПРОВЕСНИ**
- II. ПАЛКІ СЕРЦЯ**
- III. ВІТЧИЗНЯНІ ПОЕМИ**
- IV. СУЧАСНЕ**

diasporiana.org.ua

В И Д А Н Н Я   А В Т О Р А

НЬЮ ЙОРК — ЛОНДОН

1 9 6 4

ПЕРШЕ ВИДАННЯ

(C) COPYRIGHT 1964.

ПЕРЕДРУК ДОЗВОЛЕНИЙ

ЗА ЗГОДОЮ АВТОРА

З друкарні Української Видавничої Спілки в Лондоні

---

*Printed in Great Britain by Ukrainian Publishers Ltd.,
200, Liverpool Road, London, N.1. Tel.: NORTH 6266/7*

I

ДО КРАЇНИ ПРОВЕСНИ

КИТИЦЯ ПІСЕНЬ

*Сердешній Матері
присвячую*

НЬЮ ЙОРК

ПРОВЕСНА

Немає раю на землі
— Почуєш тут і там —
А як назвати нам
Дитячий рай далеких літ?

Матусі вже не вберегись
Від метушні діток,
Все свіжих витівок,
А праці тут, хоч розірвись!

Під крильми матері йде вік
Найкращий із усіх,
Мов в зелен-цвіт утіх
В гаю прибрався й щез потік.

Довколишній відкрити світ —
Краса! Один лиш раз
Не знати, що це — час,
Своїм вважати всякий рід!

Що світ цей повний небезпек
Дитині байдуже,
Батьків в тім ум уже
Простежить, щоб вогонь не спік,

Вода щоб не пірвала вглиб,
Недуга не змела,
Все клопіт з немовлям,
Журба — дівчак щоб не погиб.

Пройдуть стихії навісні,
В житті дитяти рай,
Ще провесни розмай,
Дитинство любе ще вві сні.

ПРОБЛИСКИ

Любіться як найкраще
— Повчає батько вчас —
Тож меншому хай старше
Поступиться не раз.

Як тільки ж батько з хати,
Вже дітям щось не в лад,
Прийшовши з міста, мати
Замирить знов малят.

Та хоч замир'я й згодом
Не вдержувало спроб,
За одним одне в воду,
А то в огонь пішло б.

Посеред міста й пилу,
В порогах душних хат
Бліде дитинство нило
В кутках вузьких кімнат.

А стали підростати,
Життя складнішало,
Почало й нам світати,
Що раєм не було.

Та в іграх забували
Про все; лише батьки
До гри не приступали —
Життя не забавки.

Між нами не бували
Більш двох годин удень,
Зате прожиток мали
Всі з мозолів їх жмень.

По буднях мкнули свята,
Вже й літо, на село
Поїхали без тата,
Йому не повезло.

Гай, сонце і левади,
Ручай вінок плете,
В чудесний світ принади
Матуся нас веде.

Отим благословенне
Всякчас дитинство є —
З сердець батьків надхненне
Чуття для роду б'є.

4.

НА МАНДРІВЦІ З БАТЬКОМ

Тільки засіріло,
Батько вже встає,
Певне пильне діло,
Хоч неділя й є.

»Підем, сину, в гості,
Що є, зодягай,
Господарі прості,
То й часу не гай«.

Хто хоч раз в мандрівку
В досвітки рушав,
Той либонь до віку
Кращої не знав.

Кинеш погляд з ганку,
Місто, мов, чуже,
Ні! Ось, на світанку
Давня Русь живе.

Батько вперед Ринком,
Вслід за ним йду я,
В Руську в'їлась клином
Ставропігія.

»Там, в Успенській церкві
Прадідів устав,
Зберегай до смерти«,
Так отець повчав.

»Глянь — вежа Корнякта,
Сторожка, струнка,
Й арсеналу башта
Он, тота — низька«.

Древній шлях підходу
Стрімко вгору б'є,
Про нову пригоду
Серце звіщує.

»Вдавнину, мій сину«,
— Батько спинить хід —
Люд наш сувереном
Жив із роду в рід.

Ось внизу, з-за хат тих
Ратуш спис простяг,
Молодців завзятих
Там пишався стяг.

Того не забути,
Бо ж із давніх літ
Город-Льва здобути
Наш є заповіт.

Бачиш, ген, над містом —
В сонці Юр Святий?
Так давніш князівством
Правив Лев отим.

Дальше звідси вгору
Страх не легко йти,
Все ж таки ми впору
Досягли мети.

Враз, мов з міді литий,
В прірву зазира
Лім — отут спочити
Нам обом пора.

»Скеля ця не проста«
— Батько з'ясував —
»Списано тут доста,
Як ляхів Хмель гнав...

О, поля розлогі
В синьому вінку!
Люблю до знемоги
Землю Галицьку...«

Батько промовляє,
Зором вниз пливу,
В мене аж немає
Слів від подиву.

Між лугів в долині
Не збіжжя цвіте,
Мов Данило нині
Військо в похід зве.

Чи над Лисиницьким
Лісом буря йде?
Ні — Богдан Хмельницький
Козаків веде.

»Годі, хлопче, час нам
Вирушати вже,
А то градом чесно
Нас перетовче«.

Хмари надтягали,
Ми ж мерщій униз,
Батькові анали
В серці збереглись.

Що там, що стихія
Змести завзялась,
Краєвид з узгір'я
Райдугою бравсь.

»Де вас в дощ носило«?
— Мати з-за вікна —
Як оба на силу
Вибрались з кітла.

Батько в'язку бузку
Матері подав:
»Нагинай галузку,
Доки молода«.

5.

МІЙ КЛАД

Те, чим я живу тепер,
Ще в дитячі дні придбав,
Чим налите серце вщерть,
Це дитинства щедрий дар.
Ось і світ мій, в нім символи,
Що горять немов би нишком
Та не вигорять ніколи —
Бог, мій край, природа й книжка.

*

Дякую Тобі, матусю,
Що взяла мене за руку
Й повела, хоч я й упруся,
На маівку й на науку.
В церкві ладаном і миром
Пахне так якось неземно,
Співи душ у млі кадила
Залишили слід спасенний.

*

Хто не знав в дитинстві горя?
Як навідалось до мене,
Хоч близьке, хоч із-за моря,
Й чорним стало все зелене,
Я по любу книжку йшов,
В кращий світ весь поринав,
Билось серце, грала кров,
В забутті злий час минав.

*

Бігли дні, як рінь у річці...
А на дні блищить клейнод —
З дальніх гір ялинка свідчить
Схід Ісуса із висот.
Фее днів весни, скажи но,
Чим було б життя усе,
Як не дихнула б в дитину
Змаг до світлої краси?

*

Великодні дзвони б'ють,
З гаю пісня й гагілки
Брата і сестрицю звуть,
А були ще діточки.
Небо, сонце, гра й розмай
В танку сплетені живім,
З гаю той дитячий рай
Ми в усе життя несім.

*

О, любити, рідний краю,
На гробах Тебе учивсь,
Це Зелені Свята, знаю,
В серці полум'ям взялись.
Що безцінний скарб земля,
В мові батька задзвеніло,
»Всі«, казав він, »що тут сплять,
Їй віддали душу й тіло«.

6.

СВІТ І ЗВІРЯТА

О, чим було б дитинство без звірят?
Вони й мені були, як друзі,
З конем, чи псом, я в полі й лузі
Весь день і ніччю пробувати б рад.

Та місто зимне, серця для звірят
Немає, тут вони в неславі,
Щогіршими рабами стали,
А бунтарів саджають по клітках.

Міщух шанує мертвих лиш звірят,
В книжках ідилія звірятам,
Пса величають навіть братом,
По цирках, щоб оглянуть, ще й платять.

Йдем з батьком в місті часто між звірят,
Ні, не в звиринці, ані в цирки,
Вони, казав отець, там жертви
Нелюдяности, хоч про те й мовчать.

Що ж, треба йти в музей, аби звірят
Провідати; в неділі й святом
Бували в світі тім багатім,
Що вчив, як жив здавен наш менший брат.

ХЛОП'ЯЧИЙ СВІТ

В народній школі дух не свій,
 Читаєм та вчимося,
 Неначе наш народ — це рій
 Без роду, чести й осі.

В ньому хто кращий — це бунтар,
 Хто гірший — рідним братом...
 Так готували яничар
 Свої ж займанцям клятим.

На волю вирвавшись із пут,
 Душа вогнем горіла;
 Коли любов бунтарством звуть,
 То правду лож затьмила!

Палким чуттям налитий дух
 Шукав собі подібних...
 Знайшовши, з ними жив як друг
 Із другом днів побідних.

По »школі« зводили разом
 Бої з чужим поріддям,
 Звитяжні, здавшись образам
 Уяви, надвечір'ям.

Мчав час, гурт ріс і юний гарт
 Вивчав себе в дозвіллі,
 Буття і простір — все нам жарт,
 Аби лиш ближче цілі!

НА ОСЕЛЮ

Скінчивши довгі готування,
Все перевіривши, як-слід,
Добра бажали на прощання,
Взивали, щоб себе беріг.

Ледь вгледів батькове обличчя,
— Йому з-за праці ніколи —
І мати, я та ще й сестриця
На станцію поїхали.

Тут аж роїться від народу,
Якраз бо й вакаційний час,
Мені б лиш до шкільного роду,
Що десь застряг між третіх клас.

Із вікон вигляне дітвора,
То й я до них — свої; ще мить
Прощають рідні нас знадвору,
І поїзд до оселі мчить.

Коли зникав останній помах
Далеких рук у синяві,
Тоді аж тільки усвідомив —
Якийсь тягар на серці ліг.

Та поки жаль гніздо встиг звити,
Вже хлопців гурт до себе зве:
Дивись, ген-ген, у хмарі скритий
Літак, вгадай, чи доженем?

Напевно ні, літак скоріший,
Кажу, вони ж на те: програв!
Не чуєш? Гуркіт виразніший,
Це ж він навпроти нас літав.

Прорвався сміх і хлопці стали
Заводить різних там забав,
В оцім гурті пісень співали,
В тім поводир когось навчав...

До скла вікна приклавши чоло,
Я слідкував за ходом нив,
Аж темний бір, зіпнувши поли,
Стіною виднокруг закрив.

Піднесло вид діброви діє,
Пронизливо гудок свистить,
Затишшя й гамір — так в житті є,
Шумлять вагони, ліс мовчить.

Крізь гущу промінь сонця зблимне
І виросте в світляний сніп,
Назад узлісся, поле лине,
Вже близько до підгір'я стіп.

Простори млою в небо дишуть,
Тверезість прохолоди б'є,
Шле очерет комиш на стежу,
Володарем Дністер тут є.

На згук Дністра вогнем зайняло
Малу громаду, все чимдуж
До вікон кинулось — помалу
Йде річище, мов дужий муж.

О, Дністре, древній багатирю!
Галичини ти добрий дух;
Обіймемося скоро й вірю,
Що загартує нас твій рух.

НАД ВЛАДАРЕМ — ДНІСТРОМ

Народжувався день,
Лісами звук пісень
Летить до нас, пташиний.
Долиною дубів,
Слідами прадідів
Маршуєм в яр старинний.

Тут на світанку літ,
Безпечний від всіх бід,
Дністер наш мав колиску.
У сили як вrostав
І велетнем вже став,
Пішов шляхами риску.

Покинув тихий бір
І в сизий простір зір
Ввірвався, юнак, пробоем,
Де камінь землю стер,
Об скелі там Дністер
Б'є піною з прибором.

Куди лиш оком кинь,
Хоч в сиву далечінь,
І там Дністер панує,
Із року в рік, усе,
Що з гір вода несе,
Весь рід данин, в ріку йде.

Дністер — владар, Дністер —
Потуга; тут, тепер,
Та гляньте лиш у плавні,
Під Миколаєвом,
Ще й влітку, вечором,
Як він, кобзар, у давній

Бувальщині завмер...
В Заліщиках Дністер
Знов краєвид безсмертний:
Вінцем вбирає край,
Вином частує гай,
Дністер — поет надхненний!

Ти Галичеві друг,
Тож, заки в моря круг
Спливеш, прийми у кручі
Юнацтво; хай вбере
Всю міць твою й росте,
На герці завтра ждучи.

10.

В КУРЕНІ

Пестливий ледве чи зазнає
Життя твердого в курені;
Усі, хто тут, одна рідня є,
Пропамятні куємо дні.
Труди з зорею починаєм,
В бігу, заправою, миттям,
Тоді Всевишнього вітаєм,
Сніданок, впоряд, лад, а там
В мандрівку ранню вирушаєм.
Із битого шляху на горб,
Піском на зруб, кущами, гаєм —
Біжать стежки малих когорт.
Якщо від ковзань чагарями
Всі м'язи й кості заболять,
Язик аж висохне від спраги,
То лік один — пісень співають.
У вир палких забав попавши,

Та ще в опришків, козаків,
Про втому, спеку вже й не дбавши,
Ніхто б домів не захотів.
В той час спочинок нам давала
Криївка, десь в яру, на дні,
Вода з джерел напоєм стала,
За їжу — бульба на вогні.
Вакацій вік минав швиденько...
Чи тямиш, пишний вечір плив,
Як »Україно, люба ненько«,
Співаючи, в курінь брели?
Ще й не збиралось на смеркання,
Коли молитву мовили
»О, Боже, вислухай благання«,
І, втомлені, спочити йшли.
Чи це поганий сон приснився,
Чи так за серце жаль узяв,
Нараз на дубі опинивсь я,
До рідних очі виглядав:
На заході вогненна чаша
Вино червоне розлива...
О, земле рідна! Чом не наша
Твоя краса зворушлива?

11.

В НАШІЙ, НЕ СВОЇЙ, ШКОЛІ

Свій власний стрій і мазепинку
На уніформу проміняли
І з того дня все більш латинки,
Як рідного письма, вживали.

Біль кравав серце, як лишали
Шкільний поріг старої хати —
Із недовір'ям ми вступали
У стіни гордої палати.

Це ж був чужинця дар данайський
Оте — ні палац, ні-то-школа,
В гнізді старім жив дух козацький,
В новім займанщиця зборола.

»Своє« навчав чужий учитель,
А наші про своє мовчали,
Вивчали все річпосполиту,
Про батьківщину що ж ми знали?

Не раз прийшлося ковтнути пайку
Зневаги від чужого роду,
І менш боліло чути лайку —
»Глупий плід дикого народу«.

Як сором пік приймати участь
В державних святах, нам ворожих,
О, це й була пора та злюча,
Як хоче дух, рида, й не може.

12.

НІЧЛІГ НА БИСТРИЦІ

Від Станиславова до гір Карпат,
Здається, наче всього кілька миль,
Спокусливим рисунком синіх шат
Бескид стрічає визов юних сил;
Щораз-то менше манить їх мандрівка,
Був гурт колись, залишилась нас жмінька.

Синіє контур гір, ще довгий шлях,
Від Бистриці холодний вітер дме...
Де заночуємо — у нас в думках,
Бо ж ніч різка й не за горами є.
Ми вгору — сонце вниз, вже звечоріло,
Як річка в петлю склалась; буде діло.

На острові шатро розбили вчас,
При ватрі заварили хутко чай,
Скріпившись — в розвідку, а щоб не згас
Костир, один до одного: вважай!
Терен наш звідати усім цікаво...
Всгонь погас тимчасом, темно стало.

В намет попавши згодом із трудом,
Про ватру, стомлені, забули геть,
Сторожу розділивши, впали сном
Всіх праведних... лиш я та очерет,
Вода і зорі, не спимо, вартуєм;
Наслухую, як вихор десь лютує.

Зірск весь рій в космічну млу пірнув,
Будити чергового час настав...
Лежу — не всну, мороз порядний був,
Либонь якраз у горах сніг упав;
В умі чомусь-то думка ворушилась —
Згадай цю ніч, як втомлять дні знесиллям.

Щоб не закаменіти, я зірвавсь,
І саме впору, збурена ріка —
Вже під наметом, вартовий здрімавсь...
Буджу-трясу сплюхів що-сил в руках,
І вже по-пояс у воді бредемо,
Назустріч черговій пригоді йдемо.

13.

ВЕРХІВ'ЯМИ КАРПАТ

Розкинуті по світу душі з літ дитинних —
Чи тямите недільні ранки в Верховині?
Кітловина глибоким тоном дзвонів грає,
З вершин на доли, вмиті, котяться ручаї,
Сосновий бір пахучий гимн підніс Творцеві,
Земля щокращий плід під чистим небом стелить,

З плаїв гуцульський люд, мов пестра лента, в'ється,
Притвор похилої церковці вщерть заб'ється,
Аж до самих небес молитва й спів лунають,
Майдан дітвори повен — сплесків водограю.

В одну з таких неділь піти б на Маковицю . . .
Святковий настрій ще підносить дух живиці,
Що сочиться з поваленого пня смереки,
Підходим вище, аж маржина в ліс, навтеки,
Мовчання пуці дзвониками сполошивши,
Слід по собі — вориння зламане, лишивши.
Тут дико вколо, хащем, драпаком забито,
Б'є дим їдкий з колиби, цвіллю двері вкриті,
Скупе житло й хазайство марне в Верховині . . .
Та ось вже плаєм стежка мчить на полонини.

Криштально-свіжим подувом вітри обняли,
Чудес наземних панорамою обдали;
Хмарки, як срібний пух, дрімають в сонця плесі,
Під ними — жемчуги в Гуцульщини чересі,
За всіх славетніші герої Чорногори
Здавен зібралися сюди на дружні збори;
Говерлю князем тут своїм все величає,
З бояр лиш Піп-Іван дорадчий голос має,
Дружина — муж один, готова все до бою,
Стоїть аж до Горган братерською стіною.

*

Бува, питають тут-то-там, чужі й свої,
Чому засидівся й не гляну більше в світ?
Немов не досить світу в мене у душі . . .
А ось погляньте в нього лиш самі й судить:
Ще на траві іней, у мряці Явірник,
Із гір біжить потік, вже в бистрім Пруті зник,
А ми, з наплечником і топірцем, крізь ринь
У бір звертаєм, пнемося у височинь,
Де ялівець, черниці й косодеревина,
Вітри та скелі Богові співають гимни.

За постіль фоя, захистом вночі колиба...
Розвидниться, ми кип'яток п'єм, кусень хліба,
І вже готова група юних вітрогонів
Насправді з дядьком-вітром гнати навздогони...
Скупавши в Шибенім, як лід студенім, тіло,
Щоб духові на шпиль гори мерщій служило,
Ми в газди з клуні бриндзі й сиру роздобули,
І верх з підходу пожижевського здобули.
Говерле, о, гірська перлино батьківщини!
Чом чесько-польським ти кордоном в Україні?

Назад на Явірник, стрибок, а там — Синяк,
Звідтіль цикотами в долину, вже й Хомяк,
На Шпиці з Ребер, ген — Сивуля й Добошанка...
О, світе мій! Весь день та з ночі до світанку
Тулив би я тебе і кращого б не знав,
В цілющих водах я твоїх щодня б купавсь,
Твоім пречистим віддихом життя все б дихав,
Молився б вічності й шляхи минав би лиха
Всесвітнього; хоч на хвилину, світе мій,
Вернись до мене скарбом в гущі світовій!

14.

ПОГЛЯД ІЗ ВИСОКОПІЛЛЯ

Поділля... Вітром пахощі розносить,
Немов пшеничний хліб печуть...
Внизу лишаєм села й сінокоси,
На холм стримить мандрівців путь.

В багряних блисках сонця день погасне,
Найти нічліг на двох не страх,
Подільська ніч свічадо є прекрасне,
Що й хоч проспатися в житах.

Втім придорожні ягоди друг вгледів,
Гостинець буде, я й за ним —
Аж, мимохить, голодний погляд в леті
Застиг, я став мов вкопаний:

Зелений, наче б, килим вгору слався
До стіп покришених валів,
Коронсю німих руїн вид здався,
В промінні замок жаром тлів.

— Ось ягоди й тобі, їж на здоров'я —
Товариш з-під куща гукав,
В мені ж забило дух; глянть — Теробовля,
На те йому лише сказав.

Ми довго-довго разом так гляділи
І подив огортав і сум,
Бо вечір гас, румовища ж чорніли,
Князівській славі, мов, на глум.

Кладовищем настроює руїна,
Все, певне, вимерло в ній вже . . .
Та ні, щось там біліє попід тином,
Це лободу коза гризе.

Незавидна ж то спадщина осталась,
Сумні плоди злощасних дій,
З осліпленням Василька кров проллялась,
Ще й досі слід не щез по ній.

На те ж Давид Василька очі вийняв,
А Ярослава Ізяслав
Позбавив військ, аби на цих руїнах
Скупу траву коза скубла?

15.

ОСІННЬОЮ ПОРОЮ

Либонь вже пізня осінь була,
Бо цвіт прив'яв, грядки пустіли,
Лиш Ти весняно посміхнулась,
Хоч птахи в вирій полетіли.

Чому всміхнулась Ти, не знав я,
Полями, адже, смуток бродив,
Пісок за вітром в очі гнав як!
А все ж наш поїзд не приходив.

Ми довго ще отак сиділи
На лавці станції малої,
В п'їтьму незвісного гляділи,
Вчувався стук лихої долі.

Вона й прийшла, разом з ордою,
В Сибір Тебе аж захопила,
Сестрице, знаю, посмішкою
Мене Ти в бій тоді будила.

16.

МЕРТВІ ДРУЗИ

Дивуєтесь, чому не маю друга?
Я не одного мав, а багатьох...
Де всі вони тепер, те знає Бог,
Мені ж відома доля лиш кількох:
Одного знищила в тюрмі недуга,
В бою загинув той, що серця слухав,
В полоні ж мало їх віддало духа?

Чому нових я друзів не придбав?
Бо пам'ять по старих же бережу...
В душі на їхню тиху мову жду,
За їхнім дальнім поглядом біжу,
Про їх видіння й розповідь я маю
Сурмити всім, що з горя і відчаю,
Чи з ледарства, згубили шлях до краю.

17.

РІЧКИ, ЗЕМЛЯ, ІСТОРІЯ . . .

Від зорі до зорі
Довгий шлях я проклав,
Із Заліщик — в похід,
Аж в Гусятині став.

Нам Дністер край роздер
— Я з Румунії чув —
Збруч щоб вмер від тепер,
Кляв і ту люд межу.

Ех, народе, за що ж
До Збруча маєш жаль?
Не річок в тім порок,
Що наш край взяв москаль.

Дніпро, Збруч, Дністер, Прут
Раді б землям служить —
Трудові наших рук,
Та що ж, ворог не спить.

Щоб землі всі плоди
Не до власника йшли,
Нате й нас посадив
На землі, й розділив.

18.

ВИСНОВКИ ПІД ДУБОМ

Щоб винести з буття науку,
Взяли гірку на себе муку;
Покинули батьківську землю,
Аби, здаля від чаду Кремлю,
На чужині хоч простежити,
Як нам батьківщині служити.
Різнитимемось між собою —
Вітчизну віддаєм без бою,

Стоятимемо ж на сторожі —
Безсильні підступи ворожі;
Пішлемо щедрий дар любови
Усім братам своїм по-крові,
Тоді перекуємо в кузні
Нове оружжя з плуга, й дружні,
Слухняні Божим заповітам,
Відродим віру неофіта —
Нарешті, з України, браття,
Проженем ката-супостата!

II

ПАЛКІ СЕРЦЯ

ПОЕЗІЇ

*Пам'яті Батька,
Котрий жив повнотою серця
і згинув подобою дуба,*

присвячую

НЬЮ ЙОРК

»О, серце,
безодне — всіх вод та небес ширша!...
Яке ти глибоке!
Все обіймаси і вдержуєш,
Тебе ж ніщо не зміщає...«

(Григорій Савич Сковорода)

1722-1794

»Серце людини є безодня невідомома...«

(Микола Гоголь)

1809-1852

»... Вселенна серцю нашому відкрита...
Істину колись ми серцем зрозумієм...«

(Пантелеймон Куліш)

1819-1897

**БАЛЯДА
ПРО МАНДРІВНИКА
Й СПОКУСНИКА**

Як здорожений мандрівник
Відпочинку раз шукав
Серед нетрів велелюдних,
Хтось незнаний втім пристав.

»Заведу тебе, як схочеш«,
— До мандрівця обізвавсь —
»В місце, де людини звіку
Труд, ні голод не чіплявсь.

Все, на що поглянеш оком,
Зможе стати вмить твоє,
Недостатків серед поту
В нас ніхто не зазнає«.

»Досить«, перебив мандрівник,
»Не за тим глядів же я,
Рад трудитися, якби лиш
Праця в користь правді йшла«.

»Ти мистець«, спокусник каже,
»То ж і слави заживеш,
Всього, що тобі лиш треба,
Як талант нам принесеш«.

»Я живу не ради слави,
Талантів не купував.
Те пусте, цих не продати«,
Так мандрівець відказав.

»Бачу, ти й поет, нівроку;
В нас країна чарівна,
Там надхнення не забракне,
Хоч творив би ти й щодня«.

»В мене в серці є країна,
Мовчазна й обідрана,
Все ж для неї жити й вмерти
Мушу, це ж бо суджена«.

»Слово, начебто, пророче,
А того й не знаєш ти,
Це ж біду тобі наврочить,
Шлях твій збавиться мети.

Лиш даремне ти загинеш,
Мов талан, що закопав,
Другим Дон-Кіхотом станеш,
Що за дійсність мрії брав.

От, мене послухай краще,
Йди туди, де видно всім,
Кинь задуму бозна про що,
Як тобі хто, так ти й їм«.

»За твою тверезу мову,
Що холодним вістрям тне,
Хоч вибілює зрадливо,
Дякую, та знай одне:

Я в жерця краси не вдався,
До купецтва не меткий,
Серце ж повне не розспівів,
Скритий в нім тягар важкий.

Хай смішний тобі, чи іншим,
Що ж, як нуждарем скінчу,
Навіть, як мети не вгледжу,
Все ж тягар свій понесу«.

Серед нетрів велелюдних
Щезла тінь, де люди йдуть...
Відпочинку не зазнавши,
Йшов мандрівник в дальшу путь.

ПОХОРОНИ

Похід поважним ритмом їх проводить,
Туди, де вічність, спокій без кінця...
Жили ви надто бистро, о, хоробрі,
І дожились нагробного вінця.

Відміряно несеться марш жалобний,
Усі в задумі тихій —

Ні! Мовчать

Не можу я! Москово! Будь проклята
За звірські злочини і дух твій зловний!

Герої! Ви без імени зійдете
Небавом в братні розділи могил,
Заплаче мати і спитає — де ти,

Мій сину, донько, мужу, сестро, брате?
Однак мовчатимете ви, орли,
— Москва хай відповідь — доложим сил.

ДІВЧАТАМ ІЗ ВИСОКОПІЛЬ

Ми вам пісень співаєм, любі доні
Високопілля України. Ах!
Хотілося б стискати ваші скроні,
Довір'я бачити в палких очах!

А втім, ми дотик зимної долоні
Всі чуєм; вас вона знайшла в степах,
Сюди стягла й тримає на припоні,
Велівши нам зневоленим співать.

О, квіття батьківщини, спів наш скромний
Не звіть запластою за труд солоний
Знеможених рамен, бо ми в піснях

Привіт пахучої землі, бездољним,
Несем, і вам на спечені вуста
Земляк цілунок краю шле, любовний.

У СТРАСНИЙ ЧАС

Весна в діточому садку над Майном —
Дітвори рух, а дзвони так печально
Жалобний марш у страсний час ведуть...
Вже креслить п'ятий рік війни Франкфурт.

В цю пам'ятну добу, в чужому краю,
На мить проникливо усвідомляю
Всю суетність змагання неотес,
Котрі не вірять, що Христос воскрес.

Країно техніки і монументів!
Чи варт увесь дорібок пильности
Твоїх умів, що творять і доценту

Спромсжні нищити — одного менту
Глибокого довір'я лиць надхненних,
Що в Бозі бачать здійснення мети?

ВИМРІЯНА КАРИНТІЯ

Давним-давно було це, ще як дійсність
І мрії сплетені були в одне...
Хтось згадував минуле, наче в пісні,
І впало дивне слово, чарівне:

Каринтія... Уява малювала
Якусь картину легендарних див;
Здійснитися ж пізніше казка мала,
Коли сходив я край цей здовж і вшир.

Та хоч чудес чимало там зобачиш
— Ідилія, війною, в час гарячий,
Гірським здавалась раєм на землі —

То все ж Каринтії на синім тлі
Засвітніх візій я таки не бачив
І більш не бачити в житті мені.

НА СУМНОМУ СЛІДУ

Глуха ніч... Монотонний шум коліс
На сон наводить, гадка гадку ловить,
Все важко так, ліниво, вколо бродить...
Нараз — як грім — у вічі напис вріс,

На станції освітленій — це Гмінд!
Мала місцевість, а рішила долю
Народу, що попав туди в неволю;
Казав отець: чотири дошки й гвинт

Життя людини варте тут було.
Я Гмінд нарощне сірим ранком сходив,
Аби посвідчити, що прогуло;

По неродючій ґрунті оком водив,
Де суховієм і піском мело,
А зелень лиш на цвинтарі знаходив.

В КУТКУ МИРУ

Як прохолоне влітку денний жар
І поколише тихий вітер листям,
По крутій стежці вийду на пустар,
Що скорбно край каплиці притулився.

Тут під хрестом сосновим спочива,
Далеко від усіх життєвих страстей,
Висока пані, фесею була
Мені в житті. Щодня святим Причастям

Кріпила душу, строгі правила
На себе добровільно наклала.
Бувало, звечоріє й тітка стане

Перекази й легенди згадують,
Замислиться, на Юрів храм погляне,
Ось там — зідхне — святий живе ще князь.

ПІД БРАНДЕНБУРЗЬКОЮ БРАМОЮ

Чужій столиці скромність річ чужа є,
Живе, чи мертве, все тут гордо дметься,
Ось — Бранденбурзька брама випинає
Тупий свій фронт у пруську тупість серця.

Стою німий тут під склепінь окраєм,
А дощ об стін важких граніт все б'ється,
Ні, сліз моїх очей твій райх не визнає,
Що виссав серця кров, у край мій вжерся.

Хай тріюмфальна брама вгору пнеться,
Хай пруська бучність жодних меж не має,
То ж успіх часто в голову вдаряє,

Та, за тріумфом, скільки ж то буває,
Що безнадійна розпач огортає,
Крізь пишні брами ж ворог в місто рветься.

ДУМКИ З КАЛЕНБЕРГУ

Долина придунайська на долоні,
Над Віднем злинуть сині смуги в верх,
Мандрує світ, як небом білі коні,
Втім — з видів менше славний Каленберг.

Історії скрізь подих, он каплиця,
Де пам'ять перемоги бережуть,
За предків змовить Отче наш годиться,
Тут у боях земну скінчили путь.

Собесьькому тріюмфи — не потрапиш
На слід козацької гіркої слави,
Що вся з буйним змаганням січовим

Пройшла, лишивши по облозі дим
І труп козачий — їм не треба плати;
Невдячність? В даліні мовчать Карпати.

ВІДЕНСЬКА РОЗПОВІДЬ

Війна шаліє, геть валиться місто,
Спішу хоч погляд кинути на те,
Що завтра з димом піде. О, невісто
Цісарська! Двічі врода не цвіте.

Із Шенбруну, задивленого в давне,
В катедру я зайшов Стефана, ще ж
Узрїть би оперу, та буря справжня
До фабрики мене загнала вже.

Минеться так віденська казка? Ледве...
Коли затихне шум варстатів вдень,
Для відпочинку зайду в сад, там кедри

Забуту думу шепчуть; чар пісень
Зелених клявесинів, їх надхнень,
За твердість праці нагородить щедро.

В НІМФЕНБУРЗЬКОМУ ПАРКУ

По-владарськи розкинулись алеї,
В усій пишноті Німфенбурзький парк,
В баварськїм центрі грецьких пропілеїв
Хтїв еллінської простоти школяр.

Гляджу... Чи знайду ж? Довга тїнь кентавра
Про пізній мовить час... Як день погас —
Встає із сутїнків Печерська Лавра,
Видніють контури й Підзамчя враз.

Забилось серце — я, немов у сні,
Знайшов нарешті те, за чим даремне
Весь день шукав. О, будь благословенне

Величне й скромне місце, що мені,
Чудною схожістю, в Німеччині,
Видіння принесло, палке й надхненне.

МОВА СТОРІЧ

Руїни стигнуть, купа незугарна
Прокльоном дише в мрячні небеса,
Це тлінний слід тих дум високопарних,
Що ця доба старовині несла.

А серед звалищ велетнем розрісся
Неторкнутий війною вормський храм,
В хаос довкілля дзвін середньовіччя
Звучить молитвою й напимненням.

Незайманість романської будівлі
Сторожать леви, й янгол — в поготівлі;
З ясних кружганків в мури крипт ведуть

Старі, гранітні сходи вниз, в пільму,
Де спочивають предки зацілілі,
З чийх нащадків не остався й пух.

НА «ФІЛОСОФСЬКОМУ ШЛЯХУ»

Внизу, як все, кишить мале життя:
Вояк заморський джіпом роз'їжджає,
Міщани крам несуть, в антикварнях
Пра-Гайдельберг ще віку доживає.

На верх взяв напрям «Філософський шлях»;
Там сонце вежі Шпаєру купає
І стежить вормський храм, як навмання
В історію з руїн тевтон блукає.

Мов Некар, час пливе й пливуть тирани,
Вслід за рудим червоний пропаде;
Стійкий лиш «Філософський шлях» остане,

Що в будні й свята в дальні океани
За співжиття зі злом слова догани
Й завіт про хрест і меч в серця кладе.

ЗАХОВАНИЙ СКАРБ

Колись нас дома вчили про культуру,
Про гідні обичаї заходу;
Вивчав я захід від тоді в натурі,
А й досі вартостей цих не знайду.

На їх сліди попав уже, щоправда;
Про культ — по всіх культурних огнищах,
Теж про мораль, хай святом і з естради,
Знайшов копу матеріялу я.

А втім, чи треба взагалі шукать
За гідністю й моральністю в людині,
Коли того добра, хоч на словах,

Із заходу на схід доволі нині.
Та, щоб не вкрав хто, скарб цей певно в скрині,
Й по цвинтарях все більше, й у книжках.

МІСІЯ ВИШЕНСЬКОГО

Як славному Русь пустий рід забував,
В чуже убравшись пір'я, матір лявав,
Весь вік між ігор зводив і забав,
А в той час всрог рідну землю кравав,

Тоді Вишенського грізні слова
Вогнем злетіли над ледачим краєм...
Хитких громив, сліпих чернець взивав
Коритись давнім, мудрим обичаям,

З бувальщини ж нову прогнавши підлість,
Здійснити царство Боже на землі!
З Афону голос, наче сурми, вістить

Кінець лихий і ріст добі мужів,
Що юд і яничар зметуть долів,
Й народів складуть обіт на вірність.

ВІТЧИЗНЯНА КАСАНДРА

Їм смішки все, а річ була поважна.
Покинувши гучних співдрузів гри,
Побігла Леся в пуцу, заридавши,
Чому, чому ж одна, як завжди, ти?

Жалобна в »Іліяді« Андромаха,
В житті Кассандра віща це була,
Що піднебесний лет владаря птахів
З тонким чуттям в душі в одне сплела.

Та, як і в Звягелі давніш бувало,
Що серед радісних лиш ця одна —
Смутна, на зрілому віку вона,

Така ж самотня серед смертних, дбала
Про невмирущість нації, щодня,
Тож їй, жрекиня, вітвар доглядала.

ОДНА З ЗАВЗЯТИХ

Присвята Емілії Бронті

Північних вихрів одчайдушні сили,
Що в наступі рвучкім об скелі б'ються
Й торфовища скупі надморські схили,
Що, мокнучи, ще й ще до сонця рвуться,

Її, дівча хоч владне та безсиле,
Нездоланим Сізіфовим нагрузням
І поривом безмірним наділили
Гребти що-сил, щоб кволости позбуться.

В часах, коли завзяття й стійкість гудять,
Геройство духа дражнячи віджилим,
Поетчин подвиг, як колись, осудять,

Хоч на його плодах майна нажили.
Лиш вибранці душею не кривили,
Задивлені в Емілії погруддя.

ВІЧНОМУ РЕВОЛЮЦІОНЕРОВІ

Допитливий і бойовий беркут,
Він ще з дитинства заправлявся до діла;
Щоб не пропав важкий громадський труд,
Малого Мирона душа боліла.

Чужинець люд загнав у темний кут,
Кому ж тут вивести його до світла?
Франка взяла на кровопивців лють,
Невидна в грудях боротьба кипіла.

Нараз прорвалась вулканічна сила,
То не вогненні ріки там течуть,
Це на сполох слова Мойсея б'ють,

Жінок і мужів, всіх до бою рвуть.
Дала Франкові Батьківщина крила
Й Франкова пісня націю зродила.

ПОСЛІДОВНІСТЬ

Ви кажете, що любите Тараса;
Тарас любив Вітчизну над усе
І вчив, що лиш повстання в рідних масах
Державність Україні принесе.

Якщо й насправді любите пророка,
Тоді в його сліди підете й ви;
Як він, у серці будьте без порока,
Як він, зненавидьте ж ви грязь Москви.

Бо хто Шевченка любить — любить брата,
Ненавидить той України ката;
Куди в далекім світі б не попав,

Молитиме за Неї Господа,
Не свого місця стане в Ній шукати,
Її бо місце в світі важно знати.

ДУМА ПРО ДВОХ БОЙОВИКІВ

Он переораний тричі, свавільно поритий шлях,
довкола ж пом'яті, знівечені поля...

А там над бором,
пощербленим, як зловісний привид,
криваво сонце заходило.

Отак спроквола воно потапало,
немов тривожно заслоняючись
від моторошного виду,
що розкривався на вишкірені ями
обабіч довгих доріг батьківщини,
густо начинені свіжим трупом
і нічим непокриті.

Ой, то не пара неситих вовків-сіроманців
під лісом скрадалась,
то не вороння надще серця
над побоевищем здійсвалось,
то два браві молодці,
вірні побратими,
на узлісся вибирались,
утомлені трудами,
зморені безсонням,
край битого шляху приставали-озирались...

Крізь обірвану одягу
їхне біле тіло проглядало,
не мож було змінити
зужитої обуви, ні білизни,
знаць, далеку дорогу за собою мали.
Запалі-висотані щоки,
просохлі-спечені вуста
німою говорили мовою
про муки безхліб'я й безвіддя,
що їх турбували;
од вітру посічені,
з гарячки загорілі,

суворим життям назначені
кістляві обличчя
розказували про негоди,
що їм оті соколи сизі протиставились,
і про бої жорстокі,
що їх повсякчас зводить приходилось.

То менший з них, ізбившись до решти з сил,
тихо сковзується-падає на матерню землю,
б'ється об неї головою, платком перев'язаною,
тяжко схлипує-ридає,
у сльозах промовляє:

»За які нам провини так страждати,
за які злочини довше каратись?
Хіба ще мало вигинуло рідні дома,
хіба не втратили ми досить друзів по дорозі,
щоб знову нам глядіти на понуре видовище,
жниво смерти, що ось — перед нами?
Вже мені нікуди більше скитатись,
отут і доб'еш мене, друже,
навіщо мертвяку живому тягнутися **дальше**,
ще й тебе зупиняти?

То старший за нього,
повісивши здовж тіла перебите рам'я,
лахміттям перев'язане,
здоровою рукою друга пригортає,
на нього любляче споглядає,
приятно вмовляє:

»Чи тямиш, милий брате,
вночі ударив ворог,
землянка загорілася від стрілен,
ми всі боролися безтямно,
життя відстоювали дорого,
прорідивши, як сито, ворожі лави.
Втім похилився провідник наш,
почув, либонь, вже близьку смерть,

мерщій призвав до себе нас обох,
вручив, зім'ятий і скривавлений,
шматок паперу,
взивав за всяку ціну зберегти,
щоб передати кому слід.
Що ж більше можемо вчинити,
як лише дбати, щоб отой шифр доручити,
він бо братам допомогу означає,
а ворогам лютим кару.
Коли ж один з нас загине,
або тому, що останній в живих остане,
не пощастить довершити завдання,
не буде сили приятелеві звістки подати,
тоді цей папірець слід заховати
на визначенім місці,
звідкіль дістане його той,
кому буде наказано.
Якщо й це неможливе,
то — знищити,
щоб у ворожі руки не попав.
Ото ж, кріпися, брате,
в житті не варто розпачати,
саме життя — не скарб,
його мета — це головне...
А ось, вже й місце зустрічі близьке.
Напнявши ще раз юні сили,
звівся хворий друг...
І далі йшли вони отак рам'я-в-рам'я,
нерозв'язними вузлами побратимства скуті...

Коли ж наспіли сутінки,
зближалася мета дороги,
вже майстріли добре знані пагорби,
скоро рідна земля за шолом'яним буде,
біль здавив серце,
тож, мабуть, край на довше залишали,
а водночас росла надія,

що діло успішно завершать,
то тут зненацька —
посипались зі скорострільів серії...

»Біжи чим-дуж
і точно дій так, як було умовлено«,
проговорив нашвидку дужчий друг,
втиснув на бігу в руки меншому
письмо тасмне,
сам же вперся спиною
в пень дерева пригожого,
вп'ялив вірлині очі назустріч ворогові,
що посилав із темряви
блискавичні, смертоносні вогники.
Мов дуб кріслатий, твердо стояв бойовик,
довго, невтомно, безустанно
косив своїм нерозлучним автоматом,
це другові шлях до мети мостив,
грудьми своїми прссування друга крив.

Про дальшу долю двох бойовиків ніхто не скаже,
та слава про їх геройські подвиги не вмре, не поляже!

НАД »ІСТОРІЄЮ РУСІВ«

О, пребагата врожаем і скупана в сонці країно!
Земле, що ско любиєш м'якою красою, скажи но,
Чом від дрімучих борів твоїх їжаться тлінні останки,
А на розлогих полях вирстає у блідість світанків
Сила могил незчисленна?

Степами ж, ланами твоїми
Сунуть із галичі криком,
лишивши по собі руїни,
Орди ворожі з усюди,
що люд твій в ярмо запрягають,
Лицарів віри розпнявши,
жон ганьблять, дітей убивають.

Земле, що родиш, напоєна доброю кров'ю батьків!
Щедро плоди розділяєш між всіх, хто тебе взяв посмів,
Тільки тому ти зла мачуха, хто свою силу віддав,
Щоб за тобою глядіти; тому, хто талан закопав.
Глянь, чорноземна вдовице:

Ось муж твій в труні, гей, прозрій!

Кат же тебе зневажає,

синів твоїх гонить у бій;

Та не для твого спасіння,

а всіх щоб в неволю забрать,

Сина на матір і брата на брата

жене кат на рать.

Що ж це за край занапащений, що лиш терпять-мовчать
вміє?

В книзі написано чорне по білому: Малоросія.

Що ж це за люд? Не живе й не вмирає? Спитає хто нас.

Світ ще не знає, наїзник прозве лиш: да вот, Малорос.

СВЯТИЙ ФРАНЦІСК

Був хресний знак на небі.

Вояцтво зброю готувало,

Щоби прийти в потребі

Своєму панові-февдалу.

Став бій. Франціск не втерпів,

Де рать мечам — облишмо рало...

Проте не визнає меч жертви,

Святого рам'я не вбивало.

З війни звернув до церкви.

А вколо все його спитало:

Франціск зжахнувся смерті?

Не є вже вірний більш февдалу?

Франціск довірив вперше:

Кому служити б випадало

Вірніш, за нього вмерши —

Христові, чи Його васалу?

РАНОК СКОВОРОДИ

Красне сонце зійшло,
По степу ворушилася тінь,
Звідки старця несло;
З його вуст нісся шепіт молінь.
Мов завітний пророк,
В авреолі проміння стояв,
Клунок зняв на часок
І сопілчин тон ранок вітав.
»Чи є птах без гнізда?
У всіх дім, лиш Спаситель не мав«;
Думав Скворода —
Суть життя в мандрюванні складав.

ВІЩИЙ МАРКІЯН

Хто зна, куди б потік дитинства виллявся,
Якщо б у пісеньку його безжурну, жваву,
Не вкралась нотка скорбна, й ллючись без угаву,
Не виросла в любов до краю і Творця.

Це ж у мережані рядки весінніх днів
Вплелось віще слово батька Маркіяна —
Тям, спрагненій душі, не щастя, а хрустальна
Вода з вітчизни — лік цілющий в чужині.

Чи, очарованих тужливим полетом
Твоїх пісень, чи зрушених кличем до чину,
Нас і батьків твоя »Русалка« полонила,
Нас, як і їх, крило »Веснівки« стерегло.

Коли ж, ми прикладом високим надхнені,
Хоч вірно йшли за голосом твоїм, бояне,
То, по неволі довелось, о, не востанне,
Свою батьківщину залишити в огні.

Із сутінок печальна діва вирина,
Твого спочинку вічного подруга чесна,
Прости душе, ми непокоїм не навмисне,
Порадь нас, як нам жити, завтра ж чужина.

Втім, як сьогодні, чуємо твої слова:
Подайте руки, юні друзи, йдучи з Богом,
У вірі — сіль всеукраїнської любови,
Отож, як Бескид, віра щоб тверда була!

БАТЬКО

Схитнувся дім, втім Ти його підпер
Плечем могутнім; все твердий, суворий —
З собою лиш, отець Ти був дівторі,
Таким Тебе давно знав і тепер.

Гірка була Твоя весна життя,
Далеко від солом'яної стріхи,
Звідкіль Ти вийшов, юний та без втіхи,
Шукати хліба, знання і пуття.

Із жолудя завжди ростиме дуб —
І Ти так виріс, син свого народу,
Ти в лютій січі, у страшну негоду,
Стояв на стійці краю, йшов на зруб.

Тобі у честь салюти не неслись,
Вінка лаврового теж не сплітали,
З борців Ти ж безіменних, що вмирили
Шлючи завіт: Молись, трудись, борись!

МАТИ

Щастям стелене дитинство,
Сонцем випрядена даль . . .
В тобі, світле материнство,
І надія, і печаль.

Перше слово немовляти —
Ти, бо жертвувала все;
О, благословенна мати,
Чим віддячити за це?

Хто біль матерній поділить,
Як, прощаючи дітей,
Знала, що ніщо не змінить
Присуду лихих людей?

Без діток і без дружини
З холоду одна йшла в жар,
Тим каралась, що чужині
Не родила яничар.

Під Розп'яттям на молитві
Тиха постать між полів . . .
А вгорі, в вечірнім світлі
Сяє Матір матерів.

РОЗПОВІДЬ

Було, втомившись буднями,
Ти в поле вів мене, чи в гай . . .
Отак, дозвіллям, ходим ми
І щезне сірих днів одчай.

Твої думки злетуть туди,
Коли, з недолі вирвавшись,
Ти в чужині зносив труди,
Що враз полегшею здались.

Чужі краї, звичаї й люд,
Твоя бувальщина чудна,
Мов казка, стрічкою пливуть,
У сина туга вирина.

Коби в той світ хоч раз піти,
Де вихром час тобі минав,
Лишаючи в далі сліди
Твого горіння і батав.

З кута неповного життя,
Куди сусід лихий втиснув,
О, батьку, розповідь твоя
Манила як же в чужину!

Нарешті й я сюди попав:
Сторіччям здавсь десяток літ...
Доволі вже добра зазнав,
Псра б назад у давній світ,

Де юність піснею гула,
Майнувши, наче метеор,
О, смерть любіша б там була,
Як тут цей животіння мор...

Отець розказував мені
Давно свій сон про чужину...
В глибінь життя в батьківщині
Я ж тут із сином порину.

НАД СВІТЛИНОЮ МИТЦЯ

Сугуба постать, одяг робітний,
В очах глибокий смуток — слід життя
Важкого, впертого, як рід твердий,
Що в пестрий світ йому шляхи відтяв.

У пізню осінь, за негодою,
Вже провесни не вчути гомону,
На засланім обличчі втомою
Не взріти юних поривів вогню.

Та що спалахував він високо
В допитливій душі, колись —
У срібнім сяйві мрійних виднокол,
О, не один того ще знак лишивсь.

Невже цей фронт, бичований буттям,
Даремне рветься так у височінь,
Як та оббита древня статуя,
Що ставить, он, нову будівлю в тінь?

Невже тяжіє даром каменем
Німе страждання в плавнях під чолом,
Що не горить йому святим вогнем,
Лише марніти суджено було?

Поставу, погляд біль перекосив,
Крізь нього зрить дитинство зранене,
Насичене снагою до краси,
Та — нагє, в зимний світ закинене.

Блеск іскри Божої не заліта
В земний похмурий склеп чистилища;
Чи ж, перейнявши спадковий ліхтар,
Та не донісши, винна ця душа?

СИН ГІР

Пам'яті А. Г.

Як залишав свій край, курились гори,
Прощаючи свого улюбленця,
Не знали, горді, що це дух покори,
А все ж ридали, жаль було співця.
Верстаючи тверді шляхи вигнанців,
Низини сходив, в гори ж серцем вріс,
Ніяк не міг знести задухи бранців,

Що з «золотого міста» вітер ніс.
Виходив на німі верхи чужини...
Там лід який! Мла й тінь... До рідних гір
Забилось серце, злинув спів з вершини —
Як десь тут взявся рід Вацманів-невір.
Зухвальцеві не жити за зневагу,
Що в храмі Вотана пісень завів
На честь чужого краю... Пісня змагу
Завчасно прорвалася, занімів
Повік герой, лиш дух його з-за гір
Мандрує завжди та зове до зір.

АДЕЛАЇДА

На проходах, у срібні світанки,
Як із гір, над садом, таяв сніг,
Легіт вітру будив міг панянки,
Що надхненням сповняла усіх.

Її чар величали поети,
Їй у честь будували міста,
Вічна Аделаїдо, ах, де ти?
Геніяльний музика питав.

Та Орфесва ліра співоча
Не приверне дівичі з-за мли,
Куди ніжність і вірність дівоча
З нею в засвіти разом зійшли.

Де діла лиш шляхетні постануть
На сторожі крилатих слів, там
Очі Аделаїдині глянуть
Із жіночих лиць — звучи у храм.

ПАНТЕЛЕЙМОНОВІ КУЛШЕВІ

Я день отой, прошитий вихром, тямлю досі:
Ясне, хоч зимне, сонце золотило осінь,
Та в завмирання чар я все ж не поринав,
Мов шторм, снага така була, незморена.
З-над урвища пробоем вів мій шлях на замок,
Проте не поводити він до мого сезаму,
В піснях бо розбирав я довгу слів чергу:
»Прощай, мій краю, завжди рідний берегу«.
О, барде, з того часу водами чужими
Ти звав не раз мене в путі раніш незримі,
Та тількищо новий край око приманить,
Ти мовиш: Серцем рідному будь відданий.

МИКОЛІ ЗЕРОВУ

Шуміла повідь розбуялої стихії,
Несла на спині хлам нікчемних лицедіїв,
Навкруг руйнуючи надбання зрілих літ —
Об мілину з помий чіплявся прозеліт.
А дном панівних вод, де й око не догляне,
З потопою змагалось джерело кришталне,
На грязь, насилля, тупість, мор і мерзоту
Піднявши непосильну зброю — чистоту.
Та дикій самоволі вічність не тривати,
Вже день близький, коли розладдя силу втратить,
І в Чорне море з півночі спливе падло,
Заб'є тоді аж переможно джерело.

ГЕРОЇНЯМ З КІНГІРІ

Там дві стихії здавна вже змагались;
Поборювала смерть життєву силу,
Щодня перемагала — так здавалось —

А все ж нових борців життя родило.
Де смерть серпом найбільше лютувала,
Хапаючи в обійми все, що жило,

І землю, що від спраги висихала,
І воду, що в пісках сліди губила,
Де люд голодний, зморений, смерть жала,

Там янгол вічного життя звів крила.
В Кінгїрі — смертний млин, Москва зіпхнула
Цвіт з України, й вигубить рішила.

Вість чорна сплячий світ раз досягнула,
Що згряя дикунів там ошалїла —
Допавши танків, висунувши дула,

У живспліт жінок хоробрих в'їлась.
Було їх п'ятсот, всі, піднявши чола,
Сплелись руками й жертвували тіла,

Щоб духа правди пїтьма не зборола.
Кров героїнь пустелю напоїла,
Вогнем завзяття кинула довкола.

Співці! Співайте про славетне діло,
Щоб дух ожив, земля щоб під стопами
Московського наїзника горїла!

Куток Кінгїрі — ми його затяним,
У ньому іскра волі зажеврїла,
Що полум'ям ще зїйде над степами.

БОГУ ХВАЛА — ГЕРОЯМ ПОКЛІН!

Здіймались могутніми хвилями гимни,
Народ сколихнувся й походом пішов
До місця спочинку героїв Вітчизни,
Що за Її вслю віддали всю кров.

Велике майбутнє народові буде,
Що лицарських чинів повік не забуде!

На їхніх могилах пісні з молитвами
Народ у покорі Всевишньому шле,
Їх дух невмирущий віта між рядами
І просьби народні до Трону несе.

Щасливий народ, що міцну віру має,
Сам Бог йому в мудрих ділах помагає!

О, ТВОРЧЕ ВСЕСВІТУ!

О, Творче всесвіту! Геть, на самій долині,
Цілі віки тратсваний в історії,
На роздоріжжі світових шляхів, до нині,
Лежить знеможений народ у поросі,
Що завойовників тачанка залишає —
Твоєї, безталанний, помочі благає.

О, Творче всесвіту! Пішли йому прозріння,
Що не в ворожій ласці, тільки у Твоїй
Та в силах власних — джерело його спасіння,
Аби, цією правдою просвічений,
Постав він, дужий, в силі первісній своїй
І з волі вищої здвигнув свій храм святий!

ЛЮДИ ІЗ КРИЦІ

Навколо м'якість,
у них є твердь.
Де страх всіх в'ялить,
смішна їм смерть.
Як лев вночі,
вони встають,
там ждуть сичі
й ворожа лють.
Та не по славу,
а гнать ганьбу
і ворогу
завдати кару —
вони в криваву
прямують путь...
Ступання мруть,
бір знов заглух,
спить всякий дух...
Враз вибух! Гук!
І заграва...
А там пільма
припала
і тихо стало...
Втім кроки чуть,
вони назад,
мов тінь ідуть,
мовчать —
хоч згинь,
такий бо звичай;
за них
розкаже
чин.

БОРЦЯМ

У вас є віра, є діла,
В них тільки почуття, слова.
Тверді, все непохитні,
Ви вірні до кінця;
Вони ж є прогресивні,
Їм вірність — річ стара.
На новість сторожкі,
Одвічне стежете,
Вони ж до мод меткі;
Про вічність? Ех, пусте!
У лютий час, як світ
Привласное чуже,
Їм басками прожить
Не страшно — байдуже.
Така борців судьба —
З дсроги не зійти,
Щоб нації буття
В довічне двигнути.

ЩОБ НАЦІЯ БУЛА

Як марне і крихке життя
Дорожче волі всім,
Хтось мусить жертвувати ним,
Щоб нація жила.

Коли в усіх гнучкі слова
Хоробрих чинів ждуть,
Хтось взором чину мусить **бути**,
Щоб нація росла.

Якщо довкола все гуля,
Вітчизна в забутті,
Страждати мусить хтось за **всіх**,
Щоб нація була.

Коли зі злом межі нема,
Чесноти мусить хтось плекать,
Щоб з Богом і тривка
Ця нація цвіла.

ПОДЗВІННЯ

В святині тиша урочиста
Фіялковий підносить чад,
Із вітваря глядить Пречиста
На жалоці тремких лямпад,
Настоялий дух згаслих свіч
Стремить збагнути темну ніч.

Тут звуки Реквієм лунали,
Заповідали Божий гнів,
Страшні люд пережив анали,
В сльозах помилування хтів,
Надхненним співом Саваот
Він славив Господа з висот.

ПАЛКИМ СЕРЦЯМ

Серця гарячі, вщерть огнем налиті!
Уже б від мрій зотлів ідеї труп.
Якщо б не бились ви в грудях, умитих
В боях, у тих, що їх кличем — на пр'ю!
Ні! Духа ворогу вже більш не вбити,
Що вийшов, викутий з-під ваших ступ!
Палкі серця! До вас ідуть привіти,
Це ж прийнялись священні заповіти.

Літописцю! Писатимеш коли
Про страсний бій, що в ньому сили світла
Темницю сатани перемогли,
Так постривай, вкажи: ось — путь пресвітла,
По ній мужі з мужів перед вели,
Аж поки, від століть, мета завітла.
Ще й поясни — не з мрій, лише від чину
Воскресла з мертвих Мати, кат загинув.

Тоді всім вам, що кров'ю серць звіщали
Відродження Вітчизни у вогнях,
Вірлам, що гинули на полі слави
На те, щоб жити Матері в віках,
У Пантеоні юної Держави
Народ вінки складе, й вас у піснях
Прославить, щедро в молитвах віддячить,
Повік любитиме, серця гарячі!

ЛЬВІВ — ВІРНИЙ

Далеко, ген, на сході сонця,
Де в вирій шлях — вежа стоїть ...
Таким ввижасшся вигнанцям
О, Львово, вже від довгих літ.
Твій подих, думи запальні
Держать на дусі в чужині.

Ти нам здавен цілюща сила,
Бо ж — віддих рідної землі,
Краса не хитра, а вдумлива,
Анали, списані в огні.
Левинє місто, з далини
Ще раз до чину нас надхни!

Хай княжий слід твоя слави
Нових борців у бій веде,
Хай злочин, що несуть вандали,
Нам спати не дасть вночі, ні вдень
Ніхто спочити щоб не смів,
Коли обложений ще Львів!

Хоч від століть тебе чужинці
Вже облягають, ти, мов мур,
Був завжди й будеш український,
Як над тобою Свят наш Юр.
Данила діло, город Льва,
Тебе ще власник привіта.

Львів — місто слави, гордість наша,
В столицю найвірніша путь;
Невже є сила тих застрашить,
Що походом туди підуть?
Як муж один, тверда стопа
І їм навпроти Листопад.

ІРОЦІ ЗА ОКЕАНОМ

*

Рясно-злотий волос,
Оксамитний голос
Казкою злинають...

Як її не бачу,
Хоч-не-хоч заплачу,
Радості не знаю.

Очі-оченята,
Наче голуб'ята,
В душу заглядають...

Райдужне дитятко
Завжди йде на гадку —
Довго ж дожидаю.

СЕСТРИЦІ

Як провесна, що вийде на узлісся,
Зогріє поглядом, оживить світ —
Сестричин чар веселкою пронісся
Крізь сон дитинства й бурю зрілих літ.
Із пір, коли ввірвався в хату ворог
І, лютий, від батьків тебе пірвав,
Тягнулись ночі, дні, роки в тривогах,
Тобі і нам безвісно час минав.
Подруго юних ігор, Звениславо!
Чи визнаєш, як за відданість отець
Злюбив тебе безтямно, й як шукала
Доріг до тебе мати? Все внівець
Звів кат північний. Кар йому всіх мало
Тим, в кого й каторги не відіймуть
Вогню, любови й вірности. Упало
Життя й твое між ними? Чи в тім суть?
Свою повинність ти раніш сповнила,
Повівши на святу Мстиславів путь
Братів у бій, і їм припнувши крила,
Що ще до перемоги підіймуть.

ВІТЧИЗНЯНЕ

Г'аї вологі —

дихання ваше прохолодне

плугатареві — джерело нової сили;

Поля розлогі —

більш ярих рос, зливних дощів

вас піт народний, кров кипуча поливали,

здавен по вас чужинці мандрували,

ваш урожай топтали,

ограбивши вас, покидали,

плакав же все і вірний вам народ наш залишився;
Річки багатоводні —
поїли ви та годували,
купали і христили
дідів і прадідів, онуків, правнуків;
Пахучі простори —
в усю ширинь, від сходу сонця аж до заходу,
із вас, розкинутих між небом голубим
і морем золотим хвилястої пшениці,
життя лилося, мов із чаші щедрости;
Душе народна —
у висоту склепінь небесних
здіймалися твої думки, погідні й чисті,
ти з покоління в покоління
молитвою могутнішала, тугою поглиблювалася,
завзяттям бойовим ти на сторожі правди зогрівалася;
О, рідна мово й пісне —
є й інші, пишні, в світі, кращих вас не знаю,
переситом, надуманістю міниться не одна з них,
у вас — сердешна простота і пряmodушність,
для мене ви, мов з біблії Господне слово,
немов глибинна музика вселенни;
О, земле батьківська —
духм'яна всеплодюча, чарівна,
тебе любив здавен безпам'ятно,
ще більш на чужині любить навчився.

ПЕРЕМОГА

Коли оте, що сонне й нерозгадане в тобі,
тривожиться, квилить, ридає й ладне з розпачу
поринути в безділлі й забутті,
всього тебе потягнувши вниз, у прірву, то не вір, о ні,
що те слабке й розгублене — це ти.
Це ж ворог твій є, що, дримаючи у підсвідомості,

як мрячне все, на жертву чигає.
Не ти це, лиш безсильна тїнь твоя,
сама в собі нікчемна, квола, зла,
що, соками твоїми підживившися,
повисне тягарем зловісним над усім життям,
занапастивши духа творчого.

Коли блискучий світ полуд
тебе манитиме безтямно й у свої обійми рватиме,
жадобу розкошів збудивши страсну,
і тіло, дезертира звичного,
в'ялтиме передсмаком нечуваного уживання —
то ти не йди, мій друже, ні, за голосом низьким;
один ще раз себе переможи,
хай там вся плоть скиглить,
хай негодує й плаче,
позбавлена дочасної немудрої утіхи — скоро вже ж
над нею, підлою,
тріюмфуватиме безсмертний дух.

Коли ж навколо ті,
слухняні примхам тіла і знеможені плавбою довгою,
покинуть заповідний шлях,
до пристані змагаючи й затишшя, а тоді,
причаливши до берегів Цірцеї хитрої,
хоч і переживуть лиху стихію на воді,
та — за ціну несамовитої метаморфози, що, безвільних їх,
іти в корито сите свиньми призведе,
щоб на заріз звідсіль,
то ти, мій друже, як раніш, триватимеш в боях,
стійкий, незламний, око на бусолі, керма у твєрдій руці,
прямуючи нескореним, свобідним,
непереможним духом в далєч, ген, за обрїї,
і вже ширяючи
над — іншим хай невидним,
далєким красєм тим,
благословєнним.

III

ВІТЧИЗНЯНІ ПОЕМИ

Мертвим, живим і ненародженим
землякам
присвячує

Автор

ВАМ — У ДІЯСПОРІ

О, ви внизу,
що в поросі задимленої чужини
так важко задихнулися...
Потомлені трудами непосильними,
у підземелля загнані,
до сталевих станків приковані,
по руштуваннях день і ніч
на жар і холод виставлені...
Що двигаете згідно тягарі,
волочите ярмо, наложене вам добровільно,
всілякими щілинами пролазите,
поштовхувані, штовхаєте свій Сізіфів камінь,
упімнуті, з блідою посмішкою вибачаетесь...
Що надриваетесь за ціну хліба —
а на очах росте чужа будівля,
стікаєте солоним потом, голого буття супутником —
і накопичується з ваших праць чуже майно,
безрадісні, що світу Божого сливе не бачите
за здачею данини невблаганної,
о, ви, що тільки окрушини дістаєте
і в повені, що грозить вас змести,
за скельні обриви мозольними руками почіплялись...

Не маловажного ви, адже, діла піднялись,
коли зневолило вас кинути узгір'я й доли
від Попраду далекого — за Прип'ять,
де гомонить луна походів одчайдушних досі,
де заграви пожеж не бліднуть по сьогодні...
Важкі й важні, либонь, завдання ждуть на вас,

коли вам довелось, брати, залишити свій край —
в його красі й нещасті неповторний,
та, розпрощавшись з Вітчизною,
звідкіль Славутиці вже більш не чути стону,
солодку, щедру, любу землю проміняти
за хліб гіркий і кислоту,
чим звикла чужина вгощати
непроханих, небажаних, незламних...

До вас, назначених повік
знаком-призначенням страждати, та не вгнутись,
нести, як неофітам у поганський світ,
між прохоловших серць — здобичників мамони
живої віри полум'я, живої правди свідчення,
безсмертного життя тверду поставу...
До вас, у поросі жорстоких міст-циклопів,
в низовині, що кров'ю, потом і слізми сплила —
з-над України дмуть вітри,
послання з рідних піль сурмлять,
несуть мільйонових народніх душ веління:
щоби тривали далі, як тривали досі,
щоб залишились ті ж, які були,
щоб віру мали в те, на що пішли,
щоб вічної землі, що вас родила, стали духом —
тож кість і крив ви України, що в боях ще далі,
Її і слово вільне, і розрада,
передня стежа, і підмога,
окрилена надія, й вістря обоюдне...
До вас, брати і сестри,
що жертви піднялись —
свій рідний край покинули на те,
щоб жив колись величний у віках,
з батьківщини салют лунає —
про одність дум і чинів вихрів пісня бойова!

СВЯТОСЛАВІВ ЗАГИН

(Історичний малюнок)

Об скельний беріг б'ються хвилі,
»Залиштесь«, молять витязів,
»Не йдїть, там орди чорнокрилі,
На вас там печеніг засів«...

Дніпрові скаржаться пороги —
Свого улюбленця їм жаль,
»О, князю, заверни з дороги,
Не йди, не йди в непевну даль«...

Глухі на плач, німі на стогін,
Оружжям кутим дзвонячи,
Виходять вої бистроногі
На кручу-беріг поночі.

»Не пізно ще«, Свенельд-вой радить,
»Звернути в Київ потайки,
О, Святославе, всіх нас ради,
Повір старому все ж таки;

Зумисний бій загин ворожить,
Хіба не взнали, що там сил?
Ти ж, обминувши шлях ворожий,
Спасешся й відсіч нам даси«.

Мережу тиші гробової
То пронизає плюскіт хвиль,
То ритм ходи і брязкіт зброї,
То ранній вітер степовий.

»Свосі не обійдеш долі«,
Знечев'я мовить Святослав,
»Не хоч — то вдіш по-неволі,
Що жереб кожному послав.

Тікати не моїм звичасм,
Князь без дружини — хто лиш чув?
В гурті боролись і сконаєм,
Самих на скін не залишу.

Із визовом на ворога йти
Не важко в переможний час,
Відважмось печенігам клятим
В біді сказати: Йду на вас!

Вперед, дружинники, проломом!
Як завжди, мужньо, до звитяг!
Поляжем, а не посоромим
Землі, що нам дала життя.

Здвигнем державу до Дунаю,
Коли переживем; як ні,
То мертві ссрому не знають,
Із честю згинувши в борні».

Кривавилася сонця рана,
Роз'ятрився Дніпра поріг —
На чисте поле вийшов зрана
Полк Святослава на зорі.

Ой, то не галич поле вкрила,
Не лютий буревій гуде —
Страшенна печенігів сила
На русичів війною йде.

Штурмує саранча лукава,
Навалі стріл у супровід —
Хоробре військо Святослава
Рубас в пень поганий рід.

Добу боролись, бились другу,
Беруть верх орди степові,
Та не здається на наругу
Дружинник печенігові.

Князь кидається барсом, тигром,
Рубас, коле, рве, вдаря,
Князь носиться по пслі вихром —
Над обрієм тремтить зоря.

»О, світла зіронько моя ти,
Що стережеш увесь мій край —
Найзавзятішого з завзятих
Моїм наслідником вітай«.

По небу й ранах кров спливає,
Поблідли зорі й Святослав...
Дружина сорому не знає,
День гас, останній стяг упав.

О, Святославе, доки буде
Повнитись чаша кров'ю з ран?
Коли ще раз твій дух здобуде
Свобідний простір від тиран?

*»Піди, скажи спартанцям, подорожнику,
Що тут, послухні їх законам, лежимо«.
Сімонід із Кеос: »Термопілі«*

ІВАН БОГУН

(Історична поема)

Пісня 1.

Ще сутінки... Туман у неспокої
Все клубиться; так череда овець
На вівчаря із пашею чатує.
Невдовзі зійде сонце-молодець,
Приверне лад, громаду нагодує,
Пошле по світу, сам же, як чернець,
Помолиться самітник, поміркує,
А там у річці вмисться й — на герць.

Десна рудіє в мідянім промінні,
Мутні ліниво котить води в даль...
Шуліка в простори зірветься мрійні,
По краю водить поглядом, де жаль
Посіяв зерно неродюче в ріні,
Сосну ж на стійку виставив — криштал
Зелений серед пустки... Линуть тлінні
Поля туди, де височить, як Їраль,

У голубій млі Новгород Сіверський.
Як сонце виросте над очерет,
На мілині шари осушить верхні
Пісковнику, й багнище щезне геть,
То вибіжать туди, в рядні й обдерті,
Рибалчині цікаві дітки — лет
Дерзкого змія стежить, а як врешті
Ущухне вітер, іграшка помре ж

У полудневій спеці, то дівтора
Нову видумує гру, кращу всіх,
Оту, що в запалі лишила вчора,
Коли забрав їх дід, немов на сміх,
Із бойовища. »В тім якась вже змова
Дорослих певно є, який там гріх,
Як у руці в них — шабля бурштинова?
Гріх справжній — кращу взять із їх утіх«.

Отак пересторогу старших діти
На лад свій толкувавши, прийнялись
Мерцій за пильне діло; їм вертати
Дірки в піску не новина. Та втім
Цікаво взнать, які то скарби скриті
Вони там вигрібають? Гей! Облиш,
Дитино, людські ж кості це! Уздрівши
В чім діло, треба ж би дітей повчить,

Аж ось вони з оружжям в бій пішли...

Пісня 2.

Закидані кістками піскові поля!
Чия це кров палка в Десну по вас сплила?
Хто воював тут шаблею й від шаблі згинув?
Чсму не висипав ніхто бійцям могили?

Шляхетні кості! Сірий слід славетного
Життя! О, як би ви змогли вказать того,
Хто тут свій страсний героїчний шлях завершив,
Хто не жалів своєї крові, й буйно вмерши,

Промощував буття майбутніх поколінь!
Молю тебе, мандрівче, тихо йди, мов тїнь,
Піщаним насипом, аби не наступити
На древні кості тих, що мерли, щоб нам жити.

Ось там на пригірку, поглянь, у стїп сосни,
Загублена, як цвіт з торішньої весни,
Між тим в'юнким корінням — лезо не меча с,
Це людська кість крихка, ребро там проглядає.

То ж вийди, друже, на могилу й приклякни,
Згадай хоробрих, щиро помолись за них...
А, може, тут якраз лежать святі останки
Войовника, хоробрішого від спартанців,

Преславного полковника і козака,
Якому рівного чеснотами нема,
Івана Богуна, що в тім ліску востаннє
Для України жертвував життям страдальне.

Пісня 3.

Минуло триста літ, як наш народ
Прскинувся з тяжкого сну безсилля
Й, розправивши рамена дужі, скинув
Ляхом підступно завдане ярмо.

Здригався край у вибухах повстань,
В огні й крові свята родилась воля,
Минулася шляхетська самоволя,
Господь народних вислухав благань.

Не встиг народ підвестися з руїн,
Коли ж тут ворог, прогнаний за Вислу,
Нові стягнувши сили, знов зловісно
На наші землі зрушитись посмів.

Отож тоді Зінсвій, наш гетьман,
Загрожений із західнього боку,
Придбав собі союзника, нівроку,
Не знав, що вороття з Москви нема.

О, чом, Богдане, не повірив ти
В Богунових порад пророчу силу?
Це ж Боже провидіння говорило
Із уст Івана — сторожа мети.

Якщо б послухав слів полковника,
Що Україна в темнім рабстві згине,
Як віддаси Москві, була б донині
Вже вільна з пазурів грабіжника.

О, якби ти повірив лиш йому,
Що наш народ — непереможна сила,
Коли, під омофором Михаїла,
Як муж один, стоятиме в бою!

Тоді б ти, батьку, довго панував
І краща доля б Юрася постигла,
Богунівці ж, ми знали б де могила
Того, що честь лише й Вітчизну знав.

Пісня 4.

Зима. Лівобережжя знов кипить...
Під Глуховом ляхи обоз розбили,
Заприсяглись обтяти гідри крила,
Іх сам король присутністю кріпить.

Потисне дід-мороз, козацтва друг,
По шатрах під перини панство влазить,
А на вогнях надворі птицю смажить
Щонайсміливіший із них лиш зух.

»Прокляте хлопство«, десь з намету чуть,
»Вже вік той клятий Глухів облягаєм,
А їм це пшик«. »Не бійсь«, хтось одвічає,
»Не виб'єм ми, то від чуми помруть«.

Із празником тепліші дмуть вітри,
Майдан кишить, неначе в муравлиську,
Це думне викотилось польське військо
На »набоженство«, щоб перемогти.

Вістун новину радісну приніс,
Що оборонці Глухова конають,
Ликує шляхта, »там харчів немає,
Доберемось, нарешті, до гульвіс«.

Парадам, радоцам нема кінця,
Блискоче армія в усій пишноті,
Шолом і панцер, зброя в позолоті
Їх милості вістять тріумф на днях.

Щоб добру звістку гідно вшанувать,
Дозволено гучне бенкетування,
День-ніч гульба, либонь аж до світання
Протягнеться, це ж завтра піде рать.

Розкішна ніч... Мов срібло, мерехтять
До місяця поля в снігу... В дозвіллі
Вояцтво спить. Чи й Глухів у похміллі?
Ні, правлять утреню борці, не сплять.

Пісня 5.

Не спиться в таборі козачім теж,
Тут поблизько, в коронному обозі
Гуло вночі, як в день, аж у знемозі
Лях покотом поклався. З дальніх веж

Обложеного міста гимн пливе,
Серця братів по цей бік рве, »та й нащо
Свою кров проливають? Щоб лях-ледащо,
Не задавившись ще, запряг сливе

Вітчизну геть усю в своє ярмо?«
А ще й не одного безсоння томить,
Бо ж полководець, як не свій, все ходить
Один в наметі й грозить »не дамо«,

То пошепки, то вголос. Щоб там хто
Ще не наврочив! Їжі ж не приймає,
Не п'є, все в думках, спати не лягає,
Того ж за пам'яті їх не було.

Богун бо, звісно, козаком родивсь,
До шаблі й дотепу він завжди перший,
Поразки перемогами відперши,
Невдачами ніколи не журились.

Чому ж тепер бокус від усіх?
Де давній погляд, рішення блискучі?
Куди подівся голос той гримучий?
Де запал бойовий, здоровий сміх?

Гей, браття, не хвилюйтеся, пождіть,
У нашого вождя в душі турбота,
Тож ясно, не за себе мислить, що там,
За судьби товариства він терпить.

Нам завтра прийдеться братів рубать,
Кому тут серце не здригнеться з болю?
Та відповідь за їх і нашу долю
Один Богун. Рішившись — дасть нам знать.

Пісня 6.

Рідіє ніч, світанок близько, гаснуть зорі,
Щасливий, хто в бою блаженним сном спочив,
Чий вільний дух від гнету супротивних сил...
Так тихо, мирно перед бурєю надворі.

Із сумерку намет старшини виринає,
Як інші простий, от на виднім місці лиш —
Нічліг Богуна; він під час грядучих лих
Єдиний супочинку в таборі не має.

В намет вождя могутні плечі вхід закрили,
Застигла постать, у німій скорботі вся,
Зблимне ж із-під Розп'яття світло каганця,
В Богуна виступлять від дум на скронях жили.

Нараз, дарма, що в нього з криці сила волі,
Не видержав Богун напруження в думках,
Упав навхрест і стоном голос прозвучав:
»О, Боже, як мені тут бути в цій недолі?«

»На брата рук своїх я не звезду ніколи,
Та Глухів лях рішив за всяку ціну взяти,
Від Брюховецького ще війська й не видать,
То ж починати діло як-не-як за скоро.

Ні, ні, неситий, не підшептуй, все даремне,
Хоч ворог підлий — лях, ми будем чесні з ним,
Гидую всіми підступами сатани,
П'яниць не різатимем, впору попередим«.

Великих душ німе страждання величніше
Від походу левиного всього життя;
В трагедії, бува, проблисне сенс буття,
В обличчі скорбнім тиху перемогу впише.

Багрянний сніп новонародженого сонця
Просвітлену в Богуні душу зустрічав,
»Братів спасу, хай жертвою впаду я сам«,
З усмішкою вуста шептали оборонця.

Пісня 7.

Ще черлень сонця золоту не поступилась,
Внизу ще курява на річці не пройшла,
А в таборі козацтво вже заворушилось,
Богунових наказів буря рознеслась.

Щоб супочинок в поготівля вмить міняти,
Военного для того треба генія;
Де рух найбільший, труд найважчий, там **занятий**
Богун, горить полковника енергія.

І, мов подіяла тут сила вовкулацька,
Бо з хутора-зимовика, чим табір став,
Обоз козачий виріс, так собі, зненацька,
Грізна фортеця з будь-яких застав.

Вози й гармати, коні, шатра й палісади
Наїжились, мов непрохідний мур отам —
Між річкою, багном і бором, що позаду,
Де поміст був раніш до Глухова ляхам.

Тепер собі, ляхи, постійте хоч до смерти,
На Глухів хочеться? Ми й пальцем не кивнем —
Це сторожем землі Богун став — характерник,
Все вірний до кінця, все перший під огнем.

З полудня вже було, як зрушились лявіни,
На Глухів суне армія їх милости...
Втім: Що таке? Стіна? Де хлопство? Що це — кпини?
За частоколом в бій готові ждуть пости.

Пісня 8.

З'єднатися немає з глухівцями змоги,
Боротись горстці проти війська тьми — не сила,
Тому й триматись, як Богун повчив, рішили,
Аж відсіч прийде, тож тривати до знемоги.

Тут кілька днів важких аби лиш видержати,
»Спасем захисників обложеного міста,
Не бути січі братогубній товариства,
А там свої ж ідуть, уже не вік нам ждати«.

Скріпивши пляном тим козацький дух громади,
Богун прорік: »То що ж, і розпроцаємося...«
»Куди ж це, батьку?« Сум'яття враз піднялося,
»Це ж як, відходиш? Нас лишаєш безпорадних?«

Втім випрямився велет дужий, в повнім строї,
Богун — це ж сила і красавець був, нівроку,
Із козаків козак, душа, плоть — без пороку,
О, хто йому глядіти в вічі був достойний?

На мить затінилось, і так, обличчя строге,
Та згодом мов би райдуги на нім розквітли,
І очі, що метати блискавиці звикли,
З теплом спинилися на братстві з-за Порогів.

»Між нами склалось так, панове, без умови,
Що спільні нас діла в одне звено споїли,
Себе гаразд без слів ми досі розуміли,
Все ж, бачу, час прийшов для нашої розмови«.

Пісня 9.

Із вас ніхто, либонь, того ще не забув,
Як гетьман Хмель, ляхів прогнавши з України,
Похід наш зупинив, не хтів ляхам руїни,
Шкода! Варшаву пощадив, та волі збувсь!

Про те згадав я, звісно, не в докір йому,
Богданових бо діл судити я не зважусь,
Важне тут, щоб було знаття про вдачу вражу,
Воно ж не мир з ляхом віщує, а війну.

Був час, малу надію мав — моя вина,
Що розторощена Річ Посполита знайде
У спільній небезпеці спільну мову з нами,
Скуємо вільних спілку, в пострах москвинам.

То й я, що на Варшаву звав ляхів кінчать,
За добру волю заклик їх до миру взявши,
З союзником готов був боронити ляшим
Обох від наступу Москви свободи п'ядь.

Як довго з ними в нас одна мета була,
Ми дружбу не словами, а в боях христили,
Коли ж довір'я наше геть ляхи зловжили,
Не на Москву, на край наш шабля їх звелась,

Знов Україну підчинить собі стремлять,
Брехню несуть, на братовбивстві напосіли,
Щоб знищить нас, до змови з чортом приступили б,
Тоді з ляхами в дружбі більш нам не будуть!»

Пісня 10.

Тут річ вождя прорвав різкий лай самопалів,
»Штурмує лях« — роздався крик із барикад,
»Всі на місця!» Слова Богуна громом впали,
»Напасників провчить, живих не пропускать!»

А там пішов гучний бенкет, вино поллялось,
За метушнею, гамором, вже й стони чуть . . .
Мов буря влітку пронеслась і тихо стало,
Лиш тут, то там, побитих з поля приберуть.

»Панове молодці«, Богун став продовжати,
»Не час нам веселитись, бо й початок це ж,
А щоб нам довше їхній наступ видержати,
Одна є в мене рада, ось послушайте ж:

Пора прийшла з ляхами словом обмінатись,
І час щоб виграти, й щоб діло прояснить,
Відстоявши умову — з братом не рубатись,
Воднораз пильно нам є дальший бій спинить.

На ложні звинувачення їх про бунтарство
Ми наші справжні цілі ще раз приведем:
Мир вільних з вільними, війна — в московське царство!
Розправі з рабством всі послужимо мечем.

Не з ким судити те, а з Яном Казимиром,
В нім — Польщі честь, її основа і вінець . . .
Кому з нас ще раз виступити в справі миру,
Щоб лицемірству вже покласти раз кінець?»

Пісня 11.

Козацької землі блаженна Мати!
О, вже Ти більше не ридатимеш,
Коли Твій рід, як і Богун завзятий,
Не знатиме в любові й честі меж;

Коли, як він, родившиися для волі,
Життя не сплямить службою в ярмі,
Як дуб, весь вік ростиме на роздоллі,
Щоб, розбивавши вихрів армії,

Врожай і мир запевнити країні,
І, як тумани виднокруг зашлють,
Аби в історії мрячній долині
Дороговказом поколінням быть.

Вітчизно! Ти ще ликуватимеш,
Твоєму родові ж Богун печать дав:
Вже хрест псвік йому носити й меч
В землі, де вишні над збіжжям свічада

Красою Божою сіяючи,
Зовуть архангельським кличем в когорти
У хрестовий похід Лицарський Чин —
Пора, пора вже, йдуть на підбій орди.

Життя народиться з терпіння знов;
В боях воскресне довгождана воля,
Коли народ, як той Богун, готов
На жертву буде, як покличе доля.

Пісня 12.

Чи можна стримати нездержанне?
Кому було невпинний хід спинити?
Що важили слова? »Отамане,
Вже не повернешся«... Богун велично
У ніч глуху пішов, востаннє ще
Його прощанням братству дорсжити —
»Всі в одності, за всіх життя одне«,
І щез у темряві муж знаменитий.

Про що це в страсний час Богун згадав?
Чи про твердих як він, що в муках мерли —
Підкову, Наливайка, Нечая,
Чи про шляхи, в історії затерті,
Крізь Мальборг, Берестечко, до Жванця,
Відомі тільки з подвигів безсмертних
Того, що сходив їх — з борців борця?
А, може, думав, як з дитинства щедро

Природа наділяла юнака
Поставою, талантом, добробутом,
Були б вигоди й почесні в руках,
Чому ж він хліба легкого позбувся,
Шляхетську службу даром проміняв
За відчайдушний лет Дніпра-Славути,
Й, на себе взявши стан полковника,
З Поділля в Паволоч народ розрушив?

Хто скаже, чим горів Богунів дух
Напередодні спіймання й неволі,
Чи згодом, як синедріон оглух
На заклик пристрасний його до волі?
Хто в Польщі голос совісти почув,
Як вироком людини провідної
Засуджено на смерть Богунів рух,
Його ж поведено на розстріл в полі?

Не вбила смерть душі багатиря.
Вона над бойсвищем панувала,
В погоню йшла ляхам, вже як зоря,
Вогні повстань уздовж Дніпра знімала...
Богунове пророцтво збулося:
Батьківщина в московське рабство впала,
Пішла в неволю й Польща під царя.
Та прийде день, всі крикнем: »Не пора!

Веди, Богуне! Честь тобі і слава!»

»Підеш неухильно, підеш до кінця
І вибух зголосить твій прихід».
Ольжич: »Незнаному воякові«
(»Везжі«)

КОНОТОП

(Історична поема)

I.

Сунеться з півночі зграя
Царських убивців кривавих,
Гірше пекельної ляви
Край у пустир обертає.

Стогін роздався з-над Сейму,
Річка аж кров'ю заплила,
Гвалту знести більш не сила,
Ворог не знає бо стриму.

Ой, то не плач Ярославни
Древні вали потрясає,
Жони Путивля ридають —
Прийде кінець їм безславний.

Вколо жалоба запала;
Нарід на муки узявши,
Право його потоптавши,
Гряне ворожа навала.

По всій Вкраїні просторій
Вість як стріла пролетіла —
Знову Москва звиродніла
Волю святу запроторить.

»Тут не порадиш нічого«,
Хтось там зневіру вже сіє,
»Здатися слід Олексію,
Виб'є ще всіх до одного«.

Став і Пушкар чухать чуба,
Шиї не хтів підставляти,
»Проти царя воювати —
Щонайпевніша є згуба«.

Ще раз полковник полтавський
Діло гаразд промишляє,
Ласк Олексія шукає,
Гетьману слово зламавши.

Знайде лукавий за гроші
Спільників задуму свого —
З Барабаша, кошового,
Вдався союзник хороший.

Сули кут слухами повен:
»Стяги Виговського впали,
Царський поплечник Безпалий
Владарем Лохвиці й Ромен«.

»Ромодановський за нами« —
Стала вся чернь гомоніти
І, від низів до еліти,
Підлий козацьку честь плямить.

Горе велике настало,
Свій зо своїм ворогує,
Польщі, Москві все голдує,
Батьківщині на поталу.

*

Час отой лютої скрути
Гетьман Виговський не гає,
Чесне лицарство скликає
З-над берегів двох Славути.

»Віри й меча товариство«,
Так він апель починає,
»Думка в усіх нас одна є,
Хто тут явивсь особисто.

Вас не на віче я кликав
Врадити, що нам робити;
Знаємо те — вже до битви
З ворогом час є великий.

Довго терпіли, вже годі,
Мало Москві самоволі,
Крови, розбою, неволі —
Розбрат заводить в народі.

Волю нам хитро віднявши,
Землю козацьку прибрала,
Брата на брата погнала —
Он, хто сусід наш превражий.

Хай невігласи горлають
»Лучше вже цар православний«,
Знаєм, досвідчили здавна,
Чим прислуживсь православ'ю;

Рабство і самодержав'я,
Зречення вольностей наших
В користь московського паші —
Це й у царя православ'я.

Мали ж на те з ним умову,
Тиснуті з ляшого боку,
Щоб, одігнавши мороку,
Шию в ярмо пхати знову?

Йшли під царя, масм ката,
От за довір'я зневага,
Хтивість і кривоприсяга —
Самодержав'я заплата.

Рішені вільними бути
Хоч би ціною і смерти,
Підем шляхом незатертим
Волю в бою цім здобути.

Чуєте нашу годину?
Гнати займанців пора вже,
Або всі в полі поляжем,
Або спасем Україну!»

Клич той стихією війн
Між військовими рядами:
»В бій! Наложім головами,
Або спасім Україну!«

О, який дух переможний
Цвітом козацтва завладнув!
Скоро вже кару нещадну
Взнає убивців рід ложний.

II.

Це не вихри вночі
По степу розгулялись,
Не потоки розлялись,
Все в дорозі рвучи.

Скута сила на дні,
Вчора ще — мов оспала,
Нині греблю прорвала,
Завтра скріпне в огні.

Українсю мчить
Хижий вітер повстання,
Ще куди до світання,
А вже світ весь горить.

Це в пожежі яркій
Так гартується нарід,
Щоб, отрясися, вдарить
Поневолювачів.

А було їх досить,
Ворогів, та й своїх юд,
Що незгоду все й сіють,
Не дають вільно жить.

Гряне буря, летить,
Розкотиста, принадна,
Вже й Москва кровожадна
В крові губить сліди.

Переможно зміря
До столиці Виговський,
Суд чекає невдовзі
Бурлія й Пушкаря.

Щоб не зраджував, знай,
По заслугі — котюзі...
У найвищій напрузі
Чистить лицар весь край.

Той спокою не зна,
Хто межує з Москвою,
Будь готовий до бою,
Де в сусідстві вона.

Підривас, давить,
Хабарями торгує,
Ворохобить, катує,
Хто ж не знає Москви?

Лютих діл її сить
Заучивши досхочу
(Вивчав вік вдачу вовчу)
З ділом гетьман спішить.

Від здорового пня
Гниле гілля відтявши,
Із противником ляшим
Кість незгоди замняв...

Аж тепер він готов
На зловісного зайду,
Що чаївся позаду,
Піднести хоругов.

Доки хтива стопа
В ріднім краю маршує,
Ніщо ворог не вчує,
Хіба лиш: »Відступай!«

Шеремстєв не спить
Легким сном у столиці,
Про непевність станиці
Борятинський повчить.

Насторожився цар,
Набира всю Росію,
Чей Трубецький успіє
Погасити пожар.

Вояків, що аж жах!
»Хоч шапками накриєм,
Край бунтарський розриєм,
Розтолочим на прах«.

Та дарма, москвинам
Не здавити повстання,
Вже станиця остання —
Конотоп вирина.

Яре сонце в імлі
Над левадами днює
І, здасться, віщує
Божий мир цій землі.

Але що це за гул
Потрясає землю?
Що за дим над ріллею?
Не з гарматніх це дул?

Місто в синім пилу
Хмари військ облягають,
Чи ставок в темнім гаю
Пороста в ковилу?

Конотоп — городок
Хай малий, не продажний,
Буде слава назавжди,
Що, хоч кров'ю промок

І з нужди примирав,
Бій рішив переможно,
Не склонившись тривожно
До погроз кумира.

Гуляницький оглух
На підмову ворожу...
У хвилину підхожу
Мов той пімсти обух,

По обложних рядах
Смертоносно молотить
І Москву з Конотопу
Із нічим виряжа.

III.

Порухом суне насупленим
Маса, не злічиш солдат;
Їде Трубецький, Пожарський з ним,
Поряд — дим спалених хат.

»Тут отаборимось«, князь гука,
З війська — колода за мить,
Луки довкіль, побіч гай, ріка,
Буде й поїсти, й попить.

Врешті спочинути б армії,
»Щоб там Виговського матъ...«
Нагло шипінням грізним змії
Кулі звідкіль-то сичать.

В сонці заблисли криві шаблі,
Загін козачий — як грім
Рине, вдаряє в бік москалів,
Труд який жде косарів!

Скачуть, разять і кладуть покіс,
Клич бойовий на вустах,
Трупом ворожим весь луг заріс,
Поки страх дикий устав,

І зверещав аж Пожарський враз:
»Вот, вони хто, приловіть!«
Тільки ж останній козак вже згас
В куряві прилісовій.

»Гнать їх, Виговського збрід — це **жарт**,
Зрушився корпус вождя,
Річку збрели, далі йти не варт,
Ліпше й Трубецького ждять.

Ім же по п'ятах масив Москви...
Пробі! Соснівка росте!
Простір низинний багном розливсь,
Зірвані всюди мости.

Ніде прорватись — Богун подбав,
Геть загативши ріку,
В багна Пожарського чудь загнав
Ждати свого вироку.

Довго не прийдеться ожидать —
З диким галайканням мчить
Вниз, стрімголов, татарви орда,
Кров'ю болото значить.

Коні хриплять і сквирчить багно,
Крик і скигління навкруг,
Черепів безліч порубано,
Помщено много наруг;

Грязне з конем в осоці москвин,
Неповоротна стопа,
В той час, як блискавка, Нурадин
Сіючи жах, наступа.

Поміч Пожарському в полоні
Дав би Трубецький, та що ж,
Люд його кинув між два вогні
Гетьман Виговський також.

Два Гуляницькі, як Божий бич,
Тіло напасника рвуть,
Цей, з Конотопу, мов сокіл дич,
Той — в Конотоп пре Москву.

»Щоб уже більше нога твоя
Вбік України не йшла,
На ж, тобі, на, підла кацапня,
Адже тебе смерть найшла«.

Жне й приговорює так козак,
Покотом стелиться труп,
Вчора хилилася тут лоза,
Нині кривавиться зруб.

Воїв розкинутих галиччю
В танець бенкет порива,
Сонце насичує горяччю,
З чаші вина долива,

Бій заграє, мов орхестра в такт,
З острахом коні іржать,
Гадки й нема про малий антракт
Там, де музиками — рать...

Хвилями моря б'ють армії,
Багатирів тут нема,
Воїни рам'я-при-рамені
В битву доби йдуть дружба...

Падають прапори царські ниць,
Мруть голоси чужини,
В зойках конання близький кінець
Строгих козаччини жнив;

Нікого більше карати вже,
Сповнений кров'ю котел,
Час переможцеві ратище
Вбить в бойовище оте...

Вечір тріумфом ліг — заграва
Славу сповіщує в світ:
Тут поламала хребет Москва,
Напасть дістала одвіт.

Гетьман формує свої полки,
»Славно, козацтво, хвала!
Честь і союзникам всім палким!
Б'є вам поклін булава!«

З димом щезають недобитки,
Неплодовита їх путь,
Царю в столицю — не здобутки,
Вістку жорстоку несуть.

*

Чолом на північ, грозьба в очах —
Проти московських потоп
В пам'ятний час і на все, в віках,
Мужньо стоїть Конотоп.

Р. Б. 1958

*»Хто за Отчизну не хоче вмирати,
Мусить з Отчизною й сам погибати«.*

МАЗЕПА ПІСЛЯ ПОЛТАВИ

(Історична поема)

Заспів

Хто, справді, ти, великий гостю мій,
Що то блукаєш заєдно в думках,
Високо-випрямлений та сумний,
В гурті, чи сам — постійно одинак?
І не збагнуть, що в тебе на умі,
Коли поглянеш прямо, дивно так,
Тим поглядом, важким від задумів,
Де скрився на самім дні серця знак.

Нічого більше не бажав би я,
Як розгадати загадку твою;
Хоча й відоме всім твоє ім'я,
На чий лиш згук злобою лютою
Аж кров скипить, лукава, москвина,
Хоч подвиг знаний, вкритий мукою,
І шлях твого свідомого життя,
Ти все ж остав для світу тайною.

Помер давно й сьогодні ще живеш,
Колись побитий — згодом переміг,
В казенних храмах виклятий, а все ж
В душі народній шану й честь зберіг;
Того й Москви ненависть не уб'є ж,
Хто символом в серцях мільйонів ліг!
Мій гостю, що на чолі гідно йдеш,
О, хай живе зорі твоєї біг!

Дарма, що полонив твій геній світ,
Ніхто тебе, як слід, не зрозумів;
Ти й романтичної персони рід,
І паж, і враз — суперник королів,
Злочинцем навіть царський кльови прорік,
А все ж пусте й обмова ворогів . . .
Тож об'явись, душе, на весь свій зріст,
Щоб вірно я впізнати тебе зумів.

1.

Волочаться роки мов біль,
Удвоє довші в чужині,
Це ж, як оглянутись звідсіль
Здороженому вкрай, мені,
На юність у батьківщині,
Здається, вік цілий пройшов
З часу, коли в крові й огні
Країни рідної покров
Лишав »на коротко«, а втім
Не тижні й місяці, не рік —
Десяток аж і більше їм,
Отим рокам, згубив вже лік,
Проте я все й усе ще тут,
Здала від пахоців землі,
Лаштунки всюди, згар і брук . . .
Вітчизна люба тільки в сні.

*

Одного дня, замислившись
— Все дужче тут живеш в думках —
Чи над прожитим ще колись,
Що лине, з вирію мов птах,
Чи над питаннями буття,
Що не тривожать більш, не злять,
Проймають лиш передчуттям
Конечности добра і зла,

Міський я міряв тротуар,
Палило сонце, вколо бруд,
Томила спрага, я блукав
Безцільно, ніби водив блуд,
Аж в лабіринт, немов, попав
І, походивши там весь день,
Вже в напрямі непевний став.
Так захопила й ніч мене,
В пільмі розгубленого вкрай,
Затямив лиш — не був це сон
І не моров душі відчай,
Невпізнаний якийсь закон
Моїм блуканням керував;
Ході завдавши певну ціль,
Свідомість визволив з нутра
Й ясновидінням обділив...
Хоча ніч чигала, я йшов,
В глуші дзвонив аж стук чобіт...
Коли лиш вирвусь звідси, знов
До світла йти — чинив обіт.
Як темних форм минав масив,
Минав з ним теж приземний гін,
В душі сприймав я проріст сил,
Одвічності складав поклін...
Не знав світанку кращого
Над той, що ніч прогнав сліпу,
Раненого гарячкою
Зціляв правітер свіжістю.
Нарешті я досяг мети:
Внизу могутньо розлилась
Вода, якої не пройти,
Ген — ранішня зоря звелась.
Чого ж мені до щастя більш?
Великий, ось, природи мир
Передо мною простеливсь,
В мені ж весь Божий світ ожив.
Свідомий був життя тоді,

Як ще ніколи перед тим:
Не в замкнутому обводі —
У просторах його весті!
Відкрите море й фірмамент,
Широко й вільно дише груди,
За цей один дозвілля мент
Цілих років життя зречусь.
Скелястий беріг... я присів,
Звернувши зір у далечінь...
На вітрі, десь з-над обривів,
Зростав звук чайчиних квилінь...
Забилось серце, в ньому щось
Сумне і рідне, й давне, мов,
Озвалось, вихром пронеслось,
Жвавіш погнавши в жилах кров.
Думки горнулися навгад,
Одне ж було на приміті...
Враз пісню славно пригадав:
»Ой, горе, горе чайці тій«...
Звучав ритмічний удар хвиль,
Заводив вітер поміж скель
І жалібне своє »ки-ги«
Заспівував чудний мінстрель...
Весь день на березі провів
Під супровід мелодії,
З усіх найкращий чув я спів —
Симфонію історії.
В піснях природа майстер є,
Так не співав ні Оссіян —
Під гомін сурм, плач матерей
Пливла грізна історія.

2.

Степовим бездоріжжям блукали вітри,
З ними тирса хвиляста до Чорного моря,
Небо, сонце й Дніпро — всі багатирі три,
Звіку в землю дівичу влюблялися поряд.

Щедротою плодів перевершила все,
З її чаром врочистим ніщо не зрівняти;
Чис серце до повної прагло краси,
В Україні стелився терен необнятий.

Бористен бачив славний ще вік пращурів,
Що розплився в безмір'ї, як води Славути —
Так у просторі згинув десь пошум борів,
З тарпаном багатир і билини забуті.

Чого край не зазнав цей, і лиха, й добра,
Навіщали ж підсоння й пожежі, та повинь,
Кочувала віками несита орда,
Й жив народ, що землі заприсягся в любові.

А земля його матір і мачуха зла,
Талантами й характером душу сповнила,
Зате земськими путами плоть обвила,
От і дух хоче волі, земля ж полонила.

Правді відданий все, живе в довгих віках,
Хто землі передав володіння і долю,
Проте, збувшись меча, плуг і ліра в руках,
Він чужинцем приречений завжди в неволю.

У цвітучій країні, п'янкій як вино,
З роду в рід у похміллі жив люд підневільно,
На його ж бо — митців і землян спадщину
Накладав кочовик злий долоню свавільну.

І, здавалося, долі покірних мирян
Вже нікому, ніколи, нічим не змінити;
Їм остати з печаттю народу без пня
Присудили наїзники, хтиві й сердиті.

Та безсилий і присуд найдужчих потуг
Проти вищої волі всесильного Бога,
Що людині з життям дарував свободу —
Їх відняти безкарно нікому не змога.

Отже визволив Бог поневолений дух,
Враз обнажену правду побачили очі,
І піднявся народ з ложа довгих недуг,
Щоб ожить, як Ілля той в билині пророчій.

Пропливла хвиля волі широким руслом,
Наче первісний ліс — люди встали до зброї,
Кличем «слава» стотисячних мас загуло,
Кров'ю скроплено стяг свободи дорогої.

Загриміла доба Богом даних мужів,
Гураганом на приспану землю злетіла,
Кріпаків позривавши на ноги, панів
Залишила в паралічі духа і тіла.

Хоч звільнився народ, володіти не встиг;
Небезпек було в нього без ліку й без міри,
Тож, аби святий чин до кінця довести,
Подружив із сусідом подібної віри.

Та не знав він, сердешний, що північ не друг,
Скупа, жадна, студена, аж серце холодне;
Ще народ пирував у невдалу пору,
Як нараз опинився в найгіршім полоні.

О, народе, на те ж ти пив чашу терпінь
І віками мостив шлях до світла, до волі,
Щоб узрівши мету повсякчасних хотінь,
Добровільно під владу йти сили лихої?

А тупіша вона та жорстокіша всіх,
Згубна, дика, підступна, ще й рабовласницька.
Господи! Тьма кромішня, п'ятно всіх часів —
Віроломний з Москви змій знов жертву зацитькав.

І вже видно — вжирається в тіло живе
Й проковтнувши до решти, пучнявіє гидко...
Україно, вдово безталанна, невже
Так кінчати Тобі, і негідно, й нашвидку?

Та колись на висоти піднявши з низин,
І тепер Бог на згубу одної не лишить,
Пекло взнати й воскреснути Їй присудив,
Щоб, як Лазарю, правді єдиній свідчити.

3.

Спека двигтіла, важка й непорушна,
Так, наче б сонце спинилось,
Рудо земля потупилась, бездушно,
Все, що жило, потомилось.

Курява з димом снувались ліниво,
Порохом трави припали,
Ґрунт пересох, а обильне, бач, жниво
Стигне в запіллі Полтави.

Тут кармазину й китайки багатство,
Панцерів, списів, пицалів,
Між гаківницями, кіньми й козацтвом
Всуміш вояцтво у сталі.

Все спочиває, ще й як спочиває,
Мов присуджене лежати,
Сонце глядить із висот, розважає,
Чом і йому б не поспати.

Хлопче знеможений, гей, пробудися!
Ні, вже не встане він, годі,
Ліг на обличчі одвічним затишшям
Спокій по бурі й негоді.

Засклених віч тихі плеса німіють,
Рано вогні ще іскрились,
Блідість холодна скувала надію,
Мрій не здійснити стокрилих.

Вже не горнутимуть ньенька й дівиця
Все загорілого чола,
Мушка там Божа по нім шевелиться —
В крєпі бліда авреоля.

Як і знайшла б тебе мила, козаче,
Всі поцілунки нінащо,
Їй відняла тебе любка гаряча —
Рану крізь груди завдавши.

*

Зорана й кров'ю полита Полтава,
Тож не одна сотня впала,
Про ворогів пішла слава кривава:
Смерть щойно їх об'єднала.

Хто тут поконаний, хто переможний?
Труп біля трупа — не скажуть;
Гнать, чи спасатися? Цар осторожний...
Шведам, козацтву неважно.

В таборі царським проріджені лави,
Йти в дальший бій неохота,
Вікінгу-Карлові вже не до слави,
Мучить Мазепу турбота.

О, бойовище фатального роду!
Рідко-коли так бувало,
Щоб на грядучі сторіччя народу
Рішення в січі запало.

О, бойовище! Не часто траплялось,
Аби вага перемоги
Будь-коли так нерішуче вагалась,
Поштовху ждучи слабкого.

Хоч би декілька полків ще гетьманських
В той час, як доля взивала,
О, многолюдний мій краю козацький,
Де твоя рать пропадала?

Годі, поповнення більш не здійснити,
Північ ковтнула дочиста,
Кров проливаючи, душі підбити
Злізла на південь, неси́та.

О, це не лява — московська навала
Всю Україну залляла,
Де закотилась, п'ятьма там настала,
В сумерки грузне й Полтава.

В темряві цвинтар полтавський чорніє,
Хмари над ним зупинились,
Зігнані з різних сторін буревієм
В громах і зливі спустились.

Буря-стихія всевладно лютує,
Скута снага розразилась,
Блискавки-вершники небом гарцюють,
Щедро земляця напилась.

Пий же з водою кров рідну й ворожу,
Будь плодovита, як завжди,
Силу в мужів виростай переможну
Гнати північного зайду.

Покищо ж, землі Вітчизни покриті
Пажерливою ордою,
Прапори волі козацької збиті,
Хто знов покличе до бою?

4.

»Хто знову до зброї покличе?«... Мазепа
Схилився, заглиблений в думках...
»Чого в цю важку мить найбільша потреба?
Як дати Вітчизні рятунок?«

До вимаршу в сумерк готується військо,
Безжально, як мужам пристало,
Дали з честю січу, тверду, запорізьку,
Чи ж раз товариство пропало?

Пішли, Боже, спокій поляглому братству,
Живому живе промишляти,
Що змога — зробили, не підем на паству,
Гей, нумо, степами до хати!

На кручі Дніпрові, на Низ, за могилу,
Де воля і шабля панує,
Піднімемо нарід, оновимо силу,
Завчасно москаль ще ликує.

Мазепі не легко, Мазепі не втішно,
Душа все ж недобре віщує,
Йому з бойовища чому-то не спішно,
Де військо сном вічним ночує.

Не думати хоч би єдину хвилину,
Не чути, не бачить нічого,
Найкраще не бути б було в цю годину,
Що дзвонить у страсну дорогу.

А втім неможливо прогнати свідомість,
Вона — мов воляк той на стійці;
»Чи буде так віддана Матці потомність,
Як решта моїх компанійців?

Із тисячних армій це все, що лишилось,
О, горе Небозі-Матусі,
Коли власні діти, на гріх, відчужившись,
Не стануть, як треба, в послузі«.

Втомленому гетьману тісно в обозі,
Вояцтво при праці довкола,
Самотній, задуманий, в тихій знемозі
Виходить у поле спроквола.

»Полтаво, Полтаво, нездійснена мріє,
Що скажуть у всім поколіннях?
Ось тут, у сприятливий час, не зумів я
Держави здобуть Україні.

Не визволив краю з московського гнету —
Судить за безвинну провину,
У мене ж хіба в оборону одне то,
Що прагнув звільнить Україну.

Бог свідком як прагнув, старшина даремне
Прокляттям поріддя грозила,
Якщо б козаків в невільництві нікчемнім,
Не дбавши, без бою знеслилив.

І міг я не дбати, як серце ридало,
Відаючи долю козачу,
Ляхам, бусурманам, Москві на поталу
Вітчизну покинути нашу?

Отак під займанцями нидіє люд наш,
Не краще було б не родитись?
Не видно й полегші; як скине враг упряж,
То брата на брата шле битись.

В руїнах лежить Україна, мов Троя,
Вогнем і мечем ворог править,
Народ наш на месника жде, на героя,
Що край весь на ноги поставить.

Старий хоч, не в силах, я діла піднявся
Батьківщину знов оживити,
Її добробутом наскрізь перейнявся,
Своїм перестав дорожити.

Старшино, козацтво, не з вас це я кликав
Людей щонайкращої волі
Проснутися, встати, пора ж бо велика,
Не час на незгоду й розбої!

Як рушили б разом, узявшись за руки,
Злучивши всі сили в єдиній,
То Матці ніколи гіркої вже муки
Не треба б терпіти від нині.

Не звав же я всіх, хто козацької крови,
Хай брали б шаблі й самопали,
І, знищивши злющих врагів до основи,
Щоб волю собі здобували?

За віру й за вольності хай би боролись
Хоча б до самого загину,
Нашадки б навчилися від предків хоробрих:
Права лише шабля причинить!»

5.

Густішас темінь, зотяжно лягає
Жалобою на бойовище,
Дме вітер і хмари зганять не вгаває
Над цвинтар, все нижче і нижче.

Похмує знов грозить глухий рокіт грому,
Знов блискавка тьму освітила,
Зжахнулася й та, лиш не лячно старому,
Що бродить по нагих могилах.

В статечному контуші повагом ходить
— Враз темрява й блискавка знову —
Як віщий Мойсей той, що з Богом говорить,
Він важить життя в застанові.

Ще раз чорну гать повинь світла прорвала,
Заллявши кітловину сріблом,
Спинилася постать, постаріла, в'яла,
В ній щось заламалось, зотліло.

Розпуттям бушують вітри вколо неї,
Вслосся скуйовджене, сиве,
Стоїть самотня, не менш Ліра в пустелі,
Проклятого родом фальшивим.

Приставши, наслухує сивоволосий;
Посеред тасмного шуму —
Не душі це, що дорікають-голосять,
Прогнавши з обличчя задуму?

Дрижать безголосі гетьманові губи
В різких заперечень прибої,
Аж голос хрипкий, повен страсті й напруги,
Не втерпівши, осуд парус.

»Про нарід не дбав я, говорите, зроду?
Вельможам, Москві заприсягся?
... Поліз у глибінь, не питаючи броду,
Не даром без війська остався...

Не гідний є нарід, о, тямте назавжди,
Без Матері й Божого слова,
Тож Матір їм дати й навчить дітей правди —
Була мого труду основа.

Здвигав я народові пам'ятник в чинах,
Складаючи мовчки присягу,
Що для його волі і житиму, й згину,
На бій з його катом одважусь.

В добу закріпачення людського роду
Що-сил змагав проти кріпацтва,
Старшин тих ганив, що то, на свою шкоду,
Люд давлять, заради багатства.

Не з кожним про речі великі гуторить,
Москва бо ехидна і мстива,
Святіше й шляхетніше всього спотворить,
За вільну жде думку сокира.

Найбільшої тайни була, чей, вимога,
Ішлося за долю Вітчизни,
Коли ж не щастило, така воля Бога —
Нема воскресіння без тризни...«

З-за хмар розливається блідість мертвецька,
Вітри схаменулися, втихли,
Мазепа простується по-молодецьки,
Пугач неподалік десь скликне.

Та гетьману миру душі все ж не взнати,
Знов голос зрадливий тривожить:
»А що ж Кочубей, твій великий приятель,
І Мотря, дочка його гожа?

Чи й тут перевернеш, що не для привати
Вживав, нагулявся доволі?
Чого ж тобі в домі було їх шукати,
Уже ж не державної ролі?«

»О, Боже, яке навіщання боляче?
На пізньому віку моєму
Сприймаю події й їх наслідки важче,
Як в поході довгим життєвім.

Коли серед навалу праць невідложних
Йти далі здавалось не сила,
Враз душу скріпило чуття, що спроможне
Знести було тіло на крилах.

Це юности щедрої скарб неповторний
Ще раз земний янгол вселивши,
Вчинив мене вільним, кріпким, непоборним,
Чи хто надмір сил тих опише?

О, зоре, не висказать імени твого,
Хай рана вже більш не кривавить,
Хоч пізно, пізнав, що на зов серця свого
Не мав я найменшого права.

За спробу в'язать особисте з загальним
Жорстока судьба покарала,
Розбивши зв'язки всі, здала їх безжально
Уколові смертного жала.

Якщо в небезпеці найбільшій країна,
То місця приваті немає,
Хто ж супроти Матки згрішив важко — згине...»
»Мовчи« — враз хтось владно встряває.

»А хвастівський чим провинився полковник?
Про себе дбав, чи про загальне?
Народній трибун, що ляхів бив — виновник?
За що Палія на вигнання?«

»Семен? ... Кров палка ... та далеко не бачив,
Шалений, скипить і поляже ...
Німиї на наш задум, він подвиг козачий
Над рацію ставив держави.

Все гине, якщо володар не готовий
Суспільний закон насадити,
Як лев свою владу, як пес сторожовий,
І вдень, і вночі боронити«.

»Ага, а Петро Іваненко?« ... »Ну, годі,
Пропаций, привик до сваволі,
Наробить лиш шуму, врагів насторожить,
Бо ж Петрик, знать, вітер у полі«.

»О, відданий, мудрий і далекозорий,
А де ж тих прикмет результати?
З чужинцем в'язатись, то був іще скорий,
Та нарід з'єднати не дбав ти.

Чому ж повстання ти як-слід не готовив?
Чом іскру між нарід не кинув?
Чому не споїв усіх одної крові
Ще заки з Карлом мав до чину?

Із чим та й за чим в Карлові гнавсь обняття?
Де глузд, коли війська так мало?
Спонукав лише негостинне прийняття
Й лишив Батурич на поталу...»

А тирса все клониться в яр та в бік Ворскла,
Сколочена річка хвилює,
Мазепа здригнувся, мов гадюка проковзла
І вже ані звуку, німус.

Та в кутику мізку ворухиться гадка,
За нею ганяється друга...
Хоч би лиш не думати, хай до останка,
Дарма, тож думки — це потуга.

Як вирвати край з-поміж двох сил ворожих?
Не буде ж такої нагоди...
Ех, Карле, як гірко мене ти заскочив,
Змінивши маршрут до вподоби.

О, Чечелю, друже, даремна жертва,
Навіщо здалось море крові?
Чом, Костю, людино хоробра й шляхетна,
Життя своє й ти запроторив?

Даниле, Горленку, Пилипе, ви — свідки,
В війну цю для Матки я втрунувся...«
І гетьман безсило, страдаючи стільки,
Долів виснажений обсунувсь.

6.

»Між побитими, тут же, мерщій дать води,
Слава Богу, живий« — компанієць гукає,
І прожогом, готові в похід козаки,
Свого гетьмана з поля боїв забирають.

Хутше вихру мкнуть вдаль січові вояки,
Б'ють копита ритмічно по площі безкрай,
Потратована зелень — найкращі знаки,
Гурт Мазепин під ніч рать Карла здоганяє.

Хоч би скорше добитись до батька Дніпра
Та на той бік, де лапоть московський не сягне,
»З татарвою і турком ми за-пані-брат,
Об'єднавшись, поновно на руских потягнем«.

Шведських стеж ось несуться на вітрі кличі,
Вже зв'язався зо шведами загін козачий,
Ще хвилина й Мазепа, конем правлячи,
Порівнявся з Карлом, королем необачним.

»Я вже й Бога просив, щоб тебе надіслав,
Ну, тепер не розлучимось, гетьмане, більше,
Тож веди вперед військо, твоя бо земля« —
Мовить вождь молодий, в повід старшого ввівши.

І Мазепа, стиснувши правицю Карла,
Оком сірим по залишках армії водить,
»Переправитись конче на той бік Дніпра
Для поповнення«, повагом, тихо говорить.

»Біля Переволочної фльота стоїть,
Під сучасну пору ще можливість єдина
Перейти всьому війську, там люди свої,
Хоч московський таран попре скрізь без упину«.

З-над Дніпра дмуть вітри, скачуть коні чим-дуж,
Потомились, попріли, напитися хочуть,
Квартирмайстер знайомиться з кількістю душ,
А Мазепа з Карлом про війну пляни точуть.

Під'їжджає козак на спітнілім коні,
»Ось як нарід Петро проти нас ворохобить«,
Гукнувши, гетьману в повному розгоні
В руки тисне папір — маніфест до народу.

»Будь він проклятий, зрадник«, — голосить пашквіль —
Що запродати віру й весь нарід ваш хоче
Лютеранам, ляхам, єзуїтам, впоспіль,
Геть безвірків, ниць зрадливий підляшків почин!

Государ ваш приверне вам волю й права,
Що запроданців згряя од вас одібрала,
Тож до чорта женить антихриста Карла
І Мазепу, продажного шведів васала».

»Блудом, підступом, наклепом править Москва»,
Гетьман юному владарю річ коментує,
»Хто б на чесній лиш грі з нею змаг оснував,
Перемогою правди над лихом рискує».

Швед в колясі приліг, рана страх докуча,
Та, привичний, над болем-настроєм панує,
Не даючи знаку, з посмішкою в очах,
Він до гетьмана, що в супроводі, жартує:

»Не забуду я ночі цієї весь вік,
В тебе, гетьмане, мудрости більше, як армій,
Хоч не встоялась раз проти наступу пік,
Будь дорадником все ж мені під час кампаній».

Не бажаючи хворого більше втомлять,
Гетьман свого вороного вбік повертає
І на відділ козачий, що в сутінках дня
Прийма велетів вид, його чвал направляє.

»Хай вам буде, панове-лицарство, хвала,
Що пішли войовничими торами предків,
І коли Україна свій нарід вола,
Вам не жаль їй покласти життя свого в жертві.

За ваш чин буде вам невмируще буття,
За Вітчизну бо хто не захоче вмирати,
Переживши її, даром жив, без пуття,
З Нею прийдеться, все ж, і йому погибати.

Не залишиться й скромних згадок про таких, —
Хіба лиш як по обрах, що щезли на завше,
І без чести, й без сліду, або ж як по тих,
Що з незгоди пропали, себе звоювавши.

Король шведський — людина сердешна й вояк,
Честь і волю готов до кінця боронити,
По душі нам союзник такий у боях
І державна є рація в мирі з ним жити.

Краще вмерти, як бути московським рабом,
Вперед, лицарі чести, за Бога й Отчизну!
Хай і згинемо ми, та нащадкам здамо
Нашу волю до влади, твердо, непохитну».

Народився світанок в могутніх кличах:
»Хай живе вірний син Матки всім дорогої,
Що народ повернув на просвітлений шлях —
Геть від рабства, безправ'я, насилля — до волі!«

7.

Не з Антігонсю Едіп,
Цар Тебів, плем'ям виклятий,
Позбавлений від довгих діб
Країни рідної й очей,
Верстає скельний шлях черствий
Загірної Колонії —
Це гетьман і його Андрій,
Сестрінок, свідок кращих днів,
Узбіччями скелястими,
Понад течією Дністра,
Проваллями пропасними
В долину сходять, де вітрам
І їм спочити б врешті час,
Попереду в стрибках юнак,
За ним, спіткнувшись нераз,
Стареча постать воїна.
»Присядем« — втім Мазепа рік,
Узрівши виступ лагідний,
Звідкіль на критий сонцем тік
Вширїнь відкрився вид п'янкий.
Повітря, ще й думок глибїнь

Впоїли гетьмана зовсім,
На вимиту рікою ринь
Його померклий зір осів.
Здається, все в таку жару
Дріма, лише Дністер пливе
Мов доля, вдаль, без докору
В нескінчене, в несхопливе.
»Вже двічі місяць відновивсь
З пори, як запроторені,
Нехотячи, ми тут знайшлись,
По той бік наших куренів,
По той бік праці й боротьби,
Всього по той бік, з чим зжились;
На чужину хто йде з журби,
Той сил найкращих залишивсь.
Та мус був, хтїв, чи не хотїв —
До краю доборолися,
Аж рештки військ без припасів
І зброї залишилися.
Хай Бог від того береже
Тебе, Андрію, що я скрізь
На віку свому пережив,
Дізнавши й у літа старі
Важкого вдару — провалу
Того, чому життя віддав;
Що ж, користь винесе малу
Поріддя з діл моїх, відай...«
»Ні, дядьку, тому не бувають«
— Андрій перечить пристрасно —
»Пан Орлик і козацька знать
Подбають, щоб не вигаснуть
Вогневі, що ти розпалив;
Водно й говорять це ж вони:
Хоча наш край москаль залив,
Не погасить йому вогнів,
Що гетьман наш, Іван, розклав;
Чи будем тут, чи будем там,

За нас, по нас, огні заграв
Наш чин багритимуть світам,
Тсж будуть діти, знать, рости,
Вростати в гарт на тих огнях,
Щоб радше згинуть, як простить
Москві їх поневолення —
Так, дядьку, тому і бувають»,
Зворушено кінчить юнак...
І загоряє заграва,
Прекрасна сонця суджена,
Звідкіль Дністер — не то кришталь,
Не то живий вогонь, несе
Кармазинові води вдаль...
Мазепа мовчки зрить усе,
І звичний ронять очі блиск,
Туманом затягаються,
Нараз духовий зір відкривсь
Майбутні дні ввижаються:
... Пожар всесвітній... шал Москви...
Вітчизна люба на кострі...
»О, бурей, бурей громових!
О, Боже, небо отвори!«
... Втім дмуть із заходу вітри...
Москва пожаром схоплена,
Горить, горить уже віки,
Допоки врешті не скона...
Сія в огні відроджена,
Свята -- із древньої пори
Земля старого гетьмана,
Синіють в сонці прапори...
»Глядіть на захід, нуте, всі,
Певніша з заходу мета...«
І з цим видінням у душі
Він духа Богові віддав.

Р. Б. 1958

“Dulce et decorum est pro patria mori”.

*»Нехай вічна буде слава,
Же през шаблі маєм права«*

ДОСВІТКИ

(Поема сучасности)

Присвята Орисі

1.

Є одне на світі місто,
Кращого мені не бачить,
В авреолі променисто
Сяє, пестре, як намисто
У палких доньок козачих.

Високо із семигір'я,
Як той римський капітолій,
Огляда свій двір, задвір'я,
Стежачи за всім поспіллям,
Що — на площах, дома, в полі.

Місто давне, місто любе,
Як мені його забути?
Сонце з неба слід голубить,
Де жили не самолюби,
Лиш мужі під крій Богути.

Доки прадіди в походах
Більш бували, ніж в-gridниці,
Доти строга їх порода
Подив збуджувала й пострах
Серед зависних чужинців.

Як навкучив їх нащадкам
Побут сповнений трудами,
Полюбилась лінь в достатках,
Тут же вороги, зненацька
Вдершись, їх із гнізд зігнали.

Вої-предки будували
Город мрій моїх прекрасних,
Скільки дісталось їм слави,
Стільки ж лих несли вандали
Правнукам їх повсякчасним.

Йшло сторіччя за сторіччям,
Де ж ви, вої Батьківщини?
Все, як раб той споконвічний,
Оре ниву над узбіччям,
Де ще слід остав з руїни.

Та рабові що до того,
Що чужинці тут панують,
Зневажаючи німого
Сина вбогого народу,
Що про рід забув, безумний.

Що ж, так мабуть і бувати
— Звершиться тубильчин осуд —
Пану суджені палати,
Раб же радий, як із хати
Не женуть родину босу.

Прийде нам колись ще зміна?
Стане інколи гадати,
Аж на сон почне збирати...
Сторожить одна руїна,
А під нею скарб заклятий.

О, не з вечора до рана,
Довше ніч, віки тривала,
Заки ясність довгождана,
Провесна, прийшла, кохана,
Рвучи тьму, що край скувала.

Зливою дощі злетіли,
На руїні ґрунт розпався,

Меч і кості зацілили . . .
Там, де люди оніміли,
То аж камінь відіззався.

Знать, не їх кістки забуті,
Як про них ляхи не дбають,
Певне лиш, що це — з невгнутих,
В них бо й меч на смертній путі
— Так довколишні гадають. —

Того й годі описати,
Шум який з тих пір піднявся,
Нарід правди став шукати,
А що кість його це, внавши,
І собі за зброю взявся.

2.

Не під гаєм над водою,
Чи в вишневому садочку,
Не весняною порою,
Тільки в місті, під горою,
В осені яркім віночку,

Їх свідомість визрівала.
Лист лапятий, дрібне цвіття,
А каштанів аж навала,
Гілля, зелень надів'яла —
Все цікаво милим дітям.

О, я гарне місце знаю
— Скаже хлопчик до сестриці —
Як дійти он там до краю,
То побачиш, де сягають
Міста нашого границі.

Постривай, ще не скінчила
— В відповідь йому дзвіночок —
Доплету, ще лиш хвилина,
Ось тобі, і почіпила
Славця братові віночок.

У вінках кленових діти
Над узбіччям зупинились ...
Це не дивні самоцвіти,
Не зіркам так мерехтїти —
Місто в заграві мінілось.

Всюди вколо сизе море,
Що кудись у безвість лине,
Тасмниче, неозоре,
Кличе на мандрівку, в гори,
Ліс, поля, луги, долини.

А вгорі рожеві хмари,
Наче в передсінку неба
Зігнаних овець отари ...
Сонце тихо теж причалить,
По плавбі ж такій не треба?

Ллється срібний жар над містом,
У проміннях вежі храмів
Вгору злинуть урочисто,
Блискаючи стобарвисто
В неповторній панорамі.

Надвечірня тиша впаде
На злагоди світ мрійливий ...
Враз, мов легіт із левади,
Голос дивної принади
Пронесеться в переливах.

Мирний гомін дзвонів кличе
Люд трудящий на молитву,
Серденька дітей сколише,
Поки місто це владиче
Юнаків не визве в битву.

Славцю, глянь, Юрко покаже,
Онде на самій вершині

Храм наш, місто хоч не наше,
Але слава не поляже,
Так учитель вчив нас нині.

Як не наше, чом не наше?
Ми хіба ж тут не родились?
Сонце й небо наші, адже,
Чом земля не наша так же,
Де живем і все нам миле?

Наше небо, наше й сонце,
А земля не наша з роду,
Підростеш, пізнаєш, чом це
Мушу бути оборонцем
Краю нашого й народу.

В бесіду дітей закрався
Сутіноків лагідний дотик,
В місто шлях їм знов послався,
Йдуть туди Юрко і Славця,
Йде дитинство безтурботне.

3.

Посеред міста давній дім стоїть,
Пори дня в ньому даром і шукати,
Як сич нахнюплений глядить у світ,
Чи днем, вночі, чи як почне світати,
Такий же сам сьогодні й від століть.

Це як кому, одним простірно жить,
В кивоті всіх мудрішої природи,
Вік провести так бистро, наче мить,
Під звуки пташиних пісень злагоди,
Померши в мирі, звичай як велить.

Кому цінити праведне життя,
Задовольнятися простим і скромним,

Кому ж так жити — рівне з небуттям,
Бо й нащо недостатки, путь бездомних,
Як скарби й ситість ждуть лиш на ловця.

Покпивши із безсмертності душі,
З дочасности хотять життя все виссать,
Чим нижче, мрячніше в його глуші,
Тим світліша для них життя є риса
І тим принадніші його кущі.

Ще іншим вибрати шлях пориву
З низин, куди їх доля посадила;
Буття пізнавши лінію криву,
Із тьми вони завзято до світила
Що-сил, наперекір судьбі, пливуть.

*

В мурованій будівлі тій тупій,
Що то весни, ні осени не знала,
Все лиш задуха, або зимна тінь
— Одна й різниця, що про неї дбала —
Життя лилося в гіркості усій.

Пересит був тут, темні пристрасті,
Майно велике, граблене віками,
Були й нужди тут розміри страшні,
І прагнення, між рабськими трудами,
Було гарячіше тут від огнів.

Здасться, в пеклі-домі тім зійшлось
Одного панства все суспільство кресе:
Багаті й біднота, як довелось,
Раби, пануючі й другої раси,
Своє й чуже в однім кітлі пеклось.

Весь тиждень, крім неділь, у ніздря бив
Дим хльору, фарб, смоли, вапна і квасів,
Що ними, поряд штучних ще добрив,

Цементу, лою й інших там запасів,
Завалений був магазин рябий.

Суботами міцний цибулі дух,
Чи жареної риби й курятини,
По сопухові дня бив мов обух,
Неділями ж, як звичний чад простигне,
Повітря знов собачий навіз пеув.

А знати слід, собакам був там рай,
Жили в покоях, жерли скільки сили,
Собакам воля, хоч куди гуляй,
В той час гірш пса людиною гонили,
Про людське право, пробі, не питай.

Мсв рій, кишить весь день в нім і гуде...
Господар дому, пан жорстокий дуже,
Держать не любить, страх, своїх людей
Без муки; зжалься, як того спаплюжить,
Що піт посміє втерти з-над очей.

Купець і власник дому того мав
Одну в житті засаду непомильну:
Льояльний будь, хто б там не панував,
А над слугсю владу май всесильну...
І так здавен його рід торгував.

В тім домі, що про сонця сміх забув,
Юрка й сестри дитинство прокотилось,
В кайдани ворог їх народ закув,
Отець і матір у ярмі томились,
Ім доля стукала в пору важку.

4.

Весною, літом, ранками неділь,
Юрко в природу йшов, за місто, з батьком
І серед вільного простору піль,
Піднесені землиці ароматом,
Син шлях міський губив, а батько — біль.

На тлі небес і щедрої землі
Річищем батька розповідь звучала,
Пожар був, буря в ній, був крик орлів,
І тихий смуток, і судьба безжальна,
Широкий ллявсь, мов з епопеї, спів.

Роки пройшли, а десь на серця дні,
Як ті берези у слоту осінню,
Що в чорну ніч біліють самітні,
Лишилися, все інше вкрившись тінню,
Від пісні батька тони різьблені.

Із них пекли свідомість Юрчину
Вогні бажань батьківських, що не збулись,
Дитинство вбоге, серед голоду,
Жага просвіти, що на тьму наткнулась,
Военний час, як гнали в чужину.

На те, мій сину, в школу шлю тебе,
Щоб знав, як гідно й мудро жити в світі,
Мене не вчили, що в житті святе,
То й довелось попасти лиху в сіті
— Затямилися ті слова на все.

А падали вони на гожий ґрунт,
Як рана незагосна щеміли,
Це ж батька брали примусом на фронт,
Служити кров'ю чужині веліли,
Погнавши, в нагороду, в табір Гмюнд.

»За ворота березові пішов« —
Чи значення символу розумієш?
Було, Юрка спитас батько знов;
В пісках лежав весь Гмюнд, зазеленіє ж
Хіба що лиш на цвинтарі покров.

Отож, як люд у таборі вмирав
Від голоду, хворіб і недостатків

— Значуче батько мову продовжав —
Ріс гай беріз на місці їх останків...
Хто вмер, за ворота їх попадав.

Говорить батько — котиться ріка,
За образом темніший ночі образ,
Все дорікаючи в душі Юрка:
Батьківська доле, чом така недобра ж?
Буття... А час летить, а час тіка.

З надламаним життям іде з війни
— Кривавилася в той час теж Вітчизна —
Нема батьків, ні хати — самітний,
По батьківщині ворог править тризну,
Тож, як раніш, попав отець в найми.

В неволі вік минав, як пташці тій,
Що то все лиш об стіни клітки б'ється,
Аж доки доля не звела в житті
З пташиною такого ж щастя й серця,
І так у-двох тягнули камінь свій.

Як віл, працює батько день і ніч,
Товар вантажить, двигач, скидає,
Вже рук не чує, ані м'язів пліч,
Ніколи відпочинку не зазнає,
Тіка бо сон зо сторожових віч.

Гіркий, невдячний чорнороба труд,
З зорею починався і кінчався,
З зідханням кожним між німих споруд
Життя важкий облік вкорочувався,
А душ нема, що піт, сльозу отруть.

Чом тягару б не скинути з плечей?
Навіщо тут ще й матері жертва,
Що йде на службу між лихих людей,

Вертаючись домів, неначе мертва?
Щоб лиш на волю вивести дітей.

5.

— Кого Бог любить, тому хрест нести —
Юрка і Славцю тітка поучала
І між легендами з життя святих
Вилини про свій рід оповідала,
Як був, допоки пам'ять, він не з тих,
Що то з буттям усе на легко брали,

Проживши так, про себе, без мети...
Он прадід Клим — не те; за панщини ще
Завзявся був громаду вивести
З ярма кріпаччини на вільне грище,
Щоб панської позбутись пошести;
Погиб він, думи вправді не здійснивши,

Та гнів який взявся на гнобителів
В рабів, що лиш коритись досі вміли!
Савлу знов, діду, дух якийсь велів
Майно роздати між сельчан збіднілих,
Самому ж над управою землі
Душевного спасення ставить діло.

А не чудний Мартина-дядька шлях?
Бувало, ще дитиною, все бродить
Лугами, вигоном, скрізь по полях,
Замислившись про світ, чужі народи...
Хто зна, чим став би, як би не поляг
На тій війні, що прихід їй пророчив.

Отак зимою, в довгі вечори,
Пливе минуле з уст палкої тітки...
Заслухавшись до пізньої пори
Набожно в повинь слів нежданих, дітки
Сидять німі, в печі вогонь горить —
Єдині розповідей дивних свідки.

Ніч повна снів, а ранки морозні
Дітей у школу кличуть під горою;
У мрячних стінах крились повні дні,
Наляті до нових відкритть снагою...
Іде вже вік, мов зерно в борозні,
Що проросте в великий світ весною.

Коли ж пройшла новина днів шкільних
І будні множилися між лавками,
Граматики, алгебра і перник
Залежуватися потрохи стали;
Дітвора ж, мов той рій бджілок пільних,
Гуде-гуля в природі до нестями.

Посеред шуму, гомону, забав,
Як змій на вітрі, пронеслось дитинство;
З його щедрот на все життя остав
В Юрка й сестри той подих материнства,
Що ласкаво в негоду огортав,
Вигоюючи душу мов молитва.

Як рідко була мати серед них!
У пізній вечір, трудний день скінчивши,
Прийде домів, ні мертва, ні в живих,
Та й тут же праця, ніколи спочити,
Кому вести буття засуджених,
Що спокій знають, лиш життя зложивши.

Неділі, ті найкращі тижнів дні!
Була тоді з дітьми й правдива мати,
Усміхнена, вродлива, цвіт рідні,
Візьме Юрка, бувало, й Славцю з хати,
Подбавши про хвилини радісні,
Що не дадуть на себе довго ждати.

А службі бути і в недільний час,
Бо взимку треба в печах напалити,
Аби всю ніч горів вогонь, не згас,

Як прийде вранці панство норовисте...
Все ж мати хоч ту панщину нераз,
Дітей заради, вмiла скоротити.

Мороз трiщить, на кручу йде сiм'я,
Санчата — дiтям буде рай сьогоднi,
Весь свiт кружляє, мати ожила,
I сипле-сипле снiг, як iз безоднi;
О, скiльки сил збудила ця зима,
Нi вiк iх не здолає, нi злигоднi!

Раз, як зо свiтлом дня кiнчалась гра,
Матуся, мов ненароком, вказала
На овид мiста, де вже тiнь лягла,
»Не все чужа тут влада панувала«,
Сказавши тихо, »блисла й нам зоря,
Та що ж, затьмила ворожа навала.

Родився тiлькищо тодi Юрко,
За тебе, Славцю, ще й не було знати,
Як бiй такий зчинився, лишенько,
Мов град — така сiч куль, ревли гармати,
На вiтри ж понад мiстом маяком
Наш прапор вдаль крило своє розплатав«.

6.

Потiк це був; хоч плинув навмання,
Проте глибшав, зростаючи в дорозi,
Котилась рiнь iз гiр i пiсня дня,
Котився бiль у його перелозi,
Вбирив потiк у себе все життя,
Колись щоб морю станути в пригодi.

Потiк той — дiток весь мандрiвний свiт...
Мiнився райдугою по негодi,
Як буря втихла ж, зупинивсь похiд,

Він все ж назустріч біг новій пригоді,
Захоплюючи у прудкий свій хід
Бувальщину й видіння всенародні.

А там дитинство в юність розвилось...
Коли і як, того нам не згадати,
Одне із одним щільно так зрослося,
Як з ніжним процвітанням плід багатий;
Спімнеш — мов діти й казка ще, аж ось
Між нарід діва йде й юнак крилатий.

Як проріст сил проходив, не збагнеш —
Ще полонив їх чар отця Миколи,
Різдвяна ніч, ялинчин дух, іще ж
На горах терен з матір'ю збирали
Дітьми, здаля від світових пожеж
І чорних хмар, що важко надтягали,

Ще світ природи, таборні вогні,
Народні звичаї, селянський побут
В солодкім їх держали полоні,
На все життя залишивши оздобу,
Як зайнялись вже думи запальні
В серцях їх, скутих з долею народу.

А був тоді в народі шум глухий,
Кипів... негодуванням бравсь... прорвався,
Заточуючи ширші все круги,
Аж повинню по краю розіллявся —
Це прадідів дух, сміливий, буйний,
В нащадків гідних ще раз відозвався.

Піднявшись із вчорашніх катастроф,
Вростав у свіжу силу нарід знову,
І вже не рабський край це, лиш острог
Стремління одного й такого ж хову,
Напнятий до майбутніх перемог,
Готовлячи батьківщині обнову.

Час перед бурею все замітний,
Незнані досі сили визрівають,
Бурлить життя, звіща прихід війни,
З дітей за ніч дорослі виростають...
Юрка і Славцю час той теж змінив —
Їх скрізь як Славу й Святогора знають.

»В здоровім тілі завжди дух здоров« —
В довкільних селах Слава люд навчає,
Простує спини, душі, буриє кров,
Вона праць кращих від отих не знає;
Щоб ворог більш народу не зборов,
В цім зміст її змагання і мета є.

Що вкрився край весь дій мережею,
А нарід знов господарем почувся,
Державу духа здвигнувши живу,
Що гимн з грудей мільйонів розітнувся,
Ставання це було заслугою
Таких, як Слава, що в житті не гнуться.

В нечувано-рвучкім захопленні
Вширінь розправилися крила Слави,
Стойким життям її дні сповнені
З часу, як брат на завжди утривалив
Всім мріям ціль, вписавши пам'ятні
Слова в листки: привіт донці держави!

Дзвеніла Слава, Святогор мовчав;
Уста німі, коли тягар на серці,
Звідкіль йому зійти ще не пора...
Хоч давить, мов скелястий обрив сперся,
Де натиск дужчий, ближчий вибух там —
В горнілі дух гартується на герці.

»Життям рабів не жити більш« — рішив,
»Лише крізь жертву шлях до волі« — знає;
У рішенні й свідомості важкій

Він на пості призначенім триває,
І вже ні злість, ні підступ ворогів,
Ніщо його зо стійки не зіпхає.

Вогню не видно в зімкнутих чертах.
Та він горить все дужче й безустанно,
Немов процеси, що в земних ядрах
Корою вкрившись почви й океану,
Ведуть до вибухів, грімких звитяг,
Такий і Святогорів рід — вулкану.

7.

Був час, мов непроглядна, чорна ніч,
По світу молох зла гуляв безкарно,
У серце врїзувався гострий ніж,
Блукав степами нарід незугарно,
Заляканий, голодний, босоніж,
Тікав кудись, як від чуми, пожару,
І гнавсь за ним не чорт, а чоловік,
Щоб націю добити бездержавну.

Узріти злочин світ не захотів,
Либонь достатки очі засліпили,
А шум парад і гул пропеллерів
Жертв неповинних стогін заглушили.
Важка, предовга черга злигоднів,
Допоки нарід цей розгорне сили,
Проте вже дні потуг почислені,
Коли на поклик правди занімали.

Горює серце трудне та мовчить,
Не жди від нього слів, воно кривавить,
Згадай, як гірко раз щеміло в мить,
Коли особу рідну поховали,
А як йому ж тепер на світі жить,

Коли безжалісно свідомість жалить,
То в розпачі безпомічно кричить,
Що нарід на очах усіх конає.

Що варт пізнати зло й не діяти?
Як діяти, щоб не вrostало в силу?
Воно ж не в світі лиш, а в нас самих
Не в жарт коріння твердо запустило.
Ще голос серця в нього не затих,
А чоло вже крило задуми вкрило
І Святогор, один з покликаних,
Собі й довкілля в очі гляне сімо.

»Якщо глибоке в тебе почуття
І любиш те, що гідне є любови,
Як бачиш сутність і мету буття
І вирішив їх не ламать ніколи,
То намірам самим не потурай,
Хай найшляхетніший там зміст їх мови,
Діла постав при боці свого «я»,
Тверде бо діло доказ і в немови.

На відгук дій твоїх не очідай,
Хай те цікавить дією обнятих,
Твори діла, жий ними, в них тривай,
Вдовіллям із життя в ділах багатий,
Йдучи вперед, минувшину вивчай,
— З усіх знань варт її найбільш пізнати —
Будь все прямий, допитливий, і знай,
Що тільки Бог один є необнятий.

Довкола люд живе, як завжди жив,
У шкаралущі справ свого прожитку,
Меткий до втіх, від жертви здержливий,
Він для величнїх діл не має вжитку,
Аж доки не знайдеться хтось такий,
Що з маси іскру викреше нашвидку
Й, пірвавши прикладом всіх запальним,
В серцях їх зредить знов любов велику.

А покищо, живуть собі отак —
Щоб не було студено, ні гаряче,
Щорік любуються в роковинах,
Розхвалять мертвих над усе, тим паче,
Що за життя їм не були під смак,
Проте й полаяти не занедбавши —
Оцим піднесуть дулю, тим кулак,
Чужим, своїм, належне всім віддавши.

Колує все коловорот верткий,
Вперед, то взад, в боки, вгору, в долину,
Лиш не злетить ніколи на верхи
І не впізнає, що таке глибини;
Так само в даль чужий стрибок рвучкий
Тому, що робить діла половину —
Ще день далекий, все ще сумерки
Отим, що не тривають до загибуні.

Геройств не жди від інших, сам чини,
Не дорікай, шлях прикладом указуй,
Шануй батьків величні почини,
Корись безсмертним нації наказам
І Господа законам провідним,
Все вірний Їм, ніяким богомазам
Щоб голови нізащо не клонив —
Тоді то проживеш життям без кази.

Так дивно закінчив наш Святогор
Дужчання й росту юні дві декади,
А що ж ровесники? — В обіймах гор
Знаходили в той час вершок принади, —
Й летить страшна, летить як метеор,
Презирства повна, злочину та зради,
Брехні і пімст, кривавих метафор,
Чи гарту це доба, а чи заглади?

Готовтесь, хижу, зустрічать її
Великим духом, віщо й гостроумно;
Розіб'ється коса на камені,
Чи чорну тризну відсвяткує шумно?
Щоб не прокинулись ограблені,
Зневажені, в крові, в кайданах, нумо —
Хай думка нас проткне, як сталь мечів,
Хай чин їй завторує без надуми !!!

*

Смеркає... Небом зарокоче грім,
Вже буря йде, якої не бувало,
І всі ви, схочете того, чи ні,
Попадете між молот і ковало —
Хуртовина забавить вас у грі,
Якої зроду людство ще не знало,
Готовтесь, як один, а то в огні
Доба вас злюща кине на поталу.

Вона вас найде на морськiм хоч дні,
Тікатимете — все одно спіймає,
На батьківських полях, чи в чужині,
У милої, в боях, у грі докраю
Зловіщій глянете все ж віч-у-віч;
Отож готові будьте, вже пора є —
Відваги левів, мудрости вужів
Від вас святих діл успіх вимагає.

8.

Здасться, мов весна народів знов,
А що, як лиш обманна маскарада?
Живе ж у висловах гучних любов?
Зелений крин, бува, не криє гада?
Назверх — на континенті ожило,
Йде під звук труб весняна кавалькада,
Шумить повітрям повінь хоругов,
Здригається земля... Ще лиш парада.

Ожив народ, віки неволений,
»Пора вже нам господарем раз бути«,
Все приходу чарівної весни
Від Попраду жде до Дніпра-Славути.
Не задушевна мрія це, не сни?
Тендітна навіть вітка призабута
В короні дуба до мети стримить,
Назустріч сонцю випрямивши груди.

Піднеслий настрій в домі Слави теж,
Весняний вітер і туди завіє,
Несеться ранками з церковних веж
Спів дзвонів — подих мирної лелії,
Та з-за Карпат вже чути гомін стеж
І заграва пожежі багрянє,
Там Святогора й друзів чин цвіте,
В сім'ї його — схвильовання й надії.

Йдуть тижні, місяці, його ж нема,
Газети батько заєдно читає,
Пройшла, не вернеться чудна весна,
Все в хаті сина й брата виглядає.
»Хоч ти не йди, лишилася ж одна« —
Матуся Славі тихо докоряє,
Та суне ніч, похмура і грізна,
Ніщо її не спинить більш — війна йде.

Живуть батьки, працюють без ваги,
На думці — дітям помогти в освіті,
Проте не погасити їм снаги,
Що в юних душах продовжа горіти;
То ж, як казав колись поет значний,
— Покинь батьків, коли край кличе — діти,
Батьківщину в потребі бачачи,
Забули школу, дім, усе на світі.

Край сторожкий, ще поки рушив фронт,
Людська ненависть жниво жне обильне,
Не час уже на боротьбу пером,

Коли залізо та вогонь всесильні;
Двигнувся так довго давлений народ,
Скипів наїзник, світ йому не милий,
Своїї влади решту днів, банкрут,
Значить повік безправ'ям і насиллям.

Як тихо тут, а що за гомін був!
Потомлені батьки по праці дома
Спічнуть, чи ні, по дітях ні сліду,
Що з ними й де? Нікому не відомо.
»Не побивайся, жінко, обміркуй«,
Розрадить муж дружину в горю тому,
»Раділи б ми на старості віку,
Як мали б нам вони принести сором?

Не вік нам жити, та й не перші ми,
Що свому красві несемо жертви,
А от сусіди наші, хоч жиди —
Здається, не геройської люд шерсти,
Аж ні, був тільки син у них один,
Все ж, як їх рід в пустині хтіли стерти,
Мерцїй післали в бойові ряди,
Щоб Палестину боронив до смерти«.

Та не втишити серця матері,
Болить воно і завжди вколо діток,
»Чому все їм іти, то ж на горі,
В сусідстві, люди вчені, не аби-хто,
Все знають, а незнані жертви їм,
О, берегти вони дітей уміють«.
»Ех, жінко, хто б дітей там не стеріг,
Як серце в них, на поклик краю підуть«.

Волочаться дні, довгі як віки,
Подія враз ходу їх сколихнула,
Вернулася донька; ще в досвітки,
Батьків збудивши: »Мамо, ти послухай,
Усе гаразд, лиш не питай звідкіль

9.

Вогонь шаліє здовж Славутиці,
Дрижить земля під напором заліза,
Вниз помости все ринуть, в русі цім
Регоче вихор у нарузі злій,
Між згарища пільма з димами лізе.

На грані двох світів зударились
Два бігуни того самого гону,
Рясну гад землю, нині, як колись,
Зумів зайняти, нею й подавивсь
І в'ється в болях з Райну аж до Дону.

Скажена це, смертельна боротьба,
В якій тиранозаврів два лютує,
Були б у згоді ще гнилий оба,
Якщо б за чорнозем, не свій, злоба
Їх крові не псувала гірш отруї.

Ще вчора моторошний мали пир,
Вітчизну шматували до вподоби,
Один з них кров народню ссав, опир,
А другий тіло обертав на жир,
Живих трактуючи гірш від худоби.

Чудну річпосполиту знищивши,
Один народ по цей і той бік Збруча
За ніс оманами водив лише,
»Ось, вільний будеш«, мов, »це нам лиши,
Аж діло перемогою заключим«.

В низькім обмані вчені більш майстри
Диявольським звичаєм поступали,
В них правда й лож ногами до гори,
То ж — »із цих пір панівні й вільні ви«,
Собі на глум, народові брехали.

Та хто про саможїйність тїльки снїв,
Чи в синїх мрїях волю б золоту мав,
Якщо повїк концлагер не провчив,
Наган життя вмить тому скоротив,
Щоб другий раз про рїч таку не думав.

Не снїти-мрїяти рїшили тї,
Що волю й гїдність бїльш життя злюбили,
Коли вмирати тїльки раз в життї,
Вони, мужї, із крицї вилитї,
На гїдри голови мечї спустили.

Вїд лютї пїнїться червоний гад,
В досадї чорний змїй йому вторує,
За голод, кров, землї за кожную п'ядь
Народнїй месник, бойовий улад,
На ворогу кривавий знак таврує.

Де б жертв жадний наїзник не шукав,
Де б грабїжжю, насиллям люд не мучив,
Там жеде на нього месника рука,
Наука на весь вїк, чи смерть прудка,
Дїткне його все кара неминуча.

*

Наїжений штиками грузовик
Веде он там живих мерцїв колону,
Кїнчас марш понурий жертв отих
Собачий збрїд... Шосе... Ще ранок спить,
Йдуть в'язнї без надїї, безгомонно.

Крїзь бїр з концлагера в каменолом,
Отак щодня вїд ночї та й до ночї
Жорстока мука тим — з тавра знаком,
Вїтчизнї вїрним; голодом, ярмом
Заклявся кат зламати їхнїй спротив.

Чоло колони в ліс... Нежданий гук,
І клуби диму рвуться вгору з ломом,
Зо дві-три серії з невидних рук,
Вже від постів завмер усякий дух,
Он, в'язні вільні, гнать їх більш нікому.

Смутна й бійка країно ти моя,
Однакова в історії й сучаснім,
Ще чути бранців плач, а вже в боях,
На сторожі землі стоїть вояк;
Так буде доки сонце не погасне!

10.

Світанок на Славутиці тремтить,
Ріка розкинулася широкополо,
Гаями спів пташок перебіжить,
Пожди, пожди, сердешна пташко, цить,
Дай відпочинути бійцям по бою.

Замруть зірки в прозорих просторах,
Вітрець об беріг бризками хлюпоче,
Київська струнко височить гора,
В жару вже чарівниця-ніч згоря,
День Божий скоро в сонці затріпоче.

Втім тихий образ ранковий ожив —
О, не річне це плесо лебідь крає,
Ні сонце не звелось на небосхил,
Щоб пишну землю пригорнуть що-сил —
Це Святогор сестрицю зустрічає.

Нарешті... Боже, будь Тобі хвала!
Шукала всюди Слава Святогора,
Пів світу сходила та не знайшла,
Із заходу на схід, звідтіль назад —
Мавтгавзен, Ост, Колима, ще й Печора...

Та Святогор присяг: живим не ймуть...
Хоча й невольничі шляхи проміряв,
То з автоматом, спертим все об грудь —
Найкраща відповідь на вражу лють,
Чудесна бранцям поміч і надія.

Мов характерник, мов той Кармалюк...
Втілилася в ньому народня воля,
У рейдах з друзями вони — п'ястук,
Що ворогів карає без жалю,
З усім братаючись, кого неволять.

*

»Між нами й ти... Щасливий надто я...
Сміливий погляд... серденько те саме...
Скажи, сестрице рідна ти моя,
Що роблять батько й ненька дорога?
То ж вік пройшов і ми пройшли світами«.

»Мій брат зо мною знов... Не сон це лиш?
Прощала юнака, тут муж готовий...
В очах — весь ти... Зроблю все, що велиш...
Батьки на серці... Ніжний, як колись...
Бог зна, тоді були живі й здорові.

З пори, коли розстались нічю ми,
Мінявся світ не раз, а двічі, тричі;
Орд набіг... Хто тікав, мов від чуми,
Хто скривив, хто в твої сліди ступив...
Розкрився зміст людей у час критичний.

Вислугувалось панство панівне,
Везло й сусідам нашим — самолюбам,
Жидів з напроти вирубали в пень,
В батьків те саме завжди, а мене
В глуху ніч чорний крук пірвав на згубу«...

»Сестрице, годі... Серця не рани...
Хоч пекло бачила, здави крик болю...
Облиш минуле, зір вперед зверни:
Течія вічна, ось, Дніпра, лани,
Життям наляті, кров'ю молодою...

Оновимось і ми, в тім — глузд життя;
Очистивши днів лютих пам'ять ржаву,
Все ж, всупереч зажерлим ворогам,
Здвигнем дзвінку, могутню як титан,
Стойку, на грані двох світів, державу.

Одне завдання, прошу, нам сповни:
Повстання дух, простору Україну,
Весь чар Її, буття, в душі зімкни,
І правду в світ неси та заплідни,
А ми триватимем тут до загину».

*

Остався в Подніпров'ї Святогор,
Пішла по світу, пронеслася Слава,
Одна ідея, де лиш рідна кров,
І тут, і там, для всіх горить символ —
Свята на овиді Печерська Лавра.

Р. Б. 1958

Присвячую безсмертній пам'яті
ген. Тараса Чупринки-
Шухевича

БУТТЯ ГЕРОЯ

(Поема)

I.

Туди й назад, туди й назад,
Чотири кроки й стін чотири,
Лиш довга черга дум навгад
Круг підневільний вперто ширить...

— Не може ж бути, щоб, отак,
Усе життя і світ весь Божий
Замкнуто в чотирьох кутах
Безрадісної огорожі...

І щоб такий кінець прийшов
Змаганню, поривам доцільним,
Щоб не в бою проллялась кров,
А стигла в заперті бездільнім...

Аби стремлінь усіх мета
(О, Боже, відхили цю чашу),
Знайшла свій заключний етап
Тут на в'язничному піддашю...

Туди й назад... Пружка хода,
Суворо тесане обличчя,
Безкровні, стиснуті уста,
На лобі кучері сп'ялися —

Буйна признака юности,
Що виставляє щит свій — чоло;
З яру ж, над мостом випнутим,
Зір орлій стежить видноколо,

Зусиллям волі призване:
Крізь барикади мурів, буднів,
Повз мертву тишу, вже дзвенить
Одвертий простір незабутній,

Від гирла Сяну аж по Дон —
Його розлога батьківщина,
В підпіллі владний чий закон
Купе нескорена Людина.

Зімкнувши щелепи щільніш,
(Долішня, смілива й без того,
Вперед прорвалася ще більш)
Стрясає в'язень геть знемогу,

Прийма поставу вояка,
Що, не надумуючись довго,
Готов сповнити свій наказ,
Хоч був би світ весь проти нього;

А про вояцьке ремесло
Ще чув з найранших днів весняних —
Дитинство іншим рай несло,
Йому ж гарматній рев з вогнями.

Велика буря світова
Із семиріччям привітала,
В семи літ черзі й віддавав
Йї дань, незгірше генерала.

Спочатку простір звоював —
Ліси, дороги, гори й ріки;
Його когорта пластова
Країні присяглась на віки

Синівську вірність берегти,
Плекати дух лицарства й волі,
Йти згідно й твердо до мети,
Найкращої з усіх — святої.

Прошло сім літ — як буревій —
Юнацтво в мужність проросло вже,
В пориві світлому, як-стій,
З валом зударилось ворожим.

На силу — силою в одвіт,
На глум і злочин супостата —
Батьків безсмертний заповіт
І безстрашних синів посвята.

Інакшим бути не зумів,
Минуле вивчивши бо з-малку,
За прикладом багатирів —
Свого життя було не жалко.

Бувало, в ігор розгарі,
Змагаючись на чолі групи,
Спинився враз, лицем багрів,
Згадав — на месника ждуть трупи...

— Заспав? Очуняй! Що це з ним? —
(Розсміяної гул громади)
І він відходив самітний,
Ще, думав, несвідомі зради.

У кліті пружить м'язи лев,
На думці праліси Суматри,
Так само й він себе ставив,
На серці — одnodумців кадри.

Як нині, тямить: вечір був,
Десь міста княжого завулки,
Півмісяць вдався у щербу,
Тягнулися люді на гульки...

Пристанув хтось, весь — як струна,
І гострим поглядом прожалив:
— Хоч наших ти й доріг не знав,
До нас нарешті скерували.

Чи згідний мати ціль одну —
Життям служити Україні
І визволити, сковану,
Щоб Їй назавжди бути вільній?

Якщо й життя своє б віддав,
Коли б така була вимога,
Не зрадивши, тоді, щоб знав:
Ти вибраний — клянись на Бога! —

Для тих нелегке рішення,
Хто ще мети не встиг рішити,
Вона ж у нього рішена,
Як тільки став свідомо жити.

Хвилина призадуми... Враз
Важких двох поглядів виміна,
Слів не було там, ані фраз,
Обіт лиш — мовчанка незмінна.

До того часу знав він гарт,
Спромоги ж не було для дії,
Нестерпно все й давив тягар
Його нездійсненої мрії;

Злетів і легкістю обдав
Рішальний день майбутніх чинів —
Визвольних виступів, батав,
Буття — тодішньої причини...

Ті повні дні приготувань,
Окрилені, сміливі, дужі,
Ті ночі вирішних завдань
У млі холодній і байдужій,

Той хижий рух, що шахував
Всі підступи ворожі ката,
Цільний той стріл, що покарав
Його знущання в казематах...

— О, Господи, я не молю
Для себе щастя, чого-небудь,
Дай лиш, Вітчизну щоб мою
Міг боронити ще в потребу. —

Туди й назад, туди й назад,
Чотири кроки й стін чотири,
А довга черга дум навгад
Круг підневільний вперто ширить.

II.

Який розгін, який розгін!
В кітловини, почерез гори,
Новітній Січовий загін
Стримить, ніщо його не зборе,

В бойовиків двохсичний меч —
Захоплення й левине серце,
Не тим лякатися хуртеч,
Чий дух згори радіє герцем.

На верховинах тих колись,
Високі, як струнки їх шпилі,
Юнацтва свята пронесли,
Піднісши тіло й дух на силі —

Служити запальним орлам
Сьогодні, як твердих їх чинів
Потрібно, то ж братів вола
Найменша вітка батьківщини.

Насліддя Ярославове —
Нащадком плекане віками,
Сусід непередбачливий
Хтів поступком віднять безправним.

Ярами, прірвами, на верх,
Крізь води крижаних потоків,
Між урвищ небезпечних черг —
Вузькі стежки, гадки широкі.

Веде, в боях заправлений,
Високочолий, бистрохідний
Лицарський син Галичини,
До подвигів і жертов здібний.

Брати внизу не самітні,
Дарма, що цілий світ відрікся,
Йде, йде ось відсіч їм в борні,
Столицю видно вже з узбіччя.

Спішить розстрільна між ярів,
Кличами »Слава Україні«
Передню стежу вояків
Земляк вітає докорінний.

— Нас не багато, сотнику —
Звітус провідник виправи,
— Та кожний муж охотником
Зустрінути ворожі лави. —

— Гаразд — рішає проводир,
— На ворогів не довго ждати,
Прибули в час, нам, мов води,
Якраз таких, як ви завзятих. —

Втім задуднів від панцерів
Уздовж і вшир терен міжгірний,
Із висунених мавзерів
Роздався тріскіт неймовірний.

Від військ напасників кишить,
З-за гір на поміч їм шлють банди,
Герейства полум'я здушить
Об'єднані йдуть два трабанти.

Є вигляди які на те,
Аби вдержатись проти сили?
Хоробрих сумнів не гнете,
Боротись, як один, рішили.

Вал наближається грізний,
Ждуть віддано стійкі герої,
— Не взяти з тої сторони,
Тобі, о вороже! З дороги! —

Момент іще напруження,
Цільніш приціл, щільніше губи,
І сальва, мов навіжена,
Напасників на край зве згуби.

Ударний гурт борців прорвавсь,
Між панцері летять гранати,
Кричить, зіпхнувши кришу, — **зась** —
На однім поводити крилатий,

Жбурляє в середину смерть,
І вмить, відставши від потвори,
Розбитої на шкереберть,
Черговий заколот він творить.

В диму, пилюзі й сум'ятті
Сталевих плазів рух урвався,
На верх з-нотра хто б захотів,
Під обстріл зараз і попався б.

*
*   *
*

Проте навала празнус,
В бої все свіжі йдуть резерви,
На гостру зброю з пальної
Зже перейшло, зростають жертви...

Та ворогів, з гори й долин —
Мов тьми... Героїв одоліли,
Трембіта сурмить їх загин,
Нові зринають Тернопіли.

Піддатися взиваючи,
Зухвалиться наїзник ближче,
Аж поки, втятий болюче,
Своїх ран більше не залиже.

— Тривати, друзі, будем тут —
Так мовить провідник вірлиний,
— Допоки нас не понесуть,
То ж до останньої хвилини. —

Зриваються ще раз леви —
В бою, що майже погасає,
Такого танцю завели,
Що й напів-мертвий оживає.

З погордою на смерть в очах,
Знечулені на втому й рани,
Рушничні приклади в руках,
Усміхнено йдуть марсіяни,

Дорога вільна їх штикам,
Наїзницькі щербляться стіни,
Здається, що войовника
Ніяка куля не задіне...

О, що за тріумфальний марш,
В цілій епосі — незабутній!
Полк Січковий новітній наш
Осяяв європейські будні.

Де покорилось силі все,
Боїще кинувши без близни,
Там триста підняло лице —
Знам'я хороброї Вітчизни.

Отак, за Святославовим
Кодексом чести, марширують,
Літак, чи танки — »Йду на ви«,
Левине серце їм за зброю.

А сильні світу? Всі вони
Тирани й ниці лицеміри,
Байдужі волі відданим
Мужам, в яких любов без міри;

Ідуть у сумерки віку,
Братерством спосні священним,
Назустріч сяйвам досвітку,
З чуттям нездоланим, вогненным,

З піднятими чолами йдуть
На сталь, на пажерливе військо,
Стікають кров'ю, падають
На землю скровлену батьківську.

III.

Голод... Румовища...
Скрегіт заліза... Війна
Йде між збіговища...
Йде невблаганно вона,

Кров'ю заюшена,
Крови все дужче жадна,
Воїна зла жона —
Грізно-панівна війна.

Повози мчать на схід,
Звідти валками — ясир,
Смерть помелом страхить
Галич скликає на жир,

Глухо дуднить земля,
Простір снується в димах,
Згарища, крик здаля
Вихри доносять... Зима.

Де ж тут кінець буде
Силі, безправ'ю, злові?
Громом доба гуде,
Нищить, на посміх собі;

Хилиться автохтон
Нижче і нижче, долів,
Доки вже більш ніхто
Не підойметься з землі,

Страх огортає всіх,
Параліжує уми,
Люди женуть навспіх,
Мов від якої чуми,

Геть цілий світ тіка —
Голе життя хоч спасти
Від завойовника,
Що в перемогах застиг.

*

*   *

Вили хаосу дні,
Варвар свій знак таврував —
Разом були в судні
Праведники й татарва.

Гей, як почав вандал
Зброю на всіх вигострять,
З мертвих знов лицар встав,
Звівши меча рукоять:

— Край наш чужинці рвуть,
Нарід беруть за тварин,
Ні, тому більш не будь,
Так не смів ні татарин.

Годі, не час на сон,
Де вся Вітчизна в огнях,
Більше наш клич — не стон;
З ворогом в бій! До звитяг!

Ліс нам — новітня Січ,
Зброю сам ворог віддасть,
Шлях бойовий сторіч —
Нашого чину печать.

Дальша покора — смерть,
Ганьби гірш підле буття;
В подвигах, повне вщертъ,
Знайдем велике життя!

Хто України син,
Воля кому дорога,
Зброю бери й носи
Проти свого ворога! —

Грязне таран війни
В рідну чорнозему п'ядь —
Діти батьківщини
Йдуть у ліси воювать.

Кидають стяг чужий,
Свому замаяти час,
Зброю ж ту саму вжить,
Що націлялась на нас.

З сліл, як один, та з міст,
З війська, поліції, враз,
Молоді вибраний зміст
Йде під єдиний наказ.

Із верховин, низин,
З-понад Дністра, з-над Дніпра,
Чути вояцький гимн:
— Кату служить не пора! —

Що за могутній спів
В бій вояків порива!
Мість яка на катів
В їх маршовій назріва!

— Смерть ворогам, смерть, смерть!
В пекло й комуна піде,
Чаша вже повна вщертъ,
В битву Богун нас веде! —

*

*   *

Доля ласкава нам —
Де треба міцно вдарять,
На зразок Богуна
Шле впору багатиря.

Вшир водить оком він,
Думка на струнко всякчас,
В супровід окові
Кожний в напруженні м'яз,

Адже один несе
Відповідальність за всіх,
Наступ, рейд, бій — усе
В його умі на часі;

Серце палкіш вогню,
Дух на верхів'ях орбіт —
З воїнів воїну
Провід дали в боротьбі.

З замислом йшов низьким
На Україну хтобудь —
Ні, більш грабіжницьким
Чинам без кари не будь!

Геть з України рій
Хижих, кривавих пантер!
Став заборолом Їй
Все сторожкий командир,

Вірний Вітчизни син,
Юний, палкий, як раніш,
Вчора, сьогодні, все
Твердо стоїть, мов граніт.

*

*

*

Сонце над заходом
Полум'ям щасним ряхтить,
Бір темним обводом
Думу одвічну шумить...

Жив тут в боях з віків,
Правду, як сонце, злюбив
Творчий народ мистців —
Лицар нової доби.

Гимн свій ніс з роду в рід
(Інших таких не знайти)
В нім луна заповіт —
Всім до одної мети.

Ще не закінчена
Пам'ятна пісня пісень,
Знов задзвенить вона
Тільки прокинеться день.

IV.

Щось розігралися
Телеграфічні дроти —
Ну ж прислухатися
Вуху чоти.

Мла ще над лісом снить,
Втім телефон польовий
Втне, наче грім ясний,
Шифр е: Лови!

Гострий вдаря наказ:
— В пункти прицілу притьмом! —
І всі лягли нараз
Понад шляхом.

Важко дрижить шосе,
Глухо мотори гудуть,
Вже ворогів несе —
Кару сприймуть.

Зброї й муніції
Довше не треба чекать,
Кожному рації
Виділить кат.

Відділу лет очей —
Де командир ліг прудкий,
Поруку вниз ждучи
Його руки.

Віддих пристав, ще мить,
Вниз опустилась рука —
З фінок' потік струмить,
Ціла ріка.

В пекло вогню попав
Майстер нелюдських облав,
— Менш, дас іст, я, УПА! —
УПА була.

*
*   *
*

Всіх огорта відчай,
Чинять погром вороги,
Кидає люд свій край,
Жаль без ваги.

Вороже, знай навсе —
Напасть тобі не ввійде,
Жертвам твоїх насиль
Відсіч іде.

Скрити замучених
Корпус безпеки йде в яр...
Тут же смерчем по них
Падає вдар.

*
*   *
*

Трое царств поклялось
Рам'я народу всікти,
Прийде УПІ ось, ось
Час відійти.

Військо ходою руш,
Тут і начальний всіх вождь,
— Наших, повстанче, душ
Вільш не тривож! —

Маршем колона вверх,
Пригірок ще б обійти,
Бойовикам тепер
Вже не втекти.

Жовнір на горб ступа —
Черга лявін загула...
— Вулкан, чи знуфф УПА!!? —
УПА була.

*
*   *
*

Ніч і день, день і ніч
Громи жаских канонад —
Недруги віч-у-віч
Так гомонять.

Танків, гармат тут лють,
Там — динаміту масив,
І міномети шлють
Пригорці слив.

Відступ... — Разбілі в прах —
З ревом повстанцям услід
Пре МГБ — аж тррах!!!
Прокопу зліт!!!

Обстрілу й зад підпав,
— Ну, вот, і гібель пришла,
Та же опять УПА... —
УПА й була.

*

*

*

— Друзі, в підпілля час —
Заговорив командир,
— Жде в чистім полі нас
Гідра на жир.

Надто цінім життя —
Вищих законів приют,
Щоб для самих звитяг
Більше не будь.

Справі, святій для нас,
Вповні віддавшись навсе,
Жити приймем наказ,
Жити борцем!

Кожну годину, мить,
Даного Богом життя
Справою будем жить —
Кожну! Затям!

Честь нам найбільша є
Стяг нести, керму тримать,
Воля в нас дужчас
В краю тривать!

Друзі, на три шляхи
Скоро розійдемося,
Не здаючи палких
Наших присяг;

Де б тільки не бував,
Вірний до смерти Йй будь,
Чейже обіт складав
Волю здобуть!

Вам, отже, йти на схід
Задум ширить між братів,
Щоб, як дозріє плід,
Громом злетів.

Вам же на захід шлях,
Між ним і Керзоном,
Мов той мандрівний птах,
Ви є звеном;

Вісті носити вам,
Світові правду казати,
Дзвоном будь землякам,
Щоб їм не спати.

Ми ж будем тут ядром
Визвольної боротьби,
Станем мечем, хрестом,
Знам'ям доби.

Хай нас тиран разить,
Нації символ стира,
Духу йому не вбить,
Дух не вмира.

Друзі! До перемог!
В починах чесних, святих,
Нам допоможе Бог!
То ж до мети!

ПАТЕТИЧНА ЕЛЕГІЯ

(Триптих)

Подвір'я миру... Вглиб, між сутінь,
У тихий міг, меланхолійно
Відходить стежка, хто там ступить,
Забуде поклик світу змінний.

»Блаженні ті, що чисті серцем,
Вони побачать Бога« — вгору
Гадки дороговказ заверне,
Прояснить шлях духовим зором.

Доріжку стелить мертве листя —
Ламкий слід буйности в просторах
Корон дерев, що гнуться в мислях
Над недосказаним з-учора.

Сучасне доступу не має,
Де тиша водиться врочиста
І тугу й біль земний ховає
В глибінь гробниць — разки намиста,

Що блідість місяця убравши,
Оздобою переплітає
Вночі і вдень, колись і завше
Безкровне бойовище в гаї.

Захисниками супочинку
Померлих мирно кедри стали,
А кипариси влітку й взимку —
Їх обеліски і васали.

Рододендрони й сикомори
В обіймах ревних посплітались,
Сп'янівши в ароматі фльори,
Мирт поспіль із плющем послались.

Здається, солодко лежати
Між гіяцинтів і півоній,
Під візерунком епітафій,
В безпечній саркофагів зоні —

Покійним, що жили й вмирили
В буття розмірянім жеврінні.
Чи з роду ж недостач не знали
Живі, як їх останки тлінні?

Та годі, надто тісно стало,
Повітря б більш, тут чад магнолій
Та попіл в урнах; смерті мало
Життя в труну і крематорій

Призначеного. Йде між людство
Й розгубленому в марнім гоні
Буття криве простягне люстро,
Що, справді, мре в її полоні.

Ген, на найвищий шпиль узгір'я,
Де вихрам, думці й грудям воля!
Душе, поражена зневір'ям,
Злети туди, де путь, он, орля!

*

*   *

Вірли за пляном не живуть,
від старости не гинуть,
в орлів — вірлина путь:
ім або володять,
в німих верхів'ях жить,
а ні, то хоч сконать,

бо ж іншого життя не знають.
Їдять вони, щоб жити,
а не живуть, щоб їсти,
їх — піднебесний, не приземний лет,
у них надобрійний і проникливий погляд;
майстри у просторах,
одну обравши ціль,
стрілою мчать,
не схиблять, важко вдарять,
а там — зо здобиччю
посеред хмар щезають.
Свій голод присмиривши серед скель,
то в непроглядне зорять,
то над князівством повагом ширяють,
за заколотом стежать,
появою самою лад привернуть.

Хто бачив, як орел вмирає?
Грудь кулею проколена,
крило хуртовиною зламане,
застромлені у шерсть тварини кігті —
такий загин владаря птахів.
Про похорони, звісно, він не дбас;
раз просторове обірвалося буття
— від підневільного ж він зразу гине —
так байдуже, чи кості розволоче ворон,
чи сонце висушить, вода сполоче,
а чи друг-вітер сірим полем рознесе.
Йому однаково, кінець орла
заважить у природі лиш:
розмножитья приземний дріб і всяке звір'я,
піде розладдя, як пошана щезне
з навислою грізною тінню,
й не стане більш поводиря-стратега.

*
* * *

До вас, до незліченних,
розкопаних, зарівняних
могил Вітчизни зір біжить...
У сумерках тисячоліть ви виростали,
скороченим в боях життям наповнювалися,
про залив краю дикою ордою свідчили.
Вона ж, мов стоголова гідра,
цілі віки переживала,
із кожною могилою на голову зростала,
раз готом, гуном, обром,
то печенігом і половцем,
то знов же татарином, угром,
ляхом і москвином,
ах, їм кінця немає,
ще й німаком, большевиком,
на зміну, прокидалася.
Коли ж орда залляла кров'ю всю країну,
тоді пірнув у ній вершок останньої могили,
так, начебто, недавно ще,
по ній і не пройшли
голодна смерть,

холодна смерть,
гаряча смерть —

гидкі всі висланниці архигідри стоголової —
Москви.

Минали дні-роки,
притихла повінь,
вишнево сходило й заходило
добряче, спочутливе сонце,
обсушувало край, недолю лікувало,
а ворог вже й собі подбав,
щоби могили зовсім поцезали.
Зате сліди просяклої в чорнозем крови не щезають...

Тож родяться, не даром, там багряні цвіти,
усіх багряніші на цілім Божім світі,
он кращі з них Червона Русь плекає;
земля ж нечувано-могутню силу має,
вона бо, як змовчить народ,
його правдиву мову навіть відшукає...
Ти тільки оком поведи, душе,
по краю тім страдальнім,
заоранім, завіянім,
могил позбавленім,
а втім, стривай, хоч і живі мовчать,
проте говорять мертві;
що мовите, о, зацілілі,
розсіпані навколо кості —
по байраках, балках,
ярах, чагарниках,
в південній тирсі, і в північних болотах,
по піщаних полях,
ковилових степах,
у лузі, під калиною,
в житах, посеред маків,
і на левадах, поміж цвітом конюшини?

Я чую мову тиху і скупу,
величністю пропам'ятну водночас:
»У краю цім народ бурхливо жив,
старечою не з-часта смертю помирав,
боровся до загибелі за волю й падав
із перебитим черепом,
із наскрізь кулями прошитими грудьми,
на північ крижану на муку загнаний«.
По вас, кістки, лишилася нащадкам спадщина свята —
нездоланости дух і заповідь
любить розлогу землю рідну,
що непохованих, розкинутих, вас прийняла.

Гори любов'ю й бережи Її во віки,
ніколи не спочинь,

аж доки власникові правосильному
не вернеться!

Дівчино з України!

О, не шукай опівночі в бору,
між грабовим корінням і ліщиною,
за цвітом папороті —
доба не та;

ти радше днем і ніччю
сліди розшукуй безіменних вояків,
їх милому вкажи,
не потурай, допоки не побачиш
в його очах вогню завзяття
на вид костей священних.

Юначе бойовий!

Колись, як мірятимеш довгі
Батьківщини дороги історичні,
ітимеш маршем попри Берестечко, крізь Базар,
таборуватимеш під Бродами, чи в Білогорці,
зійди зо шляху битого в підлісся,
там піднесеш прострелений шолом,
чи лезо шаблі, рукоять меча, стилет,
гранату, кулю, чи уламок автомату,
у ржі, а може й у крові скипілій —
стисни міцніше зброю,
зложи присягу,
борись до перемоги!

IV

С У Ч А С Н Е

*Сестрі — «Донці України»
присвячує Автор*

ЯКИХ СЛІВ ТРЕБА?

Голосив-побивався раз Орфей,
що вже Еввідіки нема в живих;
ридала Троя і сліпий Гомер
над трупом Гектора-багатиря;
страждав старий пророк Єзекіїль,
що в рабстві гнів ізраїльський весь рід;
нестерпний стид пік Гамлету лице,
тож власна мати ганьбу нанесла;
співав глухий Бетговен і болів,
що Фльорестанів вільний дух в тюрмі;
в німого Атиса зродився чин
з журби, щоб батько жертвою не впав...

Які слова передадуть печаль
бійців народу і його співців,
що пережили гекатомби жертв
та батьківщину втратили й рідню,
лишивши все в руїнах, люд в ярмі,
в в'язниці вільний дух, край на кострі,
що більш — дізнавши сорому за тих,
які ганебно служать катові?

Коли ж німі, незрячі і глухі
зуміли людство все зворушити
до сліз, штовхнувши згодом і до діл,
тоді — якої мови вжити нам,
видючим і чуйним, ще й говірким,

аби пекла живим огнем тверде
сумління світове; щоб там, де тьма
кромішня, світло скрізь несла вона,
де німість — слів бурхливих сила щоб
прорвалась, де глушінь, щоб грім
ударив, і щоб гола правда світ
вразила й до живого потрясла!

ДО ВЕРШИН

О, самотні вершини!
Тут пошукати вас...
Долини все й рівнини,
Мре думка в сотий раз.

По вас на шпиль гонила,
До все нових напруг,
В озер ясних горнилах
Гартуючи на пр'ю —

В низах висотньо жити,
Горіть хоч і в морях,
Щоб дух палкий, неситий,
В постої не застряг.

СВІДОМОСТИ МЕНТ

Одна хвилина —
Й яка свідомости враз повнота!
Прив'яла днина,
Дрібоче дощ, як бідному п'ятак,

Поснули люди,
Снуються тільки тіні згорблені,
Дрімання всюди,
Он навіть ряд машин не в метушні...

Бува, в тумані
Чіткіше видно марність приземну,
Як на світанні,
Де сонця лик її між вій зімкнув,

Аж у розхвиллі
Лункого дня сп'янілі парії
Підуть безсилі,
Як і раніш, в туман історії.

НАДБЕРЕЖНІ ПОЛЯ

Лежать сипкі, неплідні,
Як змиті простирадла;
В часах тисячолітніх
Полоще їх прозябла
Морська солона хвиля
Й зефіри пестять п'яні —
На любовці й засилля
Німі поля піщані;
В затишші й гураґанах
Лежать байдужим лежнем,
Розлившися в туманах
Облогом надбережним.

КОЛОБІГ

Переливаються хвилі листя,
Перекликаються промені,
Втім ненадійно днів черга млиста
Стелить шлях пізньої осені;
В іграх безжурних дитинство сяє,
Подиху стужі не знаючи,
Старість безрадісна не чекає,
Витисне сльози гіркі з очей.

МОРСЬКА СТИХІЯ

Вчора жаске було море тут,
Темною пристрастю діткнуте,
Скаргами бовдури все й ревуть,
Їхніх спонук не доглянути.
Сине сьгодні, замріяне,
Пісня вселенни замолює,
Небо зірками засіяне
Рани морські знов вигоює.

В ДОЩОВИЙ ЧАС...

Накрапає дрібно, так одноманітно,
З-під оловом щільно набитого склепу,
Мли сповнені сакви, повислі горі дном,
Водно рідину роняють, скупю, як лепту.

Розвідники перші пори саїтної —
Обійдені сонцем, промочені будні,
Непрохані, все ж, після вселітніх зноїв,
Лікуєте втому, приставши з забутнім;

Воно прозирає з дзеркал на гостинці,
Де сонні й вологі левади відбились —
Едемом були непорочній дитинці,
Сльозами по втраченім щасті облились.

Дощить, не вгаває — думки все в минуле,
Неначе безпечний там захист... Чи справді?
Хоч нині мрійливе, днедавнє ж майнуло
В оточенні фурій, до мрій безпощадних.

ОЙ, ЗАПАХЛО . . .

Ой, запахло дуже зіллям спілим,
Чи рідня не зажурилась дома?
Син пропав, доньку раніш посіли,
Доля ж інших Господу відома.

Ох, як гірко коло серця нудить!
Якби звістка, може б легше стало —
Батько в думках, мати снами блудить,
А сестрицю хоч у сні б наслало.

Ой, недовго, й зілля вниз послалось,
Пахоці пройшли, води б відерце . . .
Серце трудне, щоб і ти не здалось,
Вчися біль зносити мужньо, серце.

НА КОНЦЕРТ

Па-па, прощайте, золотоволосі
— Їм надто пізно б на концерт було —
Вже сутінь, надто й літо, наче осінь,
Трепече, як знеможене стебло.

Туди, де струнко-білі силуети
Зринають лебедями з комишу,
Куди на щедрий пир мене зовете,
Моєї музи струмені, спішу.

Переїняла проте на півдорозі
Враз амазонка нашої доби,
Розговорилася в їзді невдовзі,
Хоча без глузду, все ж і без злоби.

А про квінтет щось можете сказати?
Впадаю в мову неожидано.
Завмерла вмить — жартунки не впізнати,
Обличчя стелять смуги ладану.

Квінтет? Весь Двожак в нім . . . Вона пристане,
А очі в себе звернені водно;

В нім — все життя його багатогранне,
Ох, як люблю цю річ безпам'ятно!

Вже й висіли, на залі світла гаснуть,
Кудись поділася й незбагнена,
Аж ось погляну — на естраді страшно
Вона в емаль клявішів порина.

ЦВІТ КУПЧАКУ

З гучних-людних доріг зійшовши,
Крутим узгір'ям я блукав...
А як спочити сонце йшло вже,
То, хоч замир'я й не знайшовши,
Мені вертатись час настав.

Знечев'я, мов рука невидна,
Що спинить хід важких гадок,
Так навстіж пхнув забиті вікна,
Сягнув у душу, кволу з зимна,
Живий дух купчаку з грядок.

Пославшись скромно над узбіччям
— Яркий, в зеленій шаті, знак —
Неначе сторож пограниччя,
Корінням твердо в землю врісся,
Бив запахом терпким — купчак.

Хмарки по небі пронеслися,
Гул бджіл озвався край воріт,
Надворі жар, в ведрі водиця,
Кругом життя, щасливі лиця —
Купчак це нагадав, мій цвіт.

Прогнавши геть розладдя з мислей,
Я у злагоді йшов домів...
Невже й годиться настрій кислий,
Коли над красм хмари звисли
І громи звать на брань борців.

ОСІННІ РЕФЛЕКСІЇ

(Цикл)

1.

Зідхань її тон переймаючи,
На меланхолійну появу я жду,
Йде стримано, не визиваюче
І гасить розбуджену влітку жагу.

Назустріч їй вийду на пагорби,
Звідсіль мрійний вид на долину в імлі,
Там радість завмерла, нема й журби,
Все в леті, як небом ключі журавлів.

Дме вітер, васал її сторожкий,
Гне стовбури чорних безлистих дерев,
Надламаний кущ глогорожечки
І на мокряках самотний очерет.

Заслались від куряви обрії,
Крізь хмари проковзнуться промінь скупий,
Весь край — купина в листя повені,
Мов золото мертве скупар тут скопив.

Вогонь затріщить, піде з димом все,
Остане лиш пам'ять про тлінність життя,
Про рідних, що вже відійшли навсе,
І дальше піде боротьба з небуттям.

2.

Останне листя як опаде
І чорноліссям піде сум,
То мислі злинуть над левади,
Востаннє тост весні знесу.

Он річка сіножать мережить,
Аж ліс їм покладе межу ...
Весни розставлені там стежі,
Її ж чи в осінь розбуджу?

Із пущі вийде на узлісся
Бабуся з ріщам немічна,
Дитинства сміх колись тут нісся,
Та жаль сьогодні й тишина.

Давно вже в вирій відлетіли
Весінні посестри дзвінки,
Мені ж весна з гадок не зійде,
Хоч осінь їй сплела вінки.

В осінню ніч дивлюсь і бачу:
Гірке прощання з матір'ю...
Дитинство щедре! Чим віддячу
За дар твій — ніжність матірню?

3.

Незбагнуті, довгі шляхи душі
На тихій галяві зійдуться,
Тут клич потойбічного не зглушив
Сирен рев земного розпуття.

Заламані промені сонце шле
Крізь міддю начинене гілля,
Обабіч стежок листя висохле
Шепоче про власне безвілля.

Замир'я знайшли всі стурбовані,
Проникши крізь море пожару,
Лежать, мов ті ниви заорані,
Що куряться осінню згаром.

Відходить життя і приходять знов,
Ще спокій в димах тиміямю,
Та дзвін вдарить скоро, і збурить кров
Правітер із-над океану.

ЛЮТУЮТЬ ВІТРИ

Вітри розгулялись надобре,
Такі нетерплячі сьогодні,
То пірнуть, то шугнуть над обрій —
Просторів акули голодні.

Притихнуть і знов скаженіють,
Аж ребра дерев прилягають,
Лютують вітри; в буревію
Йде студінь із мертвого гаю.

ШЛЯХАМИ В ВІЧНІСТЬ

Геть, геть від ницости —
В пустих убраннях,
В гульні й смаку,
В поплатних званнях
Вона сховала всю
Порожню суть свою.

Геть від дочасности —
Старанням вічним
За плоть свою,
Страхом панічним,
Щоб тільки жити тут,
Вона скувала дух.

Ідім до вічності —
Шляхом суворим
У заметіль,
Горами, морем
Вона веде крізь біль
До Єлісійських піль.

ПОКЛИКИ

Як лютує зима,
Рветься студінь у хату,
Ніч предовга, німа
Будить тугу закляту

За буттям, що пройшло
Мов проспівана пісня,
Залишивши, на зло,
Мандрівне в рані вістря...

Як скелети дерев
Різьблять небо самотне,
А скорбота жере
Творчу іскру, з безодні,

І волочиш життя,
Як важку каменюку
По тернистих путях,
Що обіцюють муку...

Як вітри з мертвих піль
Проймуть холодом душу,
Вирве з уст заметіль:
»Втім, невже жити мушу?«

Ще раз зуби зціпи,
Твердо стань, зіпни поли
І на ласку судьби
Не здавайсь більш ніколи.

Неповторне життя —
Тобі дар це, не — долі,
Як нема вороття,
Йди вперед, аж поволі

Ввімкнеш тіло в сліди
Невмирущого духа,
Що не зову пільми,
Лиш архангелів слуха.

ДУМА ПРО ДРУГА

*Сл. п. Командирові УПА,
Юліянові Ковальському*

Сміливий згук до кляси закотивсь,
відкрились навстіж двері,
ступив у них проломом —
широкоплечий, одчайдушний,
звернувся до мене фронтом,
багато не казав, лише:
»поміряємось силою«,
і заки стямивсь я, сприйняв незламний натиск...
це він був.

*
*   *
*

Відповідала так мені дівчина,
надхненно-золотоволоса Янголина:
»спізналися з увагою,
дорогу хтось переступив мені раніше,
такий він інший, небуденний,
вогнистий, непокірний,
хоч не красунь, обличчям юний, тугий постаттю,
високо чоло носить,
а очі викликом яким горять,
коли впевняє про близький повстання день —
ніщо для нього неможливе!
Либонь ви знаєте його...
прибом наступали буруни Знесіння,
кармазиновим заливом двигтіло сонце,
луною в серці відбивалося захоплення дівоче...
це він був.

*
*   *
*

Де ігрища юнацькі — там же й він,
в палких розмов двобоях — він,
на барикадах спротиву займанцям — він,
між бойових колон дружинників — теж він,
його завжди я бачу в аванґарді —
як полум'яно серцем рвавсь,
ніс чужиною пісню — прапор похідний,
все-все один із перших, всюди між найкращих...
Це ж він, що приступом, із друзями, левине місто взяв, —
неволених борців вітчизни з кігтів сатани звільня,
на небезпеку щонайгіршу груди виставля,
вагань не знає, йде вперед нестримно,
позад не оглядається, дарма, що жалить біль лице,
співає ще лункіш і марширує
туди — в дими руїн, в огонь боїв,
між гнізда-засіки ворожих партизан,
почерез клекіт скорострелів,
під шум зловісних літаків,
повз регіт бомб, крізь реві гармат,
у куряву калічених доріг історії —
безстрашно йдуть бойовики
залізними маршрутами
важких, окованих броневи́ків,
поржавілих, побрязкуючих панцерів,
йдуть проганяти зайду північного,
йдуть визволяти землю прадідну,
між ними й одержимий він
нездоланою вірою
в кінцеву перемогу правди...
Вона кується вже,
кується — чуєш? Там,
де вибухи гранатів, зриви мін,
безрадісні тиради автоматів,
осліпливе мигтіння мінометів,

здобичний стоголосий крик новітнього Атїли,
опричників поганих стукоти брудних чобіт,
війни страшна заглушлива музика,
що жадїбно глузує з музи, крови, смерти автохтона ...
І там же, на фронтах одвічних,
на грані двох світів,
на межах чину, слави, або — небуття,
в самім горні величного кування,
при боці зверхника свого безсмертного,
до скону вірний,
стоїть при зброї воїн —
це він.

*   *
*   *

Коли ж панівних полчищ вождь несамовитий
народню волю потоптавши,
тяглом собі вчинити всіх задумав,
чорнозем взяти пожадав на погній,
войовників в ляндскнехтів обернути хтів,
назрів Дружині неодмінно час сказати: ні!
Вже більш не діяли обіцянки, погрози, залицяння,
не діяли слова, ні просьби, післанців Несамовитого,
тоді бо, не забуду я, один хоробрий виступив
і їм, мов тим котюгам, визиваюче,
від товариства всього прямо в вічі кинув:
»не вірим вам«!
Це він був.

*   *
*   *

Не вірив їм,
за спільників не мав,
ступив із друзями на шлях тоді єдиний,
трудний як доля, бажаний як мрія ...
Хоч дехто мовив — неможливий,
вони твердили — вірний,

казали люди — смертний, і минали,
вони все ж вірили, що — йде до волі, і боролись . . .

На тім шляху — воління й віри повнім,

де вірні й вільні вояки стояли

і іншого життя не знали,

в самому розгарі боїв —

командуючи, то б'ючись рядовиком,

приймаючи удари, то караючи,

життя наражуючи повседневно,

він гідність пізнавав буття —

таким задуманого змалку,

радів невисказано, що здійснює

найглибших порухів душі веління:

борись, борись, не знай спокою,

борись, допоки сил, життя,

борись за найсвітліше, за найкраще,

борись за найгідніше перемоги!

Аж раз,

коли відбили на світанку ворогів,

і пробивалися за втікачами

гущавиною непрохідною,

нараз відкрилася очам,

до сумерку привиклим,

вширїнь галявина —

ще встиг гукнути друг позаду:

Увага! Юльцю, бережись!

Та не таким він був, щоб берегтись,

мов сокіл, що загнавсь у зграю галок,

з піднятим чолом проломивсь,

з відслоненою груддю увірвавсь —

і вже застукала підступна серія . . .

схитнувся тільки і припав до лона матері-землі,

нічого не сказав, лише звернув обличчя,

як той Ролянд, до рідної країни,

і кров'ю сплив гарячою . . .

Вже не побачить, не пригорне Янголина,

не знайде сліду, чебрецем не всіє,

лежить мій друг на рубежі землі своєї...
Була ж у нього в небезпеці батьківщина,
отця покинув, кинув неньку, кинув дорогу дівчину,
усіх їх промінявши на одну-єдину,
за Неї і боровся до загину.
Такий був.

ДО МОРЯ

Я ще тебе не бачив, та тужили очі
До непорочно-синіх просторів співочих,
Де виснуть над безоднею, скиглять, чайки,
Де колихались раз козацькі байдаки.
Я ще тебе не чув, але в душі щеміли
Твої балади про трагічні вододіли,
Що порізнили світові народи всі,
Щоби в дружбі не йшли назустріч райдузі.
Я ще тебе не знав, а вже стихійна сила
Твого пориву в мені снагу будила
До мандрувань безмежних засвітом дзвінким,
Ген — ближче сонця, зір, по вічності вінки.

ДО ПОЕЗІЇ

Поезіє — перлино духа, самоцвіте,
Ти линеш із глибин по Господа завити;
О фес, що звеш вибранця в найвищий лет,
За виряд даючи чудесний амулет,
Аби беріг від виснаження й осідання,
В біді надією щоб був, як зірка рання,
Кріпив служити вбогій правді, як Геракл,
І спомагав ясновидінням, як оракл.
Кого лиш, божеська поезіє, навістиш,
Хоч нуждарем і був би, стане скарбу дідич,
Якому рівного на всій землі нема —
Душа красою Божою просвітлена.

НИЗИНИ

Низини всюди, низини,
Світ весь осів, зледачів,
Померклий вид і мізинний
Із позему червяків...

Байдуже, тиша чи буря,
Внизу все й порпаються,
Ще й як живем — себе дурять;
Хай, стільки втіхи люццям.

Над ними ж рине століття
Святих, незбутих задач;
Коли ж помкне в верховіття
Провісним летом шукач?

РОКОВА ДОБА

Пам'ятне літо було,
Нарід чудес вижидав,
Сонце не гріло — пекло,
Гнулися низько жита,
Гомін землею стрясав,
Маяли скрізь прапори,
Очі сліпила краса
Дивної тої пори.
З рокотом зринув день жнив —
Мрій бистрокрилих мета;
Після кривавих христин
Гряне доба виклята.

ВИЗОВ

Ох бушують вітри день і ніч,
Певне звіщує доля прихід,
Це ж таких не було від сторіч,
Чи не чигають судьби лихі?

Не вгаває, зловісно мчить шум,
Опір хто ж одержимому дасть?
Бори клоняться, морю на глум,
Проти вихру слабка й морська страсть.

Хто на пр'ю стане з долею, знай:
Кріпшу дуба статуру зрости,
Більш від хвили снаги в собі май,
І в дозрілий вік — лет юности!

СУТНІСТЬ

Що з того, що й сторіччя проживеш,
П'ючи з настоящего меду,
Грізні путі минатимеш,
Дань склавши й Мохаммеду,
Кого навчатимеш
Про «А» й «Омегу»
І розведеш
Амебу —

Як не поглянеш із найвищих веж
Аж за людську найдальшу межу,
Чи летом думки не спіймеш
Блукаючи комету,
Якщо глухий будеш
На всіх потребу
І не підеш
По небу.

ПЕРЕДВЕСІННЕ

Чекають, діждатись не можуть,
Рамена розкинувши вшир...
Долоні в погоду негожу,
Простерті в імлістий обшир,
Благають — хоч ти потіши.

Коли ж прослезилося й небо,
Повітря вагітне від сліз...
Хоч сонця, хоч скону, що-небудь,
Лиш не плачу й розпачу скрізь,
Аж обрій від мряк тих обліз.

Все мокнуть-холонуть невітшно
Пощерблені тіні дерев...
Не йде ще весна, їй не спішно
Із вирію срібних джерел
В підвал, де застигши, день мре.

КОНТРАСТ

Поглянь — в багряних спалахах потонулого сонця,
благально руки в мідяний небесний простір звівши,
вечерішній хорал земля Всевишньому підносить...
Лагідно заколише тихий вітер віттям бору,
замре, і в молитовному спокої й ожиданні
загубиться в присмеркових роздоллях денний відгук —
вже ніч постелю втомленому світові готує.

Якщо тебе вже полонив вечірній чар, мандрівче,
то як же встоїшся народинам нового дня?
Грайливого, сполосканого в хвилях океану,
сліпуче-світлого, гнучкого, відчайдушного,
що визовом, як немовляти крик, зустрине всесвіт,
на груди авансцени з виблисками сонця мчить,
в головокружнім темпі буйний колобїг ведучи.

НА ПРОВЕСНІ

Кудись блукає шлях...

Блукають по ньому й вони, навперед себе —

сердешний, провесни життя, хлопчина,

позаду ж, надто зрілого чомусь то віку, й батько.

А навкруги, несміливо, то крадучись, то оглядаючись,

пристаючи в тужливім ожиданні, й сам розвідник перший —

[провесна.

Ще скуті ледом, в тіні, пояси доріг,

ще ранок, млою засланий, і дрожжю дрібною навіщаний,

проте високі тони пташиних оркестрів будять землю,

бліда усмішка тут-і-там перебіжить поздовж загуслих

[охмаринок,

засріблиться, життям займеться, гнучко випнеться,

і — прибраний вже промінь, виковзняется прозолоттю

[теплою,

проллється враз тонкою, ніжно-мерехтливою просмушкою —

та й миттю заокругляться земні пружливі зелен-острови

посеред сніжно-зібганого океану.

Сердито поступається пустеля мертво-біла,

ж и т т я зелений прапор —

відродження хоробрий наступ здобуває ґрунт;

промінчик сонця справжній чарівник:

промоклі стежинки вже не стежки — ручаї,

поля довкільні — вже трясовини, німі долини — вже живі

[озера,

йде річище і, повне вод, поріддя промиває щасне,

а там, видихується-спахне, щедрою вологістю насичена,

досита опочила й радісна земля-землиця.

»Куди пливеш, о річенько?«

Пристануть ранньої весни мандрівники:

»О, річенько, куди пливеш?«

Нахиляться із кленового мосту,

аж мимохить збіжать думки переполюханою пташкою

за пошумом іскристого потоку,

за співом, за журчанням ополіскуваних камінців,

за омутнілим перекотом звільненої криги;

Отак, мов річка та,
пташки-гадки злетять-полинуть і собі в далеке —
нічим не зміряне, ніяк не здумане,
ніколи і ніде на світі не досягне...
Пливе настояла земля, пливуть ліси,
пливуть потоки вітру і повітря,
всіляка деревина ронить соки, сонце ллється, вся в литті
[природа...]
Шляхи-дороги піднімаються, ростуть-пучнявіють глибинні
[надра,
прибій в душі, прибій у всій вселенній,
з грудей змужнілих вирветься нарешті визволена пісня.
»Це що таке? На батька погляд звівши,
випитується син, всі тайни світу в цім питанні рад
[сприйняти...]

Все — »що і що таке?«
Відгукується й батькові луна його питань,
на провесні, свому отцеві так же ставлених;
теж таяли тоді сніги,
неслися щибети птахів — дітей небесних,
щеміла в серці пісня, прорвалась,
а тількищо моріг зазеленився крином,
і нахилилося над хлопчиком пряме обличчя батькове...
»Це що таке?« Жадібно син пита й пита, немов не чує,
що тут йому столунко в відповідь дзвенить:
Це провесна, вже провесна!

ВЕСНОЮ ВУЛИЦЯМИ

(Цикл)

1.

Погідно... Вже не дме з півночі,
Повітря леготом обдасть,
Природа в настрої співочім
В душі мрійливу визве страсть.
Оновлюється все надворі
Під життєдайний сонця клич,

Читасш пестру гаму взорів
Із перелетних повз облич.

Буття хвилює, б'ється вколо,
Прибій з відбосом обнялись,
Ув увертюрі дня мкне молодь,
Так гнались і батьки колись.

У переливах повінь ллеться,
З узгір біжить-зроста ріка,
Даремне бистро так несеться,
Тож прийдеться ще дорікати,

Що надто скоро все минуло
Й залишився самотній жаль;
Весь вік промчавши велелюдно,
Весни життя не дожидай.

На схрещенні вулиць столунних
Спиває старець чашу дня,
На самім дні, вже ледве чутний,
Дитинства в сонці спів луна.

2.

Йдеш сам, скрізь рух вирує,
День непоказний, мла;
Мов випари отруї —
Миська пора гнила.
Гадки з тісноти рвуться
В незбагнуте кудись —
Померклий світ проснувсь,
Дерзкий зір потупивсь.
Десь, на кінці, мов, світу
Незнаний острів є;
Вже тугу, в нім зогріту,
Приймають обрії.

ПРОЩАННЯ

Коли спивав із ваших лиць полин прощання,
Ввижались подвиги, а там і зустріч рання —
Вертатимуся тріумфатором до вас,
Щитом і вістрям буду вам у слухний час.
В горні й пилу згоряв порив десятирічний...
Хоч до величного ще тліє жар одвічний,
То в пізню осінь вас не зогрівати ним,
Батьки, в рядні студеної самотини —
Ген, де стежки зійшлись Івана й Маркіяна,
Тропа праворуч в'ється, вітка пня слухняна,
Туди, під тінь акацій, раз мені піти...
На гріб упавши, мовлю: в ваші йшов сліди.

НЕМА ВЖЕ ЇХ...

В житті вже їх нема,
Тих, що дали життя,
Любови й горя смак...
Без вас, батьки, вже я.

Як рвійний гураган
Змете з землі мене,
Не скаржитися нам —
По вас же й жаль мене.

В негоду, у слоту,
Як світ увесь рида,
Сльози я не вроню —
Що вам тоді з життя?

Не горюватиму
За вами і в той час,
Як біль, нужду й німу
Сп'ю самоту, без вас.

Коли ж ясні зірки
Осяють ніч мою,
Тоді аж плач гіркий
Пройме жалобою;

Від сонця пестошів
Тікати му що-сил,
Несучи крик душі
До ваших, ген, могил:

ГАЛИНА

Ти дивилась на зірку,
Що тобі долі не дала,
І сиділа в одвірку,
А весна яра минала...

Десь у засвітах тихих
Твоя душа все блукає,
Не відає, що лихо,
Живе сподіваним раєм.

МАРУСІ

Ти появилась,
Як зрілий плід життя,
В твоїм сузір'ї —
Народини Христа.
Зовешся, доню,
Як Мати пресвята,
У світ прийшла ти,
Що безсердешним став,
Хоч не такий він
Усміхненим устам;
Скрашай, солодка,
Його, і привітай,
Хай тріумфальна:
Буде твоя мета!

ВОНА ПРИЙДЕ

Ще проймає до кости північний тиран,
Глумлячись, сніговії жбурляє в обличчя,
Ще клекоче гнівливо внизу океан,
Розкидаючи суднами, ніби патиччям,

Та невдовзі подують південні вітри,
Простилаючи килим несвітській царівні —
І проникне весна крізь щілини вітрин,
Запертя заповнивши, з безмежжям нарівні.

ПРИРОДО!

Привіт тобі, природо!
Хоч остогидла чужина,
Її студена спадщина,
Проте не ти, природо.

Прийми мене, природо...
Твоїх обіймів прагну я,
Чи там, чи тут, ти все одна —
Незрадлива, природо.

Поклін тобі, природо!
Ти кров зогрієш більш вина,
Вгостиш, пригорнеш, як жона,
Повірнице — природо.

ВІЧНЕ ООНОВЛЕННЯ

В соняшній повені,
В зелень сповита,
Сяє захопленням,
Дише привітом —
Вічним оновленням.

Пестро переткане
Пахощів лоно,
Земленька-матінка
Зве невгомно...
Йде-йде весна дзвінка.

МРІЙ Й ДІЙСНІСТЬ

В ній тоді шукав
Приходу весни;
Відблисків заграв
В дзеркалах ясних
Віч її, я ждав.

В ній тоді плекав
Вицвіт юних мрій:
Переможця зла
Лавром озорить —
Вічний ідеал.

Як же день настав
Проби сил зі злом,
З синіх мрій остав
Злинялий фантом —
Все — ілюзія?

Як би правду знав,
То доріг у край
Щастя б не питав;
Визволений рай
Жертви є устав!

ПЕРЕСТОРОГА

Вас не змела ворожа лють,
Із утиском і спротив ріс —
Сліди поламаних коліс
У пропасть віз імперський звуть.

Вас не здолала їх злоба,
Не збила напасть зі шляху,
Чим більше крові ті проллють,
Грімкіш ви — кара ворогам!

Презирство й злочин за слабкі,
Щоб духа нації убить —
Невже зупинять хоч на мить
Кличі підступні наш похід?

МОСКВА

В ліси закочене,
Багном оточене,
Кубло пекельне розвелось.

В котлі замішано
І перемішано
Всесвітнє зло, що там зійшлось.

Гидкою лявою,
Падлом, заразою
Розлився скрізь злий дух Москви.

Злобою, злочином,
Підступним почином
Москва здвигнула царство тьми.

Розбоєм, зрадою,
Кривоприсягою
Вона здавила й наш народ.

Обманом світ пройшла,
А без того зійшла б —
Скотилася б під Конотоп.

Не »білокаменна«,
Лиш кров'ю сплямлена —
Її наймення з давнини.

Хай славлять плазуни,
Ми зневажать прийшли
Москву — знаряддя сатани.

Гад між сміливими,
Давун з трусливими,
В тім — демонічна суть Москви.

Народовбивець злий —
Це миролюбний змій
Парадоксальної доби!

ДОЧАСНІСТЬ

Гуде-метушиться людина побіч,
Сторідність заходів, стобічність руху,
Сто відтінків гудіння — сіра здобич
Глухих на мовчазливий зазив духу.

А за земним переділом ряд сховищ,
Німих на все, гарячку й завірюху;
Неодного, що з-зовні, спить тут родич,
Здавивши над незрячими наругу.

Закаменівши, тліє ліс гробниць —
Дочасности пустої ветхі свідки;
Обсунулися жалко, впали ниць,
Нікчемні проти маєстату, звідки
Зенітне сонце спалює на попіл
Та в порох труть зірки і місяць поспіль.

ПАРАДОКСАЛЬНІ ДУМКИ

Ми звемо ворогом,
Хто силою бере,
Як звати нам того,
Що милує й жере?

*

У нас життя складають,
Щоби жили нащадки,
Та тут про те не дбають —
Аби були достатки!

*

Скарб кидали свій — храм,
Щоб душу зберегти;
Придбавши згодом крам,
Нам жити без мети?

ВІДМОВЛЕННЯ ВІД СЦЕНИ

(Присвята К. Ч. А.)

Там прожектори рамп на авансцені
Багато чистих душ уже звели,
А між куліс профанів Мельпомени
Не раз кінчилися болісно псалми.

Як ти в душі мистець — зійди зі сцени
Ще поки дух не вигорів святий;
Вона не варта чистої сльозини,
Мистецтво ж комерційний молох вбив.

Не будеш славний? Чи ж у цьому суть?
Зате мистецтва в роздріб не здадуть,
Коли ти станеш в обороні й подаль

Держатимеш від сівачів отрут.
Нарешті й публіка прозріє й погань
Лиш як макулятуру продадуть.

ВИЗВОЛЕННЯ

Всього зречусь, достатків, слави,
Дружби, життєвої жаги...
Дочасне, марне все, хирляве,
В початках бачу й їх загин.
Дружбу я б задержав найкраще,
Але вкорочує їй вік
Взаємне прагнення ледаще
До статків, почесей, утіх.
Прости, о друже, що покину
З земним хотінням і тебе,
Зберігши вас, я без упину
Все нижче гнув би лиш хребет.
Самотність вибравши й незначність,
У зародку вб'ю гін низький,
Щоби з приземности в підхмарність
Над обрій вічності знестись.

КОМЕНТАР ДО »МОДЕРНОГО«

Глядиш — замазано
Вапном чи фарбою
— Важливе тут воно? —
Манер подобою,
Здорове полотно...
Це, кажуть, »твір«; стою,
Дивуюся водно...
Аж ось, наслухую,
Новаторів звено
Гуторить групою:
В картину вложено
— Говорячи, жують —
Епохи знамено;
Із »ґеніяльною«
Так і зображено
Температурою,
У засновках щойно,
Рух, між поставою,
Он, як напружено —
Це ж з очевидною
Вагою віддано
Та ще й принадою —
Ті люди, гляньте-но,
Йому би премію!
Неперевершено!!
З життям і вервою,
З посвятою — одно
На одного плюють...

*

Аж приголомшено
Відходжу й думаю...
В добі цій зрадою
Мистецтво зганьблено.

РОМАСЕВІ У П'ЯТИРІЧЧЯ

*

Були гарячі дні, задушливі,
Котел буденний жовчю накипав —
В мутному заливі
Пристанув пароплав.

Зійшов на щит небес левиний знак,
Світ у захопленні: з'явивсь юнак...
Міжгір'ями в поля
Мандрує немовля.

Світи б йому, своє б дала життя
Щаслива мати, влюблена в дитя;
На сонця гордий лад
Йому жить батько б рад.

Буття зринає чергою пригод,
Дні й тижні мчать — п'яний колоторот;
Нових відкрить, батав
Рік черговий настав.

Майнути з континенту в континент
Ні більш, ні менш — один для нього мент,
Героєві землі
Вже п'ять минає літ.

СЛОВО СИНОВІ

Поглянь лиш сину: довгий вуж машин
Повзе... Шосе... По барах, на заводі,
При телевізорі — це тут є в моді —
Минають ночі й дні людяччю чужим.
Послухай, сину: ген, із гір-долин,
Левадами шовковими за обрій

Біжить ручай, навколо гай і зорі,
Ще й пісня... От де край! Його ж ти й син.
Рабом на волі бути — що за доля?
Не краще жити й гинути борцем?
Так от, щоб знав: тут воля, там — неволя,
В цім краю люди здуру мруть живцем,
Там — воїн смерть жене в лісах мечем,
Розваж гаразд, яка твоя в тім роля.

МІСІЯ

Не реченцями і не милями
Завзяття проривний шлях міряєм,
В добі рейдусм магістралями,
Не важим, не рахусм — віруєм!

Устам, на стужу й біль затиснутим,
І пристрастю палаючим серцям,
Засудженим повік не згаснути —
Її ім'я цілющий є бальзам.

Його й, аскети, проповідусм,
А де блакиттю лиш замайорить
Посеред гуці непривітної,
Там гать паде — відверті простори.

В ЛЮТУ ДОБУ

Край борсався тоді в шаленім вирі,
Отпорені орди кочували,
На захід, схід, як сарана стогирлі
Ішли в історію нові вандали.

Над містом дмуть азійські суховії,
Іржать на бруках повози сталеві,
Вперед, то взад, у паніці, то в дії,
Шляхи на Райн з-над Дону стомилеві.

Доба — гірш темного середньовіччя,
Щодня нагадує: людина прах є,
Культура — пережитком; йде сторіччя,
Що й інквізицію у кут запахс.

Чорніє... Обрії переступила
З апокаліпси вершників примара —
Від реготу їх кров зігнеться в жилах,
Буття й надія тонуть у пожарах.

МЕСІЯ

Як мав на світ прийти,
Ніхто не виглядав;
Не то, щоб празнували,
Ніхто й не дбав пізнати —
Лише Благословенна
Раділа совершенно;
Одна лиш рідна Мати,
Вона й єдина знала —
Господь Їй посилав,
Щоб рід людський спасти.

Цькування час настав
Для немовляти ще;
Проте любити ближніх
Він, між низьких — Високий,
Пішов з Господнім словом.
І Ти, в вінку терновім,
Мій краю одинокий!
Так і Тебе Всевишній —
Свій хрест і ратище —
У лютий світ післав.

ОЛЬЖИЧЕВІ

То спустим, то підносимо вітрила,
Нехибно, владно правим проти хвиль,
Нікому, й буревієві не сила
Спинить наш рейд в десятки сотень миль.

Олег же, Святослав і Сагайдачний
Завзято штурмували простори,
Вітчизняної не змінити вдачі,
Живим у нас вогнем в душі горить.

Одну лиш мить на плесі зір спочине,
Привабить погляд надбережна ринь...
Зусилля? Нащо. Чим зухвалі чини
Любіші давнини, снування мрій?

А втім, не час на спокій, призадуму,
Музику течії бо враз прорве
За закрутом скелястим, серед шуму
Стихий гнівливих, водопаду рев.

Такий є шлях: дарма, що нам віщує
Загин, чи світу задуми лихі,
А все ж таки йому ж сигналізуєм
Той вибух, що зголосить наш прихід.

HOSANNA, CLAMABANT, IN EXCELSIS...

Щирим золотом ллеться,
В поклін Йому,
Ярим цвіттям береться
Осяйному —

День ясної надії,
Вселенний день;
Все Христові радіє
В піснях пісень.

З Назарету Людина —
В вінку хвали,
На вісляті, мов, лине
В Єрусалим.

Між гілками оливок
Господній Син —
Серед втіх переливу
Смутний один.

Бо не Божого слова —
На чуда ждуть,
Тількищо славословлять,
А все ж уб'ють.

Крик »Осанна« звіщає
»Розпни його« —
Шлях тріумфів зміряє
До стіп Голгоф.

ЖИТТЯ

Що варт життя?
Страждань і насолод
Тих днів незлічених?
    Бо що й життя —
    Жалкий коловорот
    Доріг буденщини...

Проте життя —
Надій і позолот,
Чи мрій утрачених,
    О, так, життя —
    Буває теж кивот
    Йому присвячених.

БУДНІ

Тяжать космічно-тьмяним роком будні,
Свердлять буття найдаліші закутки,
Поширюють, мов привиди ті блудні,
Непевности тривожні зародки...

Дні й ночі меркнуть, вічність не згоряє,
Її засвітній дотик вичувши,
Стримлю — на овиді стрімка гора є,
Довкільний рух минаю, й рід чужий.

Все пірване танком в тотожні ритми,
Всьому одне на приміті — момент,
В землі все потапає льогаритми,
Далеко всім небесний фірмамент ...

Були тут люди — не знайти Людини,
Життя позбавлено його краси,
З верхів'я запроторено в низини,
Вогонь безсмертя демон погасив.

Всіх форма скроєна під одну міру,
В усіх обличчя вивчених рівнянь,
На плитах душ розписано зневіру,
Серця старі до світлих поривань ...

Заводить джаз, це оргії йдуть модні
В грайливім світлі неонових ламп,
З очей плебеїв так і б'є — сьогодні,
Дарма кличі віків скандує ямб.

Будить жалких буттевиків чи й варто?
В їх поглядах бо той жадібний блеск
Не зна трагедії, тріумфу, гарту,
Лиш мелодраму, знудження, бурлеск ...

ДУХ ЧАСУ

За чим вони шукають?
Чого метушаться?
Знеможена до краю,
Зневірена, в одчаю,
Блука спільнота вся.

За знанням голодує?
До мудрости снага?
Чому ж тоді колує
Навкруг домен отруї
Розсудливий загал?

Людина щастя прагне?
Висот краси, добра?
Невже ніхто не збагне,
Що щастя не продажне,
Дочасний світ — не рай?

Щасливий, хто відкриє
В душі закон небес:
Зло світом володіє,
Чеснот путі тверді є —
Та переможе хрест!

Ні мудрости, ні правди
В людей не дожидай;
Чим більше вчені, завжди
Вмирили без віради,
Не визнавши тайни тайн.

Лукаві лиш гукали:
В нас ключ від істини!
Зате ж їм і похвали,
Що скрізь запанували
Звичаї скотини.

Кодекс їх відкидає
Тон серця, мир душі...
У світ без обичаїв
Їх ум злоби й відчаю
На підбій вирушив.

Взяла й тебе тривога?
На шпиль немає сил?
Молочна, он, дорога,
Зідхни, душе, до Бога
І хрест чеснот неси!

ВІРНІСТЬ

При ній стояти,
Стояти завжди!
Аж до загину
Відстоювати
Знамена правди!
Хай там покине
Весь світ залятий,
Достатків ради,
Одну-єдину,
І супостатам
На честь неправди
Складе данину —
Нам все ж тривати
Без жаху й зради,
В гірку годину,
І в будні, й свята,
При вбогій правді.
Будь вірним сином!

ПЕРВИННЕ ОЗЕРО

Аж сатанів вогонь — світи кипіли,
Скупавшись в червоних язиках;
Вулькани, ляву бризкавши, хрипіли,
Росла доби потворна музика.
На згарища нас викинула хвиля,

І борсалися мовчки в попелі;
Шукавши порятунку від насилля,
Неслись за вітром на кінець землі.
Моря позаду, ринуть з гір лявіни,
Ось подих чути вже льодовика,
Під гору шлях до світлої країни —
Ще недосяжна для степовика.
Та, як вагу облегчить, гріх залишить —
Піднявшись над крамолами низин,
Догляне, в мудрім супроводі тиші,
Гірський потік між вікових ялин,
Що з юним розмахом стриба на скелі,
Не знає стриму, ані трепету,
Внизу зазрівши, в наступі веселім,
Первинне озеро — свою мету.

ЕПЛОГ

Ну хай, що й чужина,
Незгоди кість,
Підтяті крила,
Доба забріхана,
Безвиглядність,
Літать несила,

Як серце лиш горить
Святим вогнем
І не погасне
Ні на одну б хоч мить,
Аж дух двигне
Над все дочасне.

ВИСОКИМ І СВІТЛИМ

Коли питаюся —
куди, що далі?
Коли крадуться в мене сумніви,
вдивляючись у велетів,
породжених із сім'я атомів,
та спогадавши враз
заобрійне і прадідівське роздоріжжя,
глуху, загрузлу в болотах, осінню ніч,
повалені хрести на могилках,
та кам'яний той шлях,
що всякого по собі носить —
однаково, чи зайд, на київський священний стіл,
чи жертви супостатові, в Луб'янку, Бабин Яр,
тоді, о ні, невітшно не ридатиму, — молюся...
До вас молось, високі, світлі постаті,
я ваші душі непорочні викликаю й чую,
як оновляюся, виростаю, кріпну;
така снага народжується в серці,
така відвага кинутись у боротьбу,
така готовість солодко за батьківщину вмерти,
як ті, що падали за волю України.
Широко розкривається пророчий зір душі й читаю:
все-все розсиплється в свій час у порох,
як в о д н і о н и Вавилон, Асирия і Картагена.
Як розпадались вічний Рим,
і Візантія, й Третій Рим, і Третій Райх,
так повалиться все, що на неправді й злочині збудоване.
Обернеться на попіл варварська централья Сатани
і, на зразок Калігули, Аттіли, Джингісхана,
назавжди щезне Джуґашвілова несита зграя, а к и о б р и .

Допоки бо гориш у серці
невгасна іскро щонайвищої любови,
запалена Високими і Світлими,
що полягли охоче за незнаних друзів,
не згине віра в перемогу правди.

Коли зо мною ви, Високі, Світлі —
в душі питаннів більш немає;
ясне що далі і куди, все-все ясне,
ясні дорога, зміст, доба, ясне буття і діль.
Бо як у краю мучили вас, о Високі, Світлі,
ви залишили кров'ю списані слова —
за кров, за рани, за руїну,
верни н'м, Боже, Україну;
коли вели на страту, ви жаліли лиш,
що більше не поборетесь за Неї,
що вдруге згинуті за Неї ви не зможете;
коли в бою на чужину загналися,
в Парижі, Ротердамі, Мюнхені
підняті прапори держали до загину,
на те, аби самотнім краю не оставити,
щоб, супроти навали ворогів,
бої всередині зміцнити,
їх другим фронтом влегшувати;
коли найкращі з-поміж вас
на бойовищах падали,
то піднялись нові борці на їхнє місце
і в Білогорці тіням славного борця клялися:
здобудемо Державу Українську,
або у боротьбі за Неї згинемо!

Високі, Світлі! Ви, що в мене на найвищій п'єдесталі!
Клонюся до землі, сліди святої пам'яті цілую,
керую зір туди,
де ваш прекрасний дух ширяє,
і вірю — це є дух відвічної стихії,
що виніс і поставив вас на грані двох світів —
нове, велике, вільне, праведне, життя творити!
Сурма вістує, чую голос ваш,
о, знайте, що готов на поклик.

З М І С Т

Стор.

I. ДО КРАЇНИ ПРОВЕСНИ (Китиця пісень)	5
1. ПІД ДУБОМ	7
2. ПРОВЕСНА	8
3. ПРОБЛИСКИ	9
4. НА МАНДРІВЦІ З БАТЬКОМ	10
5. МІЙ КЛАД	13
6. СВІТ І ЗВІРЯТА	15
7. ХЛОП'ЯЧИЙ СВІТ	16
8. НА ОСЕЛЮ	17
9. НАД ВЛАДАРЕМ-ДНІСТРОМ	19
10. В КУРЕНІ	20
11. В НАШІЙ, НЕ СВОЇЙ ШКОЛІ	21
12. НІЧЛІГ НА БИСТРИЦІ	22
13. ВЕРХІВ'ЯМИ КАРПАТ	23
14. ПОГЛЯД ІЗ ВИСОКОПІЛЛЯ	25
15. ОСІННЬОЮ ПОРОЮ	27
16. МЕРТВІ ДРУЗИ	27
17. РІЧКИ, ЗЕМЛЯ, ІСТОРІЯ	28
18. ВИСНОВКИ ПІД ДУБОМ	28
II. ПАЛКІ СЕРЦЯ (Поезії)	31
1. БАЛЯДА ПРО МАНДРІВНИКА Й СПОКУСНИКА	35
2. ПОХОРОНИ	37
3. ДІВЧАТА ІЗ ВИСОКОПІЛЬ	37
4. У СТРАСНИЙ ЧАС	38
5. ВИМРІЯНА КАРИНТІЯ	38
6. НА СУМНОМУ СЛІДУ	39

7. В КУТКУ МИРУ	39
8. ПІД БРАНДЕНБУРЗЬКОЮ БРАМОЮ	40
9. ДУМКИ З КАЛЕНБЕРГУ	40
10. ВІДЕНСЬКА РОЗПОВІДЬ	41
11. В НІМФЕНБУРЗЬКОМУ ПАРКУ	41
12. МОВА СТОРІЧ	42
13. НА ФІЛОСОФСЬКОМУ ШЛЯХУ	42
14. ЗАХОВАНИЙ СКАРБ	43
15. МІСІЯ ВИШЕНСЬКОГО	43
16. ВІТЧИЗНЯНА КАССАНДРА	44
17. ОДНА З ЗАВЯТИХ	44
18. ВІЧНОМУ РЕВОЛЮЦІОНЕРОВІ	45
19. ПОСЛІДОВНІСТЬ	45
20. ДУМА ПРО ДВОХ БОЙОВИКІВ	46
21. НАД »ІСТОРІЄЮ РУСІВ«	49
22. СВЯТИЙ ФРАНЦІСК	50
23. РАНОК СКОВОРОДИ	51
24. ВІЩИЙ МАРКІАН	51
25. БАТЬКО	52
26. МАТИ	53
27. РОЗПОВІДЬ	53
28. НАД СВІТЛИНОЮ МИТЦЯ	54
29. СИН ГІР	55
30. АДЕЛАЇДА	56
31. ПАНТЕЛЕЙМОНОВІ КУЛІШЕВІ	57
32. МИКОЛІ ЗЕРОВУ	57
33. ГЕРОЇНЯМ З КІНГІРІ	58
34. БОГУ ХВАЛА — ГЕРОЯМ ПОКЛІН	59
35. О, ТВОРЧЕ ВСЕСВІТУ!	59
36. ЛЮДИ ІЗ КРИЦІ	60
37. БОРЦЯМ	61
38. ЩОБ НАЦІЯ БУЛА	61
39. ПОДЗВІННЯ	62
40. ПАЛКИМ СЕРЦЯМ	62
41. ЛЬВІВ — ВІРНИЙ	63
42. ІРОЧЦІ ЗА ОКЕАНОМ	64

	Стор.
43. СЕСТРИЦІ	65
44. ВІТЧИЗНЯНЕ	65
45. ПЕРЕМОГА	66
III. ВІТЧИЗНЯНІ ПОЕМИ	69
1. ВАМ — У ДІЯСПОРІ	71
2. СВЯТОСЛАВІВ ЗАГИН (Історичний малюнок)	73
3. ІВАН БОГУН (Історична поема)	75
4. КОНОТОП (Історична поема)	88
5. МАЗЕПА ПІСЛЯ ПОЛТАВИ (Історична поема)	98
6. ДОСВІТКИ (Поема сучасности)	119
7. БУТТЯ ГЕРОЯ (Поема)	145
8. ПАТЕТИЧНА ЕЛЕГІЯ (Триптих)	163
IV. СУЧАСНЕ (Поезії)	169
1. ЯКИХ СЛІВ ТРЕБА	171
2. ДО ВЕРШИН	172
3. СВІДОМОСТИ МЕНТ	172
4. НАДБЕРЕЖНІ ПОЛЯ	173
5. КОЛОВІГ	173
6. МОРСЬКА СТИХІЯ	174
7. В ДОЩОВИЙ ЧАС	174
8. ОЙ, ЗАПАХЛО	175
9. НА КОНЦЕРТ	175
10. ЦВІТ КУПЧАКУ	176
11. ОСІННІ РЕФЛЕКСІЇ (Цикл)	177
12. ЛЮГУЮТЬ ВІТРИ	179
13. ШЛЯХАМИ В ВІЧНІСТЬ	179
14. ПОКЛИКИ	180
15. ДУМА ПРО ДРУГА	181
16. ДО МОРЯ	185
17. ДО ПОЕЗІЇ	185
18. НИЗИНИ	186
19. РОКОВА ДОБА	186
20. ВИЗОВ	187

	Стор.
21. СУТНІСТЬ	187
22. ПЕРЕДВЕСІННЄ	188
23. КОНТРАСТ	188
24. НА ПРОВЕСНІ	189
25. ВЕСНОЮ ВУЛИЦЯМИ (Цикл)	190
26. ПРОЩАННЯ	192
27. НЕМА ВЖЕ ЇХ	192
28. ГАЛИНА	193
29. МАРУСІ	193
30. ВОНА ПРИЙДЕ	194
31. ПРИРОДО!	194
32. ВІЧНЕ ОНОВЛЕННЯ	194
33. МРІЇ Й ДІЙСНІСТЬ	195
34. ПЕРЕСТОРОГА	196
35. МОСКВА	196
36. ДОЧАСНІСТЬ	197
37. ПАРАДОКСАЛЬНІ ДУМКИ	198
38. ВІДМОВЛЕННЯ ВІД СЦЕНИ	198
39. ВИЗВОЛЕННЯ	199
40. КОМЕНТАР ДО «МОДЕРНОГО»	200
41. РОМАСЕВІ У П'ЯТИРІЧЧЯ	201
42. СЛОВО СИНОВІ	201
43. МІСІЯ	202
44. В ЛЮТУ ДОБУ	202
45. МЕСІЯ	203
46. ОЛЬЖИЧЕВІ	204
47. HOSANNA, СЛАМАВАНТ, IN EXCELSIS...	204
48. ЖИТТЯ	205
49. БУДНІ	205
50. ДУХ ЧАСУ	206
51. ВІРНІСТЬ	208
52. ПЕРВИННЕ ОЗЕРО	208
53. ЕПІЛОГ	209
54. ВИСОКИМ І СВІТЛИМ	210

